

Selvitys Päijänteen biosfäärialueen perustamisedellytyksistä

**Anna Uusitalo, Erkki Kellomäki,
Sanna Vääriskoski-Kaukanen**

KESKI-SUOMEN YMPÄRISTÖKESKUKSEN
RAPORTTEJA 4 | 2008

Selvitys Päijänteen biosfäärialueen perustamisedellytyksistä

Anna Uusitalo, Erkki Kellomäki, Sanna Vääriskoski-Kaukanen

Jyväskylä 2008

Keski-Suomen ympäristökeskus

KESKI-SUOMEN YMPÄRISTÖKESKUKSEN RAPORTTEJA 4 | 2008
Keski-Suomen ympäristökeskus
Luonto ja kulttuuriympäristöt

Taitto: Juha Paakkolanvaara
Kansikuva: *Näkymä Päijänteelle Korpilahden Oravivuoren näkötornista,*
Uusitalo Anna 2006.

Julkaisu on saatavana myös internetistä:
www.ymparisto.fi/julkaisut

Edita Prima Oy, Helsinki 2008

ISBN 978-952-11-3207-0 (nid.)
ISBN 978-952-11-3208-7 (PDF)
ISSN 1796-1890 (pain.)
ISSN 1796-1904 (verkkokj.)

SISÄLLYS

Esipuhe	5
1 Selvityksen lähtökohtia ja osallistaminen	6
2 Unescon biosfäärialue	7
2.1 Biosfäärialueen kriteerit.....	9
3 Perustietoa Päijänteen alueesta	10
3.1 Päijänne – Eurooppalainen suurjärvi.....	10
3.1.1 Päijänteen veden tila.....	11
3.1.2 Päijänne-tunneli.....	13
3.1.3 Vesijärvi.....	13
3.2 Päijänteen alueen luonto ja kulttuuriperintö	14
3.2.1 Luonto	14
3.2.2 Maisema ja kulttuuriperintö.....	15
3.3 Hallinnolliset olosuhteet	18
3.3.1 Perustietoja kunnista	18
3.4 Alueidenkäytön suunnittelu	19
4 Biosfäärialueen toiminnalliset puitteet Päijänteen seudulla	21
4.1 Kestävän kehityksen edistäminen.....	21
4.1.1 Luonto- ja kulttuurimatkailu sekä luonnon virkistyskäyttö.....	22
4.1.2 Ammatti- ja virkistyskalastus, kalastusmatkailu	27
4.1.3 Maatalous.....	28
4.1.4 Metsätalous ja metsäteollisuus	30
4.1.5 Maa-aineksen otto ja turvetuotanto.....	32
4.1.6 Asuminen, majoituspalvelut ja vapaa-ajan asuminen	32
4.2 Luonto- ja kulttuuriarvojen säilyttäminen	33
4.2.1 Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen	33
4.2.2 Kulttuuriympäristöt ja kulttuuriperintöarvot	36
4.3 Tutkimus ja seuranta.....	37
4.4 Ympäristökasvatus.....	40
5 Päijänteen biosfäärialueen rajausvaihtoehdot	42
5.1 Yleistä	42
5.2 Kuntarajaus	42
5.3 Lähivaluma-alue-rajaus	43
5.4 Vyöhykkeet	43
6 Ehdotuksia biosfäärialueen hallinnointimalliksi	49
7 Biosfäärialuestatuksen hakeminen	51
8 Yhteenveto ja jatkotoimenpiteet	52
8.1 Jatkotoimenpiteet.....	56
9 Lähdeluettelo	58
LIITTEET	62

Esipuhe

Päijänne - suomalainen suurjärvi - on tärkeä vesistö asumisen, virkistyskäytön, raakaveden oton, matkailun ja muun elinkeinotoiminnan sekä tutkimuksenkin näkökulmasta. Päijänteiden alueella on runsaasti luonto- ja kulttuuriperintöarvoja, joita voidaan hyödyntää kestäväällä tavalla virkistyskäytön, matkailun ja paikallisen elinkeinoelämän tarpeisiin. Päijänteiden seutua halutaan kehittää kokonaisvaltaisesti turvaten niin luonto- ja kulttuuriperintöarvojen kuin myös veden laadun säilyminen.

Päijänteiden sijainti kahden maakunnan rajoilla on ollut haaste järvialueen kokonaisvaltaiselle kehittämiselle. Yhteisen näkemyksen luominen edellyttää pysyvää toimintafoorumia, jossa asukkaat, maanomistajat, yrittäjät, tutkijat, harrastajat, viranomaiset ja muut asianomaiset voivat tasa-arvoisesti vaikuttaa järven ja sen ympäristön kehittämiseen. Päijänne Forum, joka on vuorovuosin järjestetty Päijät-Hämeessä ja Keski-Suomessa, ei ole osoittautunut yksinään riittäväksi Päijänteiden kehittämisen kanavaksi.

Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön (UNESCO) biosfäärialueen konsepti on ollut ensimmäisen kerran esillä Päijänteiden yhteydessä kansainvälisessä Big Lakes -hankkeessa 2000-luvun alkuvuosina. Biosfäärialuetoiminta on nähty kansainvälisten esimerkkien perusteella malliksi, joka voisi toimia eri tahoja yhdistävänä välineenä. Biosfäärialue on valmis kansainvälinen tuotemerkki, jota alueen kunnat ja yritykset voisivat hyödyntää markkinoinnissaan.

Keski-Suomen ja Hämeen ympäristökeskukset ovat yhteisesti selvittäneet Päijänteiden biosfäärialueen perustamisedellytyksiä Päijänne - kansainvälinen luonto- ja kulttuurimatkatkailukohde -kehittämishankkeessa 1.2.2007 - 28.2.2008. Keski-Suomen ympäristökeskus on hallinnoinut hanketta. Hanke rahoitettiin Euroopan aluekehitysrahastosta ja ympäristöministeriön kansallisesta rahoitusosuudesta. Rahoitukseen ovat osallistuneet myös Päijänteiden alueen kunnista Jyväskylä, Jyväskylän maalaiskunta, Jämsä, Korpilahti, Kuhmoinen, Leivonmäki, Luhanka, Muurame ja Toivakka sekä yrityksistä Viherlandia Oy ja Savutuvan Apaja Oy. Ympäristökeskukset esittävät parhaat kiitokset rahoittajille, yhteistyökumppaneille ja kaikille selvitystyöhön osallistuneille.

Hankkeen tavoitteena on ollut selvittää, onko Päijänteiden alueella mahdollista täyttää biosfäärialueelta vaadittavat kriteerit. Biosfäärialueen statuksen hakeminen edellyttää toimijoilta yhteistä näkemystä ja tahtotilaa Päijänteiden seudun kehittämiseksi kestäväällä tavalla. Tämä selvitys toimii pohjana Päijänteiden biosfäärialueen tarpeellisuudesta ja mahdollisesta perustamisesta käytävälle keskustelulle. Selvityksessä esitellään esimerkkien avulla, millaista biosfäärialuetoiminta voisi Päijänteiden seudulla olla. Biosfäärialue on dynaaminen toiminnallinen kokonaisuus, jonka toiminta muuttuu ja kehittyy ajan kuluessa. Selvityksen toivotaan kannustavan Päijänteiden alueen toimijoita luovaan ajatteluun: kuinka biosfäärialuetoiminta voisi parhaiten tukea kunkin toimijan tärkeimpinä pitämiä Päijänteiden seutua koskevia tavoitteita.

Jyväskylässä ja Hämeenlinnassa, 21. huhtikuuta 2008

Risto Palokangas
Johtaja
Keski-Suomen ympäristökeskus

Harri Kallio
Johtaja
Hämeen ympäristökeskus

1 Selvityksen lähtökohtia ja osallistaminen

Biosfäärialueen tarkoituksena on kestävästä kehitystä edistävien mallihankkeiden toteuttaminen sekä ihmisen ja luonnon välisen tasapainon etsiminen. Biosfäärialueilla toimitaan kansallisen lainsäädännön sekä olemassa olevien ja kehitettävien alueiden käytön suunnitelmien ja sopimusten puitteissa. Biosfäärialuetoimintaa toteutetaan vapaaehtoisten yhteistyöhankkeiden avulla.

Lähtökohtana selvitystyölle on ollut, että Päijänteen biosfäärialueen myötä ei tule velvoitteita uusien luonnonsuojelualueiden perustamiselle eikä rajoituksia nykyisiin alueiden käytön oikeuksiin. Myöskään elinkeinotoimintaa ei haluta alueella rajoittaa. Biosfäärialue on aluekehityksen työkalu, jonka tarkoituksena on edistää ihmisen ja luonnon hyvinvointia, ja kannustaa vapaaehtoisuuden keinoin kestävän kehityksen periaatteiden mukaiseen toimintaan. Uusia innovaatioita tarvitaan taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävän elinkeinotoiminnan edellytysten kehittämisessä. Biosfäärialuetoiminnan on lähdettävä alhaalta ylöspäin ja oltava laajasti osallistava prosessi, johon voivat sitoutua mahdollisimman monet tahot.

Selvitys on koottu Keski-Suomen ympäristökeskuksen vetämässä Päijänne-hankkeessa. Työn tukena on toiminut kolme eri työryhmää: Päijänne-hankkeen ohjausryhmä, biosfäärialuetyöryhmä sekä kuntien, asukkaiden ja yritysten edustajista koostunut työryhmä. Lisäksi hankkeen puitteissa on toiminut Jyväskylän kaupungin vetämä Pohjois-Päijänteen kansallinen kaupunkipuisto –esiselvitystä valmistellut työryhmä. Työryhmissä on ollut yhteensä yli 70 jäsentä (liite 1). Selvityksen yleisosiot sekä kohdetietoja Keski-Suomen maakunnan osalta on koonnut suunnittelubiologi Anna Uusitalo Keski-Suomen ympäristökeskuksesta. Kestävän kehityksen koordinaattori Sanna Vääriskoski-Kaukanen Lahden seudun ympäristöpalveluista ja apulaisjohtaja Erkki Kellomäki Hämeen ympäristökeskuksesta ovat koonneet Päijät-Hämeen aluetta koskevat tiedot.

Unescon biosfäärialuekonseptia esiteltiin Päijänne-hankkeen aikana työryhmäkouksissa ja lukuisissa sidosryhmätilaisuuksissa (liite 1). Tilaisuuksissa keskusteltiin ja pyydettiin palautetta siitä, soveltuisiko biosfäärialueen perustaminen Päijänteen alueelle ja kuinka se parhaimmalla mahdollisella tavalla tukisi Päijänteen ympäristön taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävästä elinkeino- ja muuta ihmistoimintaa, luonto- ja kulttuuriperinnön vaalimista, monitieteistä tutkimusta sekä ympäristökasvatustyötä. Selvityksen keskeinen biosfäärialuetoiminnan puitteita koskeva aineisto koostuu Päijänne-hankkeen aikana käytyjen neuvotteluiden annista ja työryhmäkouksissa pidetyistä asiantuntijaesityksistä. Selvityksessä on hyödynnetty myös muuta, hankekoordinaattori Lea-Elina Nikkilän Päijänne-hankkeessa tuottamaa materiaalia.

Tässä selvityksessä on käsitelty niitä asioita, joita myös Unescon biosfäärialueen hakemusasiakirjoissa tulee käydä ilmi. Tämä selvitys ei kuitenkaan kata hakemuksessa vaadittavia tietoja riittävällä tavalla – esimerkiksi biosfäärialueen ulkorajaukseksi on tässä vaiheessa ehdolla kaksi vaihtoehtoa. Myös hallinnollista organisoitumista ja biosfäärialueen toimintamalleja tulee myöhemmin täsmentää. Selvitys on tarkoitettu ensisijaisesti Päijänteen alueella käytävän jatkokeskustelun pohjaksi, ja se on laadittu tätä tehtävää silmälläpitäen.

Biosfääri eli elonkehä tarkoittaa sitä maapallon pinnalla olevaa vyöhykettä, jossa elämä on mahdollista. Biosfääri kattaa myös ihmistoiminnan.
Biosfäärialue tarkoittaa YK:n Unescon Ihminen ja biosfääri –tiedeohjelmaan perustuvaa kestävän kehityksen mallialuetta.

2 Unescon biosfäärialue

Biosfäärialueet ovat kestävän kehityksen mallialueita, joilla pyritään yhdistämään kestävän kehityksen edistäminen, luonnon monimuotoisuuden suojelu sekä tutkimus, seuranta ja ympäristökasvatus. Biosfäärialuetoiminta perustuu YK:n Unescon 1970-luvulla laadittuun Man and the Biosphere (MAB; Ihminen ja biosfääri) –tiedeohjelmaan (Man and the Biosphere...; www.unesco.org/mab). Ohjelmaa on päivitetty biosfäärialuetoiminnan osalta Sevillan strategiassa (1995). Tuolloin toiminnan painopistettä suunnattiin vahvemmin kestävän kehityksen mukaisen toiminnan edistämiseen.

Unesco ei puutu biosfäärialueiden suunnitteluun eikä aseta juridisia velvoitteita alueille. Biosfäärialueilla noudatetaan jäsenmaiden omaa lainsäädäntöä sekä muita olemassa olevia alueiden käyttöä, asumista, elinkeino- ja muuta toimintaa koskevia sopimuksia ja säädöksiä. Myöskään kaavoitukseen biosfäärialue ei tuo muutoksia.

Biosfäärialueiden keskeisenä tavoitteena on kestävän kehityksen periaatteiden mukaisten toimintamallien edistäminen vapaaehtoisuuden keinoin. Ihmistoiminnalla on biosfäärialueella hyvin tärkeä sija: biosfäärialueella asutaan ja harjoitetaan taloudellista toimintaa normaalisti. Biosfäärialueen toiminta perustuu ammatinharjoittajien, tutkijoiden, viranomaisten, asukkaiden ja muiden toimijoiden välisiin vapaaehtoisin yhteistyöhankkeisiin. Toiminnan muotoja ovat esimerkiksi alueelliset kehittämishankkeet, elinkeinotoiminnan kehittäminen, tutkimus, ympäristön tilan seuranta sekä kasvatus ja koulutus. Biosfäärialue on ennen kaikkea toiminnallinen formaatti.

Biosfäärialuetoiminnan tulee toteuttaa Unescon edellyttämät perustehtävät:

1. kestävän kehityksen edistäminen: sosiaalisesti, kulttuurisesti ja ekologisesti kestävän ihmisten elinolosuhteita parantavan kehityksen edistäminen
2. luonnon monimuotoisuuden suojelu: maisemien, ekosysteemien, lajien ja geneettisen monimuotoisuuden suojelu
3. tiedonkeruun ja tiedonvaihdon tukeminen: kestävä kehitystä sekä luonto- ja kulttuuriperinnön suojelua edistävien kehittämis- ja mallihankkeiden, ympäristökasvatuksen ja koulutuksen sekä monitieteisen tutkimuksen ja seurannan tukeminen

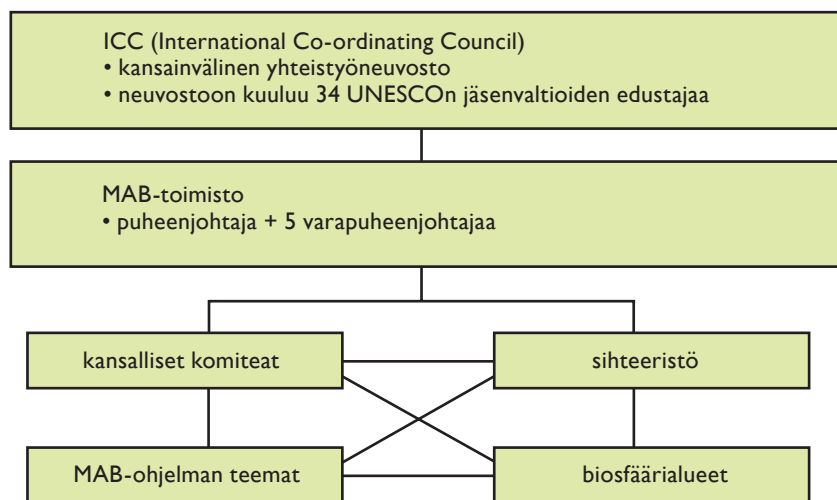
Kestävä kehitys tarkoittaa, että kehitys on ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti sillä tavoin kestävä, että se tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa.

Unescon biosfäärialuebrändi on maailmanlaajuisesti tunnettu. Vuoden 2008 alussa maailmassa oli 531 biosfäärialuetta 105:ssä eri maassa. Biosfäärialueiden lukumäärä on kasvanut tasaisesti vuosien varrella. Esimerkiksi Keski-Euroopassa on lukuisia biosfäärialueita, ja siellä toiminta on tunnettua ja arvostettua (kuva 1). Pohjoismaissa biosfäärialueita on vähän. Suomessa ja Ruotsissa on kaksi ja Tanskan Grönlannissa yksi biosfäärialue. Ruotsissa oli kuitenkin vuonna 2007 käynnissä seitsemän erillistä biosfäärialueiden selvitys- tai perustamishanketta. Biosfäärialueet on naapurimaassa nähty tärkeinä alueidenkäytön ja aluekehityksen työvälineinä. Suomessa biosfäärialueita on kaksi: Pohjois-Karjalan biosfäärialue (perustettu 1992) ja Saaristomeren biosfäärialue (1994) (liite 2).

Kuva 1. Euroopan biosfäärialueet. Lähteet: ESRI, Unesco, Keski-Suomen ympäristökeskus.

Biosfäärialuetoimintaa rahoittavat pääsääntöisesti jäsenmaat itse. MAB-sihteeristössä Pariisissa ja alueellisissa toimistoissa työskentelee noin 30 työntekijää. Kansalliset MAB-toimikunnat ohjaavat ohjelman toteutusta jäsenmaissa. Suomessa kansallinen biosfäärialuekomitea toimii opetusministeriön alaisena. Unesco edistää alueellisten verkostojen perustamista, informaation vaihdosta ja kouluttamista alueellisten verkostojen (esim. EuroMAB, AfriMAB, IberoMAB) avulla.

Kuva 2. MAB-ohjelman organisaatio.

Biosfäärialue on eri asia kuin Unescon maailmanperintöluettelo. Maailmanperintöluettelon tavoitteena on turvata maailman keskeisten kulttuuri- ja luonnonperintökohteiden arvot ja säilyminen. Suomen kulttuuriperintökohteet ovat Verlan puuhimo ja pahvitehdas, Suomenlinna, Petäjäveden vanha kirkko, Vanha Rauma, Sammallahdenmäki ja Struven ketju. Merenkurkun saaristo on Suomen ainoa luonnonperintökohde.

2.1

Biosfäärialueen kriteerit

Biosfäärialueen tulee täyttää seuraavat Unescon asettamat kriteerit:

1. Alue sisältää edustavalla tavalla erilaisia ekosysteemejä ja ihmistoiminnan intensiteetin vaihtumista.
2. Alue on merkittävä luonnon monimuotoisuuden suojelun kannalta.
3. Alueella tulee olla mahdollisuus kestävän kehityksen toiminnan mallintamiseen, esittelyyn ja tutkimiseen.
4. Alueen tulee olla riittävän suuri kooltaan, jotta siellä voidaan toteuttaa biosfäärialueen perustehtävät (kestävän kehityksen edistäminen, luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen sekä tutkimuksen, seurannan ja ympäristökasvatuksen tukeminen).
5. Alueella voidaan osoittaa tarkoituksenmukainen jako maantieteellisiin vyöhykkeisiin
 - a. Ydinalue tai ydinalueet (core areas), jotka on osoitettu lainsäädännöllä luonnonsuojelulle ja joilla turvataan biosfäärialueen luonnonsuojelliset arvot riittävällä tavalla.
 - b. Selvästi määritellyt vaihtumisalueet (buffer zones), joilla ihmistoiminnassa otetaan huomioon alueen luonnonsuojelliset arvot.
 - c. Yhteistoiminta-alue (transition area), jossa edistetään ja kehitetään kestävän kehityksen toimintoja sekä kestävää luonnonvarojen käyttöä.
6. Alueen hallinnollinen organisoituminen tulee järjestää siten, että viranomaiset, paikallisyhteisöt, yksityiset tahot ja muut asianosaiset voivat riittävällä tavalla osallistua toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen.
7. Lisäksi tulee laatia periaatteet biosfäärialueen hoidolle ja käytölle. Myös tutkimukselle, seurannalle, opetukselle ja koulutukselle on oltava tarkoituksenmukaiset tavoitteet.

Toimintaa voidaan soveltaa kriteerien sisällä varsin vapaasti riippuen kansallisista ja paikallisista olosuhteista. Kriteerien joustava soveltaminen on mahdollistanut laajan kansainvälisen biosfäärialueverkoston syntymisen. Tärkeää on, että biosfäärialue suunnitellaan sellaiseksi, että se parhaimmalla mahdollisella tavalla sopii paikallisiin olosuhteisiin ja tukee paikallisia tavoitteita.

Biosfäärialueen logo

Useilla biosfäärialueilla on käytössään oma itse suunniteltu logo. Logoa voivat käyttää omassa toiminnassaan ja markkinoinnissaan esimerkiksi paikalliset yritykset, yhdistykset ja muut tahot osoittamaan, että toiminta on osa biosfäärialuetoimintaa ja se on linjassa biosfäärialueen tavoitteiden kanssa. Logon käyttöönotosta voidaan sopia itsenäisesti biosfäärialueella. Tuolloin tulee määritellä, ketkä saavat logon käyttöönsä. Etenkin logon kaupallisen hyödyntämisen pelisäännöistä tulee sopia: saavatko logoa käyttää kaikki alueella toimivat yrittäjät, vain erikseen määritellyt ehtoja vastaan (esim. määriteltyihin ympäristöjärjestelmiin, ympäristökoulutukseen, ympäristönsuojelutoimenpiteisiin tms. sitoutuneet yrittäjät) tai erillistä maksua vastaan (minkä suuruinen, mihin maksu ohjataan).

3 Perustietoa Päijänteiden alueesta

3.1

Päijänne – eurooppalainen suurjärvi

Päijänne on Suomen toiseksi suurin järvi (kartta 1, s. 12). Sen pinta-ala on 1080 km². Saimaa on Päijännettä isompi, Inarijärvi hieman pienempi. Päijänne sijaitsee noin 78 metriä merenpinnan yläpuolella. Järven tilavuus on noin 18,1 km³. Päijänne on varsin pitkä järvi: Vaajakosken ja Vääksyn välinen etäisyys on 119 km. Päijänteiden keskisyvyys on 16,2 m. Järven syvin kohta, noin 95 metriä, sijaitsee Toivakassa Ristiselän syvänteessä. Se on koko Suomen sisävesien syvin kohta.

Päijänteessä on 1886 saarta, ja niiden yhteinen pinta-ala on noin 225 km². Päijänteessä on yhdeksän luode-kaakkosuuntaista suurta ruhjetta, jotka tekevät Päijänteestä monilahtisen ja liuskaisen. Lahdet ovat syviä. Vanhin halkeama on Padasjoen ja Kuhmoisten Kellosalmen ruhje, joka on 1646 miljoonaa vuotta vanha. Rantaviivan kokonaispituus on noin 2250 km. Suurin selkä on Tehinselkä.

Päijänne kuuluu Kymijoen vesistöön. Se kerää vetensä yli 26 000 neliökilometrin alueelta. Suurin osa Päijänteeseen virtaavasta vedestä tulee Haapakosken (Vaajavirran) kautta Saarijärven, Rautalammin ja Viitasaaren reiteiltä. Päijänteeseen virtaa vettä myös Jämsän ja Sysmän reiteiltä sekä Lahden Vesijärvestä. Järven vesi vaihtuu noin 2,5 vuodessa. Järven luusua on Kalkkisissa, josta vesi virtaa Kymijokeen. Tehinselkä jäätyy keskimäärin muutama päivä ennen joulua. Jäät lähtevät noin 10.5., mutta vaihtelua on paljon. Vedenkorkeus vaihtelee vuoden mittaan keskimäärin 60 senttiä. Alimmillaan se on ns. kevätkuopan aikaan huhtikuussa ja korkeimmillaan juhannuksen tienoilla (Hakkari & Saukkonen 1998, Raatikainen 1998).

Päijännettä on säännöstelty vuodesta 1964 lähtien. Säännöstelyn tavoitteita ovat muun muassa voimatalouden hyötyminen ja tulvien vähentäminen. Säännöstelyllä on ollut varsin merkittäviä ekologisia vaikutuksia. Säännöstelyn seurauksena Päijänteessä vedenpinta laskee talvella luontaista vaihtelua enemmän. Vedenpinta on keväällä ja alkukesästä luonnonmukaista alempana. Säännöstelyn on katsottu olevan suurin yksittäinen syy rantojen ruovikoitumiseen (Huttula & Vuori 2007). Toinen tärkeä tekijä ruovikoitumisen lisääntymisessä on ollut maa- ja metsätalouden valumien aiheuttama veden rehevöityminen. Päijänteiden säännöstelyä on muutettu 2000-luvulla luonnonmukaisemmaksi.

Päijänteiden kanavayhteyksiä on kolme: Keiteleen kanava (valmistui vuonna 1993) Keiteleelle, Vääksyn kanava (1871) Lahden Vesijärvelle ja Kalkkisten kanava (1878) Heinolan Ruotsalaiselle. Kalkkisiin rakennettiin täysin uusi kanava vuonna 1964.

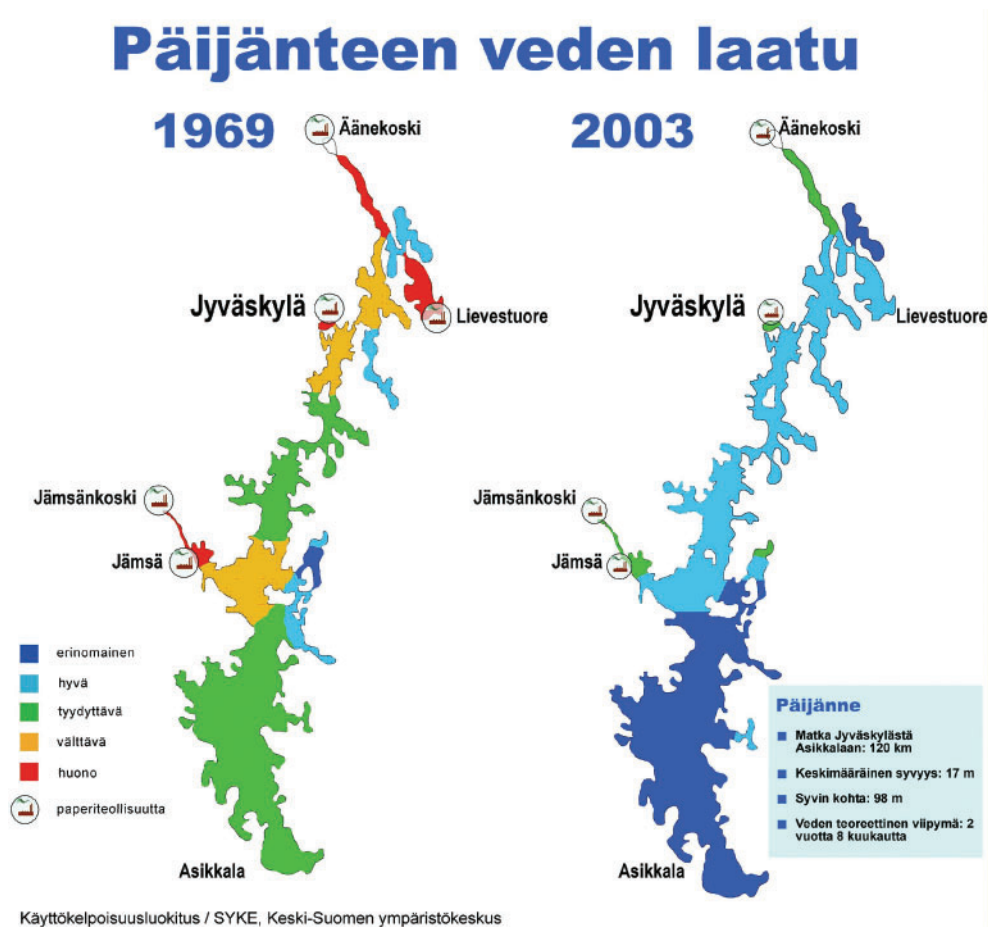
Kuva 3. Näkymä Päijänteelle Jyväskylän maalaiskunnan Mäyrävuorelta. Kuva Anna Uusitalo 2007.

Päijänteen veden tila

Päijänteen tilan kehitystä on voitu selvittää satoja vuosia taaksepäin järvisyvän pohjakerrostumiin varastoituneiden fossiilisten eliöjäänteiden avulla. Lähihistoriasta on tarkempaa seurantatietoa myös vedenlaadun vuosien ja vuosikymmenten välisestä vaihtelusta 1960-luvulta lähtien. Näiden tietolähteiden perusteella Päijänteen tilassa tapahtunut historiallinen kehitys on jaettu neljään erilaiseen aikakauteen:

- Esiteollinen aika 1800-1920
- Pilaantumisen aika 1920-1969
- Vakavien jätevesihaittojen aika 1970-81
- Vesiensuojelun aika 1982-

Ensimmäisenä, luonnontilaisena pidettävänä kautena on esiteollinen aika, jolloin Päijänne oli luonteeltaan karu erämaajärvi. 1920-luvulta alkoi kehitys kohti jätevesien pilaamaa järveä. Tämä kehitys huipentui vakavien jätevesihaittojen kautena 1970-1981. Sen jälkeen tehostunut jätevesien puhdistaminen johti selviin parannuksiin veden laadussa ja alkoi nykyinen vesiensuojelun aikakausi (Hakkari & Saukkonen 1998, Meriläinen ym. 2001, Huttula & Vuori 2007). Veden laadun parantuminen on vaikuttanut merkittäväällä tavalla asumiseen, matkailuun, kalastukseen ja virkistyskäyttöön.

Kuva 4. Päijänteen veden laatu vuosina 1969 ja 2003 (Lähde: Syke & Keski-Suomen ympäristökeskus).

**Jyväskylän
maalaiskunta**

Jyväskylä
JYVÄSKYLÄ

Jämsänkoski

Muurame

Toivakka

Korpilahti

Leivonmäki
Leivonmäki

Jämsä

Luhanka

Joutsa
Joutsa

Kuhmoinen

Päijänne

Sysmä

Padasjoki

Asikkala

Vesijärvi

Hollola

Nastola

Lahti

Yleisen käyttökelpoisuusluokituksen mukaan Päijänteen vedenlaatu oli vuonna 2003 valtaosin hyvä tai erinomainen (kuva 4). Etelä-Päijänteen veden laatu oli erinomainen lukuun ottamatta Sysmän Majutvettä ja muutamia kuormittuneita lahtia Sysmässä, Asikkalassa ja Padasjoella. Pohjois-Päijänne Jämsän-Luhangan etelärajoilta pohjoiseen oli vuonna 2003 pääosin vedenlaatuluokassa hyvä. Vesi oli tyydyttävää Jämsänjoen suualueella, Luhangan Tammilahdessa ja Jyväskylän Jyväsjärvellä. Pohjois-Päijänteellä veden laatu on huonompi kuin Etelä-Päijänteellä pääasiassa Äänekosken, Jyväskylän, Jämsän ja Jämsänkosken teollisuuslaitosten ja yhdyskuntajätevesien vaikutusten vuoksi (Hulkko ym. 2005). Etelä-Päijänteen vesi on pääosin niukkaravinteista. Selkävesien syvänteet eivät koskaan kärsi pahasta hapenpuutteesta edes loppupalvella. Tilavuudeltaan suurissa vesimassoissa riittää happea läpi talven jään sulamiseen asti. Rehevöityneissä lahdenpoukamissa hapesta voi tulla puute. Päijänteellä esiintyy joka vuosi sinilevää. Pahimmat leväesiintymät ovat rehevillä lahtialueilla. Vuosittain on havaittu myös laajoja sinilevän selkävesilauttoja.

Nykyisin vesistöt luokitellaan EU:n vesipuitedirektiivin mukaisesti ekologisen tilan perusteella. Direktiivin tavoitteena on saavuttaa vesistöjen hyvä ekologinen tila vuoteen 2015 mennessä eikä vesien tila saa heikentyä. Ekologisen tilan luokittelukriteerit eroavat jonkin verran vesien käyttökelpoisuusluokituksesta, sillä ne pitävät sisällään myös biologisia muuttujia. Lähes koko Päijänne on luokiteltu ekologiselta tilaltaan hyväksi. Eräät kuormitetut lahdet, kuten Jämsän Tiirinselkä ja Sysmän Majutvesi ovat ekologiselta tilaltaan tyydyttäviä.

3.1.2

Päijänne-tunneli

Vuonna 1982 käyttöön otettu Päijänne-tunneli johtaa raakavettä Etelä-Päijänteeltä Helsingin seudulle. Tunnelin kautta tuotetaan talousvettä noin miljoonalle asukkaalle. Vesi otetaan Asikkalanselältä noin 25 metrin syvyydestä. Tunnelin pituus on 120 km, ja se kulkee 30-100 metrin syvyydessä maan alla. Tunneli on maailman pisin yhtenäinen kallioon louhittu tunneli. Vapaalla putouksella tunnelin kautta saatava suurin virtaama olisi 10 m³/s, mutta vettä otetaan nykyään keskimäärin 3,1 m³/s, mikä vastaa noin yhtä prosenttia Päijänteen Kymijokeen kulkevasta virtauksesta. Päijänne-tunnelista vastaa Pääkaupungin Vesi Oy (Saukkonen 1998).

3.1.3

Vesijärvi

Vesijärvi on Lahden, Hollolan ja Asikkalan kuntien ympäröimä, n. 110 km² pinta-alan omaava järvi (Keto 1992). Ennen teollistunutta aikaa Vesijärvi oli merkittävä toimeentulonlähde alueen asukkaille rikkaan kalastonsa sekä Päijänteelle jatkuneen vesiyhteytensä ansioista (Porra 1992).

Vesijärvi on alun alkujaan ollut tunnettu kirkasvetisyydestään ja hyvistä kalansaa- liistaan. Vesijärven tila kääntyi huonompaan suuntaan jo 1900-luvun alussa Lahden kaupungin kasvun ja teollistumisen myötä. Vuosikymmenten ajan Lahden asumis- ja teollisuusjätevedet johdettiin Vesijärveen, minkä vuoksi 1960- ja -70-luvuilla Vesijärvi tuli tunnetuksi yhtenä Suomen rehevöityneimpänä järvenä (Kairesalo & Vakkilainen 2004). Nykyisin Vesijärven pohjoisosa on ekologiselta tilaltaan hyvä. Eteläinen osa kuuluu luokkaan tyydyttävä.

Vesijärven tilan parantaminen vaati perinteisiä kunnostusmenetelmiä tehokkaam- paa lähestymistapaa. Lahden kaupungin koordinoimissa Vesijärvi-projekteissa (vuosi- na 1987-1994 ja 2002-2007) järven ravinnekuormitusta on pyritty ehkäisemään sekä

Viereinen sivu: kartta 1. Päijänne ja kunnat.

sisäisen että ulkoisen kuormituksen näkökulmasta. Järven ravintoketjuun kohdistuneet kunnostustoimet (mm. hoitokalastukset ja petokalaistutukset) ovat parantaneet järven vedenlaatua oleellisesti ja siten myös nostaneet järven virkistyskäyttöarvoa. Vesijärvellä toteutetut hoitotoimenpiteet edustavatkin yhtä maailman suurimmista järvi- ja vesistöhoitohankkeista (Sammalkorpi ym. 1995, Keto ym. 2005).

Parhaillaan perusteilla oleva Vesijärvisäätiö tulee jatkamaan työtä Vesijärven hoidon ja tutkimuksen hyväksi. Säätiön tavoitteena on moninkertaistaa järven kunnostukseen ja tutkimustoimiin käytettävissä olevat varat sekä laatia järven hoitoon toimintamalli, jonka toteutusta säätiö rahoittaa ja valvoo (www.ess.fi).

3.2

Päijänteen alueen luonto ja kulttuuriperintö

3.2.1

Luonto

Lukuisat kallioperän murroslinjat halkovat Pohjois-Päijänteen aluetta. Järven rantamaisemissa on korkeita kallioita, ja suhteelliset korkeuserot ovat paikoin jopa 120 metriä (Saari 1998). Kalliomaata, eli paljasta kalliota tai korkeintaan metrin syvyydessä maaperäkerroksen alla olevaa kalliota, on runsaasti Pohjois-Päijänteen rantavyöhykkeellä. Merkittävä osa Keski-Suomen arvokkaiksi luokitelluista kallioalueista sijaitsee Päijänteen ympäristössä (Husa & Kontula 1997). Paikoin kallioperässä on emäksisiä kivilajeja, esimerkiksi kiillegneissia ja kiilleliusketta. Tämä näkyy kasvillisuuden rehevyytenä. Eteläisen Päijänteen rantavyöhykkeellä paljaan kallion osuus on vähäisempi. Päijänteen seudulla olevia mannerjäätikön sulamisvaiheessa syntyneitä reunamuodostumia ovat mm. Jyväskylän Harju ja Muuramen Muuratharju, jotka molemmat kuuluvat Sisä-Suomen reunamuodostumaan (Saari 1998). Päijänne rajoittuu etelässä massiivisen kokoiseen reunamuodostumaan, II Salpausselkään. Muun muassa Asikkalan kuntakeskus Vääksy sijoittuu Salpausselän harjanteelle. Hollolan, Lahden ja Nastolan kuntakeskukset sijoittuvat I Salpausselälle. Salpausselissä on arvioitu sijaitsevan puolet Suomen sora- ja hiekkavarannoista. Salpausselät ovat myös maamme tärkein pohjavesivarasto (Saarnisto ym. 1994).

Keski-Suomessa muutoin harvinaisia laajoja savikkoalueita on Jämsänjokilaaksossa (Saari 1998). Alue on rehevää ja tuottoisaa maatalousaluetta. Keski-Suomen puolella Päijänteen ympäristökuntien alueella sijaitsevat maakunnan rehevimät metsät eli lehtomaiset ja mustikkatyyppin metsät. Niinikään lehtoja on Päijänteen ympäristössä enemmän kuin muualla Keski-Suomen maakunnassa (Keski-Suomen lehtoalueselvitys 1982, Mietala 2004). Suomaita Päijänteen ympäristössä on varsin niukasti, kuten yleensäkin suurten järvien ympäristössä. Poikkeuksen tekee Joutsan ja Toivakan seutu, jossa sijaitsee luontoarvoiltaan merkittäviä suoalueita, kuten Haapasuo, Rokasuo, Katajaneva ja Harvastensuo. Päijät-Hämeessä suoalueiden osuus maapinta-alasta on vähäinen. Lahden ja Nastolan kuntien rajalla sijaitsee valtakunnallisesti merkittävä Linnaistensuo, joka kuuluu soidensuojeluohjelmaan.

Päijänteen alue sijaitsee eteläboreaalisen metsäkasvillisuusvyöhykkeen keskiosassa. Päijänne-suurjärven ympäristönsä ilmasto-olosuhteita tasaava ja lämpötilaa nostava vaikutus, rantakallioiden suuret korkeusvaihtelut ja paikoin emäksinen kallioperä tekevät Päijänteen ympäristön luonnosta poikkeuksellisen vaihtelevan, monimuotoisen ja rehevän. Päijänteen ympäristön luontoarvoja ovat itse Päijänteen ja Päijänteen saarten lisäksi luontotyyppien ja lajien moninaisuus, jalopuuesiintymät, lukuisat harvinaisten lajien esiintymät, ravinteiset kalliot, pienvedet sekä vanhat metsät (Uusitalo 2006). Kallioluontotyypeissä on sekä paahteisia kallioiden lakialueita että suojaisia ja kosteita kalliojyrkänteiden tyviä.

Lehtoja ja reheviä lehtimetsiä on keskisuomalaisittain runsaasti. Jalopuuesiintymiä – lehmusta, vaahteraa ja vuorijalavaa - on niinkään selvästi enemmän kuin muualla Keski-Suomen maakunnassa. Päijänteen ympäristön nykyisistä lehmusesiintymistä selvästi suurin osa sijaitsee Muinais-Päijänteen rantaviivan läheisyydessä. Päijänteen ympäristössä kasvaa monien eteläisten kasvilajien, kuten vuorijalavan, jänönsalaatin ja pähkinäpensaän pohjoisimpia esiintymiä. Pahtarikon, pähkinäpensaän ja vuorijalavan esiintymät Korpilahden Vaarunvuorilla ovat nk. reliktiesiintymiä, eli jäänteitä menneiden ilmastovaiheiden kasvillisuudesta. Päijänteen ympäristössä tavataan myös harvinaisia hyönteislajeja, esimerkiksi uhanalainen karvakukkajäärä. Päijänteen rannoilla on tärkeitä äärimmäisen uhanalaisen valkoselkätikan elinympäristöjä. Vaarunvuorten alue ja Luhangan Onkisalon itäosan lehtoalue kuuluvat Keski-Suomen hienoimpien luontokohteiden joukkoon. Päijänteen lisäksi arvokkaita vesistöjä ovat mm. Rutajoen vesistö Joutsan Leivonmäellä, Iilijärven pienvesialue Toivakassa ja Arvajän reitti Kuhmoisissa. Päijänne-järven lajerikoisuus on valtakunnallisesti silmälläpidettävä järvitäinen.

Päijät-Hämeen maakunta kuuluu eteläboreaaliseen metsäkasvillisuusvyöhykkeeseen. Etelä-Hämeen lehtokeskus levittäytyy tarkastelualueelle itä-länsisuuntaisena vyöhykkeenä. Päijät-Hämeen kasvisto onkin varsinkin Hollolan – Lahden seudulla hyvin monilajista ollen lähes Kanta-Hämeen rehevyyden veroista (Hovi 2000). Esimerkiksi Hollolassa sijaitseva Tiirismaan Natura-alue on valtakunnallisesti arvokas luontotyypikokonaisuus, jolle pähkinä- ja saarnilehtojen lisäksi sijoittuvat Soisalmen suo sekä Tiirismaan kallioalue Etelä-Suomen korkeimpine kohtineen (222,6 m). Päijät-Hämeessä Päijänteen alueen luontoarvoja ovat pitkittäisharjut ja erityisesti harju-saaret, lehdot ja rehevät metsät, kallioalueet, saaret ja luodot sekä lehtipuuvaltaiset rantametsät. Päijät-Hämeen maakunnassa on runsaiden harjujen ansiosta paljon mielenkiintoisia harjukasvien esiintymiä. Niissä viihtyy lukuisia harvinaisia ja usein myös uhanalaisia perhosia sekä muita hyönteisiä. Lahdessa Vesijärven rannalla, aivan keskustan tuntumassa sijaitsevan Kariniemen lehtoalueen rikas yli kahdensadan putkilokasvin lajisto kuvastaa lehtoisuutta. Alueella kasvaa mm. lehtotähtimö, kyläkel-lukka sekä mustakonnanmarja. Päijänteen seudun arvokkaita maatalousympäristöjä löytyy muun muassa Jämsänjokilaaksosta, Sysmästä ja Asikkalasta sekä Hollolasta.

3.2.2

Maisema ja kulttuuriperintö

Päijänteen maisemassa näkyvät jääkauden ja sen jälkeisen ajan aiheuttamat muutokset. Maisemallisesti Päijänteen ympäristö kattaa Hämeen viljavat ja laajat savikot sekä Pohjois-Päijänteen kallioiset ja vuorimaiset seudut.

Pohjois-Päijänteen ympäristö on useiden ruhjelaaksojen pirstomaa. Erityispiirteensä alueelle luovat luode-kaakko-suuntaiset lahdemat ja kapeat vesireitit sekä jyrkkien kallioiden lomassa olevat kosket. Suhteelliset korkeuserot ovat suuret ja metsät hallitsevat maisemaa laajalti (Muhonen 2005). Eteläisen Päijänteen seudulla jäätikköjen jäljet ovat paremmin näkyvissä kuin ehkä missään muualla Suomessa. Maisemarakenteen perustan muodostavat Salpausselät, jotka kulkevat maiseman selkärankoina Päijät-Hämeen poikki. Päijät-Hämeen maisemaa luonnehtivat suuret järvenselät, sokkeloiset ja kapeasalmiset reittivesistöt sekä selänteet ja harjujaksot (Aarrevaara ym. 2007).

Päijänne on ollut vuosituhansien ajan tärkeä kulkuväylä, jota on käytetty metsästyksessä ja kalastuksessa. Päijänteen rooli Suomen asutushistorian kannalta on ollut varsin merkittävä. Se on jakanut varsin tehokkaasti itäisten ja läntisten kulttuurivaikutteiden leviämisuunnat. Keski-Suomessa kiinteä asutus on keskiajalla sijoittunut Päijänteen kallioisille rannoille ja lahdenpoukamiin sekä Jämsänjokivartha ylöspäin. Viljelykset ja kylät ovat sijoittuneet lahtien poukamiin rantamaille jyrk-

kärinteisten kalliometsien reunustaessa viljelymaisemaa. Viljely- ja rakennuskulttuurissa vallitsevat hämäläiset piirteet (Muhonen 2005). Päijät-Häme on maasto- ja vesistöolosuhteistaan johtuen ollut edullista asuinseutua jo esihistoriallisella ajalla. Kivikauden varhaisimmat, esikeraamisen ajan asuinpaikat sijaitsevat pääsääntöisesti Salpausselkien eteläpuolisilla alueilla. Eräs Suomen vanhimmista asuinpaikoista sijaitsee Lahden Renkomäen Ristolassa, jonka vanhimmat kerrostumat on ajoitettu noin 9000 vuoden taakse. Ristolassa suoritettujen kaivausten yhteydessä on löydetty yli 30 000 esinettä tai niiden kappaletta. Ristolan muinaisjäännökset edustavat myös myöhempiä aikakausia, kuten nuorakeramiikkaa (Alvik 2002). Peltoviljelyn myötä kiinteä asutus asettui Päijät-Hämeessä aluksi viljavimmille paikoille, kuten Sysmään ja Hollolaan, joista jälkimmäisestä muotoutui keskiajalla Päijät-Hämeen tärkein pitävä ja alueen hallinnollinen keskus (Wager 2006).

Pohjois-Päijänteen seudulla valtakunnallisesti arvokkaita kiinteitä muinaisjäännöksiä ovat Pyhäsaaren ja Oravasaaren lapinrauniot Jyväskylän maalaiskunnassa, Tarvaannenän ja Koukunkallion varhaismetallikautiset lapinrauniot Korpilahdella sekä Päijälän linnavuori Kuhmoisissa. Päijät-Hämeen keskeisimpiä kivikauden asutuskeskittymiä on Porvoonjokilaakso, josta on löydetty myös Suomen vanhin tällä hetkellä tunnettu asuinpaikka Orimattilan Virenojalta. Päijät-Hämeessä valtakunnallisesti arvokkaita muinaisjäännöksiä ovat Hollolan Kapatuosian linnavuori sekä Kirkk'ailanmäen myöhäisrautakautinen ja varhaiskeskiaikainen ruumiskalmisto, Lahden ja Hollolan Nostavan–Luhdanjoen kivikautiset asuinpaikat, Padasjoen Linnasaaren muinaislinna ja Sysmän kirkonseudun rautakautinen asutusalue (Aarrevaara ym. 2007). Valtakunnallisesti merkittäviä kulttuuriympäristöjä on luokiteltu Päijät-Hämeessä 33.

Rakennusperinnössä näkyvät paikallinen rakentamisen traditio ja vaikutteiden tulosuunnat. Päijänteen seutu on kulttuurien vaihtumisaluetta, jossa hämäläiset ja itäsuomalaiset piirteet kohtaavat. Etenkin talojen, torppien ja mäkitupien rakentamisessa näkyvät läntiset ja itäiset kulttuuripiirteet (Kumpulainen 2006, Voutilainen 2006, H.-M. Voutilaisen tiedonanto). Päijät-Hämeessä maaseudun rakentaminen noudatti

Kuva 5. Peltolan mäkitupalaimuseo Luhangassa on valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö. Kuva Saija Silén 2004.

arkkitehtonisesti pääosin kansanomaista rakennusperinnettä. Kansanomaisen rakennustaidon parhaita esimerkkejä, joissa sekä rakennuskanta että ryhmäkylämäinen tiivis sijoittelu ovat edelleen näkyvissä löytyy mm. Padasjoen Auttoisten kylästä sekä Vähimaan kylästä Asikkalasta. Hyvin säilyneitä, pienimittakaavaisen ja monikerroksisen rakenteensa säilyttäneitä kirkonkyläitä ovat mm. Sysmän ja Padasjoen kirkonkylät.

Pohjois-Päijänteen vanhin säilynyt kirkko on Kuhmoisten kirkko. Jyväskylän kaupunginkirkko on Pohjois-Päijänteen ensimmäinen kivikirkko (Kumpulainen 2006, Voutilainen 2006). Hollolan Pyhän Marian kirkko (rakennettu n. 1485-1495) on eräs Suomen suurimpia keskiaikaisia kivikirkkoja (Alvik 2000). Kirkon seutu, mukaan lukien Kapatuosian linnavuori, kuuluu Hämeen vanhimman asutuksen alueisiin (Wager 2006).

Pohjoisen Päijänteen alueella on yhdeksän valtakunnallisesti merkittävää kylämiljöötä ja taajamaa. 2000-luvun alussa Jyväskylä on yksi Suomen johtavista modernin arkkitehtuurin kaupungeista. Jyväskylää pidetään arkkitehti Alvar Aallon tuotannon keskittymänä. Teollinen kehitys on tuonut omat piirteensä maisemaan tuotantolaitoksina ja niihin liittyvänä rakennuskulttuurina. Merkittävä puunjalostus- ja metsäteollisuuden keskus on ollut Jämsänkoski. Arvokkaita teollisuusympäristöjä ovat muun muassa Pekka Halosen kuvaama esiteollista aikaa ilmentävä Kotakosken mylly Kuhmoisissa sekä Säynätsalon ja Vaajakosken tehdasympäristöt (Kumpulainen 2006, Voutilainen 2006, H.-M. Voutilaisen tiedonanto).

Päijät-Hämeen tarkastelualueelle sijoittuvia, valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita on viisi. Lahden kaupungin keskusta-alue on luetteloitu valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten ympäristöjen joukkoon. Keskustan merkittävimmät kaupunkitalalliset elementit ovat Eliel Saarisen suunnittelema kaupungintalo, Radiomäki sekä kaupungintalolta pohjoiseen avautuva Mariankadun akseli (ks. Rakennettu kulttuuriympäristö 1993). Ruutuasemakaavaan perustuvaa Mariankadun akselia toriaukioineen voidaan pitää Suomen mittakaavassa ainutlaatuisena. Luonnonmaisemaa hallitsee toisaalta Vesijärvi sekä kaupungin halki itä-länsi-suunnassa kulkeva I Salpausselkä. Lahden sijainti Etelä-Suomen keskellä, Järvi-Suomen ja etelärannikon välillä on ollut kaupungin kehityksen kannalta oleellista. Alueen hyvät vesi- ja liikenne yhteydet edistivät Lahden seudun teollistumista etenkin 1800-luvulta lähtien. Lahti tunnetaankin sekä muotoiluteollisuudestaan että alan koulutuksesta. Asko Oy:n ja Upo Oy:n punatiilisten tehdasrakennusten muodostelma hallitsee maamerkin tavoin Lahden sisääntuloväylää idästä päin saavuttaessa (Wager 2006).

Päijänteen rannalla on yksi Unescon maailmanperintökohde, Struven ketjun mittauspiste Korpilahden Oravivuorella. Päijänteen tuntumassa myös muun muassa Joutsan Tammimäki kuului ketjun 83 pisteeseen Suomessa.

Lisätietoja Päijänteen seudun kulttuuriperinnöstä on liitteessä 4.

Struven ketju

Struven kolmioketjun avulla selvitettiin 1800-luvulla maapallon tarkkaa muotoa ja kokoa. Ketjua pidetään aikansa merkittävänä teknis-tieteellisenä saavutuksena. Ketjun mittasi alun perin tähtitieteilijä F.G.W. Struve. Kolmioketju on 2820 km pitkä, ja se kulkee Jäämereltä Mustallemerelle 10 maan kautta. Ketjun yli 300:sta alkuperäisestä pisteestä on valittu ja suojeltu 34 edustamaan koko ketjua. Suomessa näitä pisteitä on kuusi. Yksi niistä sijaitsee Korpilahden Puolakan Oravivuorella lähellä Päijänteen rantaa. Struven ketju liitettiin Unescon maailmanperintöluetteloon vuonna 2005.

Hallinnolliset olosuhteet

Päijänne ulottuu Keski-Suomen ja Päijät-Hämeen maakuntien alueelle. Päijänteen ja Vesijärven rantakuntia on yhteensä 14 (ks. kartta 1, s. 12).

Kunta	Asukasluku (31.12.2007)	Pinta-ala (km ²)	josta maa-alueetta (km ²)	vesialuetta (km ²)
Jyväskylä	85360	137	106	31
Jyväskylän maalaiskunta	36090	534	449	85
Muurame	8990	194	147	47
Korpilahti	5050	795	617	177
Toivakka	2350	414	366	50
Leivonmäki (Joutsa)	1140	410	381	29
Luhanka	850	313	215	98
Jämsä	16000	1375	1170	205
Kuhmoinen	2810	937	662	275
Sysmä	4580	937	666	270
Padasjoki	3540	730	525	207
Asikkala	8670	756	564	192
Hollola	21520	532	463	69
Lahti	99360	155	135	20
Nastola	15000	362	324	38
Yhteensä	311310	8581	6790	1793
Joutsa 1.1.2008	5180	1066	872	194

Taulukko 1. Päijänteen ympäröivien kuntien asukaslukumäärä ja pinta-ala (Tilastokeskus 2008).

Kuntarakenteen muutoksia: Joutsa ja Leivonmäki liittyivät yhteen vuoden 2008 alusta. Vuoden 2009 alussa Korpilahti, Jyväskylän maalaiskunta ja Jyväskylä sekä Jämsä ja Jämsänkoski liittyivät yhteen.

3.3.1

Perustietoja kunnista

Väestö

Päijänteen ympäristön suurimmat kaupungit ovat Lahti, jossa on noin 100 000 asukasta, ja Jyväskylä, jossa on noin 85 000 asukasta (taulukko 1). Vuoden 2009 alusta uudessa Jyväskylässä asuu lähes 130 000 asukasta. Väkimäärältään vähäisimmät kunnat ovat Luhanka, Kuhmoinen ja Toivakka.

Päijänteen ympäröivien kuntien ikärakenne on varsin vaihteleva (liite 5). Tyypillinen ilmiö on, että suurimpien kaupunkien, Lahden ja Jyväskylän, kasvavien naapurikuntien ikärakenne kallistuu nuoriin ikäluokkiin, ja seuduilla, joilta väki vähenee, ikäkauma painottuu vanhimpiin ikäluokkiin. Alle 18-vuotiaiden osuus on Muuramessa 28 %, Jyväskylän maalaiskunnassa 26 %, Hollolassa 25 % ja Nastolassa 23 %, kun vastaavat luvut ovat Luhangassa 13 %, Kuhmoisissa 14 % ja Sysmässä 17 %. Yli 55-vuotiaiden osuus on Luhangassa 53 %, Kuhmoisissa 51 % ja Sysmässä 46 %. Vähiten yli 55-vuotiaita on Muuramessa, Jyväskylän maalaiskunnassa ja Jyväskylässä.

Elinkeinorakenne

Alkutuotanto eli maa- ja metsätalous ovat tärkeitä elinkeinoja erityisesti Luhangassa, Kuhmoisissa, Korpilahdella, Joutsassa ja Sysmässä (liite 5). Teollisuus on tärkeä toimiala erityisesti Nastolassa, Jämsässä, Muuramessa, Jyväskylän maalaiskunnassa. Jyväskylän seudulla teollisuuden suurimmat alat ovat metalliteollisuus, paperin ja paperikoneiden valmistus sekä puunjalostus (www.jykes.fi.). Jämsän seudulla kehitystyötä suunnataan erityisesti teollisuuden alihankintapalveluihin, ilmailu- ja komposiittiteollisuuteen, matkailuun ja palveluyrityksiin (www.jamsek.fi). Jämsässä

on Himoksen matkailukeskus, joka on tällä hetkellä vahvasti kasvava ja kehittyvä. Jämsänjokilaaksossa sijaitsevat UPM:n Kaipolan ja Jämsänkosken paperitehtaat.

Elinkeinorakenne on muuttunut Päijät-Hämeen kunnissa vuosina 1990-2005 voimakkaasti. Alkutuotanto (maa- ja metsätalous) on menettänyt työpaikkoja suhteellisesti eniten Asikkalassa, Padasjoella ja Sysmässä. Hollola, Lahti, Nastola ja Padasjoki ovat menettäneet paljon teollisuuden työpaikkoja. Uusia työpaikkoja on tullut erityisesti terveydenhuolto- ja sosiaalipalveluihin (Tilastokeskus 2008). Työpaikkojen kokonaismäärä on vähentynyt mainituissa kunnissa yhteensä noin 8000 työpaikalla. Se tarkoittaa Asikkalan kokoisen kunnan väkimäärää.

Päijät-Hämeeseen on kehittynyt Suomen toiseksi merkittävin ympäristöliiketoiminnan keskittymä. Lahden seutu tuottaa yhteensä 10 % Suomen ympäristöliiketoiminnasta. Lahden seudulla elinkeinostrategiaa on lähdetty kehittämään klusteripohjaisesti. Tällä hetkellä keskeisimmät klusteritoiminnot ovat ympäristö, vilja, mekatronikka, puutuote ja muovi. Tulevaisuuden kasvualoina nähdään logistiikka, matkailu, muotoilu sekä hyvinvointi (www.lakes.fi). Lisäksi Lahti toimii kansallisen ympäristöteknologiaklusterin vetäjänä (www.ymparisto.org/fi/klusteri/ymparistoteknologian_osaamis-keskusohjelma/?id=335).

3.4

Alueidenkäytön suunnittelu

Keski-Suomen maakuntakaavaehdotus on hyväksytty maakuntahallituksessa 16.5.2007. Maakuntakaavaehdotus on tämän raportin kirjoittamisen aikaan ympäristöministeriössä vahvistettavana. Keski-Suomen maakuntakaavaehdotuksessa Päijänteeseen ja sen ympäristöön kohdistuvia matkailua ja virkistyskäyttöä, kulttuuriympäristöjä, luonnonsuojelua ja luonnonvaroja koskevia merkintöjä on esitelty liitteessä 6. Päijät-Hämeen maakuntakaava on vahvistettu vuonna 2006. Lisätietoja Päijät-Hämeen maakuntakaavasta on osoitteessa www.paijat-hame.fi/tehtavat/maakuntakaava/maakuntakaava.htm

Päijänteen rannoille on laadittu rantayleiskaavat lukuun ottamatta Jämsää ja eräitä Pohjois-Päijänteen osia, joissa kaavat ovat tekeillä (kartta 2). Vesijärven Asikkalan puoleisia rantoja ei ole kaavoitettu.

Metsähallitus on laatinut hallinnassa oleville alueilleen Länsi-Suomen luonnonvarasuunnitelman kaudelle 2004-2013 (Rantanen 2006). Luonnonvarasuunnitelma sisältää alue-ekologiset suunnitelmat.

 Voimassa olevat yleiskaavat

4 Biosfäärialueen toiminnalliset puitteet Päijänteen seudulla

4.1

Kestävän kehityksen edistäminen

Biosfäärialuetoiminnan tavoitteena on edistää kestävän kehityksen mukaista toimintaa. Toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen. Biosfäärialueella toimitaan kansallisen lainsäädännön sekä olemassa olevien ja kehitettävien alueiden käytön suunnitelmien ja sopimusten puitteissa. Biosfäärialueella pyritään koordinoinnin ja yhteistyön lisäämiseen toimintojen välillä. Alueella kannustetaan kestävään elinkeinotoimintaan. Biosfäärialue on mahdollisuus, jota toiminnanharjoittajat voivat halutessaan hyödyntää. Biosfäärialuetoiminnan yhtenä tavoitteena on löytää uusia toimintamalleja ja tukea kestävää elinkeinotoimintaa muuttuvissa olosuhteissa. Tässä luvussa on esitetty mahdollisuuksia ja konkreettisia esimerkkejä siitä, millaista biosfäärialuetoimintaa eräillä toiminta- ja elinkeinosektoreilla voisi olla. Esimerkit on koottu Päijänne-hankkeen kokouksissa ja sidosryhmätapaamisissa.

Jyväskylän ympäristöpolitiikka ja ympäristökäsikirjat

Jyväskylän kaupunginvaltuustossa on hyväksytty Jyväskylän ympäristöpolitiikka vuonna 2002 ja sen päivitys on nyt käynnissä. Käytössä on 15 ympäristökäsikirjaa eri toimintaloikoille; esim. Kylän kattaus – keittiön ympäristöopas. Yhtenä tavoitteena on laatia kaikille kouluille oma ympäristöohjelma. Kaupungit tekevät ympäristöasioissa yhteistyötä vertailemalla indikaattoreita ja selvittämällä asenteita ja ympäristötietoisuutta eri kaupungeissa. Jyväskylä järjestää kaksi kertaa vuodessa ympäristöpäivän. (Lähde: Jyväskylän kaupungin ympäristöjärjestelmä, ympäristöasiantuntija Mervi Saukko.)

Lahden ympäristöpolitiikka

Lahden seudulla ympäristöasioihin on panostettu pitkään, ensimmäiset ympäristöohjelmat laadittiin 1970-luvulla. Viimeisin Lahden kaupungin ympäristöpolitiikka hyväksyttiin vuonna 2006. Ympäristöpolitiikka ottaa kantaa mm. luonnonvarojen kestävän käytön edistämiseen, ympäristö- ja maisema-arvojen vaalimiseen sekä asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien lisäämiseen (ks. Lahden kaupunkikonsernin ympäristöpolitiikka, www.lahti.fi). Myös Lahden kaupungin strategiassa kaupungin kestävä kasvaminen ja kehittyminen on nostettu yhdeksi kaupungin strategisista päämääristä. Paikallisagenda 21 –prosessi aloitettiin Lahdessa heti Rion ympäristö- ja kehityskonferenssin jälkeen perustamalla monista eri toimijoista koostunut Lahden ympäristöfoorum. Lahdessa on yli kymmenen vuoden ajan ollut ympäristöneuvontaa ja –kasvatustoimintaa, joiden edistämistä parannetaan jatkuvasti mm. kehityshankkeiden avulla. Lahden kaupunkikonsernin sisällä työskentelee parhaillaan yhteensä 50 ympäristöyhdyshenkilöä, jotka oman toimensa ohella toimivat ympäristöasioiden kontaktihenkilöinä omissa toimipisteissään. Kaupungin ympäristövaikutuksia seurataan vuosittain laadittavalla ympäristötilinpäätöksellä. Ympäristötietoisuuden kasvuun pyritään mm. vuosittain järjestettävällä Ympäristöviikolla jota vuonna 2008 vietetään jo 12. kertaa (www.lahti.fi, www.vanamohanke.net).

Kestävän kehityksen painopisteet

Päijänne-hankkeen kunta-yritys-asukas –asiantuntijaryhmässä pyydettiin jäseniä kertomaan kestävän kehityksen painopisteitä edustamansa tahon näkökulmasta. Jämsän seudulla tärkeäksi nähtiin Himokselle tulevat lomalaiset ja paikallisen maaseudun vuorovaikutus, lähiruoka, maisema sekä maalaiselämykset. Jyväskylässä työpaikkaliikenne reiteille, esim. Äänekosken rata käyttöön, bio-kaasulaitos, Haukanniemen alue puistoksi, viheraluepolitiikka ja ”Viherrengas”. Jyväskylän maalaiskunnassa Naissaaren kehittäminen: matkailu, reitistöt ja Natura-alueet. Muuramessa Riihivuoren kehittäminen ja Toivakassa bioenergian kehittäminen. Maaseutukehitys ry:n ohjelmassa kestävän kehityksen periaatteet ovat esillä useissa hanke-esimerkeissä: vesistöjen kunnostuksessa ja väylämerkinnöissä, kylämaiseman suunnittelussa ja kunnostuksessa, kylien maankäyttösuunnitelmissa, vapaa-ajan asukkaiden aktivoinnissa mukaan paikallistoimintaan, seminaareissa ja tapahtumissa, jotka lisäävät toimijoiden vuorovaikutusta, lasten, nuorten ja vanhusten vuorovaikutuksessa, kylähistoriikkiin ja paikallisten tarinoiden kokoamisessa sekä vanhojen käsityötaitojen ja rakennusperinteen elvyttämisessä ja siirrossa tuleville polville.

4.1.1

Luonto- ja kulttuurimatkailu sekä luonnon virkistyskäyttö

VISIO ***Esteetön Päijänne ympäristöineen tarjoaa laadukkaita ja ympäristövastuullisesti toteutettuja vapaa-ajan ja virkistyskäytön kohteita asukkaille ja luontomatkailuun***

Päijänne on ollut vuosisatojen ajan kulku- ja kuljetusväylänä. Nykyisin Päijänne on pääasiassa virkistysveneilyvesistö. Pohjois-Päijänteen seudulle tärkeää matkailutoimintaa on Jämsän Himoksella ja Jyväskylän seudulla. Pohjois-Päijänteen vaikutusalueeseen kuuluu myös Laukaan Peurunka. Päijänteen matkailullinen merkitys on kasvamassa erityisesti Himoksen, Paviljongin ja Korpilahden sataman kehittämissuunnitelmien toteutuessa. Nykyisin Päijänteellä kulkevia risteily-, tilaus- ja reittiliikenteessä olevia laivoja on ainakin Jyväskylässä, Lahdessa, Padasjoella ja Jämsässä (www.paijannetapohjoiseen.fi). Koko Päijänteen alueen matkailullinen kehittäminen tarvitsisi pysyvän yhteistyöfoorumin, työvälineen ja hallinnollisen menetelmän positiivisen ja kansainvälisen imagon luomiseksi. Kaikkien käyttäjäryhmien tarpeiden huomioiminen ja yhteensovittaminen vaatii koordinoitua, jota yhteinen toimintafoorumi helpottaisi.

Päijänteen matkailullisia vahvuuksia ovat keskeinen sijainti Suomessa, puhdas vesi, erämainen luonne, hieno luonto ja maisemat sekä kulttuuriset ja kulttuurihistorialliset arvot. Tärkeä vetovoimatekijä luonto- ja kalastusmatkailussa on retkikohteiden ja satamien palveluvarustus. Päijänteen seudun luonto- ja kulttuurimatkailua tukevia kohteita sekä matkailua palvelevia yrityksiä on lueteltu liitteessä 8.

Päijänteen seudun kansallispuistot

Päijänteen ympäristössä sijaitsee kolme kansallispuistoa: Leivonmäen kansallispuisto Joutsassa, Isojärven kansallispuisto Kuhmoisissa ja Päijänteen kansallispuisto Asikkalan, Sysmän ja Padasjoen kuntien alueilla (kartta 3, s. 34). Kansallispuistojen hoidosta vastaa Metsähallituksen luontopalvelut puistoille laadittujen hoito- ja käyttösuunnitelmien mukaisesti. Metsähallitus on nimennyt Päijänteen alueen virkistyskäytön ja luontomatkailun kehitettäväksi aluekokonaisuudeksi. Kansallispuistojen yhteydessä toimii luontomatkailuyrityksiä, joiden kanssa Metsähallitus tekee yhteistyötä.

Isojärven kansallispuistossa kävijämäärä vuonna 2007 oli noin 8000 henkilöä. Kansallispuistossa on opas kesäkaudella. Metsähallituksella on yhteistyösopimus kahden luontomatkailuyrittäjän kanssa. Tällä hetkellä Isojärvellä on yksi vuokrakämpä, kolme telttailualueita ja kaksi laavua. Isojärven hoito- ja käyttösuunnitelma valmistuu kevään 2008 aikana ja siinä huomioidaan Himoksen suunnasta alueen matkailukäytölle osoitettu kiinnostus. Suunnitelmassa on sitouduttu palveluvarustuksen parantamiseen. Puistossa varaudutaan kävijämäärän kaksinkertaistumiseen.

Leivonmäen kansallispuistosta kehitetään yhdessä ympäristön luontokohteiden kanssa vetovoimainen virkistyskäyttökokonaisuus. Hoito- ja käyttösuunnitelma valmistui vuonna 2007. Merkittävimpiä lähialueen luontokohteita ovat Vaarunvuorten luonnonsuojelualue, jolle hoito- ja käyttösuunnitelma valmistuu vuonna 2008 sekä Päijänteen alueen kohteet, joihin kansallispuistolla on yhteys Rutalahden kautta. Leivonmäen kansallispuistossa ei ole nykyisin opasta. Metsähallituksella on yhteistyösopimus kuuden luontomatkailuyrittäjän kanssa. Puistossa on telttailualue Lintuniemessä. Leivonmäellä vieraili vuonna 2007 noin 12000 retkeilijää.

Päijänteen kansallispuisto sijaitsee eteläisellä Päijänteellä Padasjoen, Sysmän ja Asikkalan kuntien alueella, ja se käsittää viitisenkymmentä rakentamatonta saarta ja luotoa sekä osia asutuista saarista. Päijänteen kansallispuistossa Metsähallituksella on yhteistyösopimus yhden luontomatkailuyrittäjän kanssa. Kansallispuistoa esitellään Asikkalan Päijännetalossa. Päijännetalossa on kalastusmuseo, Rapala-museo sekä kalastus- ja luontokeskus. Päijänteen kansallispuistossa arvioitiin vierailleen vuonna 2007 noin 12000 kävijää.

Kansallispuistot ovat keskeisimpiä matkailun ja virkistyskäytön luontokohteita. Natura 2000 –verkoston kohteista virkistyskäytön kannalta tärkeitä alueita ovat Keski-Suomen puolella mm. Kanavuori ja Jääskelä Jyväskylän maalaiskunnassa, Muuramenharju Muuramessa, Vaarunvuoret Korpilahdella sekä Edessalo Jämsässä ja Askonniemi Kuhmoisten Pihlajavedellä. Näistä alueista luontomatkailupotentiaalia on ainakin Vaarunvuorten ja Jääskelän alueilla (liite 7). Päijät-Hämeessä matkailun ja virkistyskäytön kannalta huomattavimmat Natura-alueet ovat Aurinkovuori, Kalkistenkoski ja Evo.

EU:n alueella tunnettu Natura 2000 –verkosto sekä Suomen kansalliset luonnonsuojeluohjelmat ovat lähes kokonaan toteutettuja. Keskeisimmille suojelualueille laaditaan hoito- ja käyttösuunnitelmat, joiden avulla voidaan soveltuvat kohteet saada hyödyntämään kestäväällä tavalla luontomatkailua ja virkistyskäyttöä. Luontomatkailuun ja virkistyskäyttöön soveltuvia Natura 2000 –alueita on esitelty liitteessä 7.

Päijänteen matkailu- ja virkistyskäyttö Keski-Suomen maakuntakaavaehdotuksessa

Matkailu- ja virkistyskäytön kehittäminen Päijänteen alueella on huomioitu vahvasti Keski-Suomen maakuntakaavaehdotuksessa. Kaavaehdotuksessa matkailun ja virkistyskäytön kehittämisen kohdealueita ovat Jyväskylän seutu, Leivonmäen kansallispuisto-Rutalahti, Jämsän Himos ja Laukaan Peurunka. Matkailun ja virkistyskäytön kehittämisen kohdealueiden ytiminä toimivat usein kansallispuistot, matkailukeskukset sekä venesatamat. Alueita kehitettäessä suojelualueet ja kulttuuriympäristöt sekä reitistöt ja virkistysalueet ovat vetovoimatekijöitä (Keski-Suomen maakuntakaavan kaavaselostus).

Vesimatkailun kehittämisen kohdealueet liittyvät vesiliikenteeseen ja kalastusmatkailuun. Vesimatkailun kehittämisen kohdealueita Päijänteellä ovat Kärkinen Korpilahdella, Mämminiemi Toivakassa ja Pihlajakoski Kuhmoisissa. Ulkoilun yhteystarve -merkinnällä osoitetaan virkistysalue- ja ulkoilureittiverkoston liittyvä tavoitteellinen yhteys. Ulkoilun reittiyhteydet liittyvät ihmisten ulkoilun harrastamiseen, matkailun ja virkistyskäytön vetovoima-alueisiin ja ylimaakunnallisiin yhteyksiin. Pohjois-Päijänteen alueelle on osoitettu Muuramen-Äänekosken reittiyhteys, Jyväskylää kiertävä reittiyhteys ja Keljonlahden-Sippulanniemen reittiyhteys. Leivonmäen kansallispuiston, Rutalahden ja Vaarunvuorten sekä Isojärven kansallispuiston ja Himoksen alueiden reittiyhteydet liittyvät luonnonympäristöjen matkailulliseen hyödyntämiseen sekä veneilyn liittämiseksi luontevaksi osaksi matkailun ja virkistyskäytön vetovoima-alueita.

Päijänteellä vesiliikenteen yhteystarve on merkitty Tehinselälle maakunnan rajalle Kuhmoisten, Asikkalan ja Sysmän vesialueiden välille. Päijänteellä on neljä vesiretkeläyksen soveltuvaa aluetta: Leheselkä-Kotkatselkä, Kärkinen, Kuhmoinen ja Pohjois-Päijänteen alue.

jänne. Pohjois-Päijänteen alueeseen liittyy kiinteästi suunnitelma Pohjois-Päijänteen kansallisesta kaupunkipuistosta. Vesialue-merkinnällä osoitettu alue soveltuu hyvin melomalla, soutamalla tai moottoriveneellä tapahtuvaa retkeilyä ja virkistäytymistä varten. Vesialue-merkityllä kohteella on useita rantautumispaikkoja ja se voi pitää sisällään myös laiva- ja veneväyliä sekä paikallisia leirikeskkuksia ja leirintäalueita. Päijänteellä sijaitsevia tärkeitä virkistysalueita on merkitty maakuntakaavaehdotukseen yhteensä 24. Merkittäviä matkailupalvelujen alueita ovat Jyväskylän Laajavuori, Jämsän Himos, Muuramen Riihivuori ja Laukaan Peurunka. Vesiretkeilyreiteistä Vanhan Vitosen reitti kulkee Jämsä, Jämsänkosken ja Petäjaveden alueilla (Keski-Suomen maakuntakaavan kaavaselostus). Maakuntakaavaehdotuksen sisältämiä merkintöjä on esitelty laajemmin liitteessä 6.

Päijät-Hämeessä merkittäviä matkailupalvelujen alueita ovat Sysmän Suopelto, Padasjoen Kullasvuori – Mainiemi, Asikkalan Vääksy, Hollolan Messilä ja Lahden Mukkula ja Salpausselän urheilukeskus. Päijät-Hämeen merkittäviä vesiretkeilyreittejä ovat laivareitit Lahdesta Asikkalan Vääkseen ja Vääksestä Jyväskylään, Heinolaan, Padasjoelle ja Sysmään.

Päijänne-hankkeen aikana esitetyt näkökulmia Päijänteen matkailun kehittämiseksi

Tavoitteet	Toimenpiteet/hankkeet	Toteuttajaorganisaatiot
Päijänne kansainvälisesti tunnettu ja arvostettu kestävä vesistö-, luonto- ja kulttuurimatkailualue	- edistetään EU-hankkeita alueella	yritykset, koulutus- ja kehittämisorganisaatiot
Päijänne tunnetaan hyvistä kalastusmatkailutuotteista	- kalakantojen, erityisesti taimenen suojelu ja kestävä hyödyntäminen - tuotteistus ja markkinointi	osakaskunnat, kalatalouskeskus ja tutkimuslaitokset yritykset
Pohjois-Päijänteen alueella on virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun kattava ja hyvin hoidettu retkeilyreitistö vesistöyhteyksineen	- Pohjois-Päijänteen, Muuratjärven ja Himoksen alueet yhdistävän retkeilyreitistön rakentaminen	Keski-Suomen liitto, TE-keskus, Kesli ry, kylät, yritykset ja kunnat
Ylimaakunnallinen yhteistyö vesistöjen ympärillä toimii	- kehitetään yhteistyölle hyvä ja säännöllinen toimintamalli, joka kokoaa alueen toimijat yli maakuntarajojen - biosfäärialueen perustamisen edellytyksiä selvitetään	Keski-Suomen ja Hämeen maakunnalliset organisaatiot ja yritykset kylät ja asukkaat
Leivonmäen, Isojärven ja Päijänteen kansallispuistojen, Natura-alueiden ja muiden arvokkaiden luontokohteiden suojelun sekä virkistyskäytön ja luontomatkailun tarpeiden yhteensovittaminen; Natura-alueiden hoidon ja käytön yleissuunnitelman päivittäminen	- Leivonmäen, Isojärven ja Päijänteen kansallispuistojen ja Natura-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat 2007-10 - muiden arvokkaiden luontokohteiden hoidon ja käytön suunnittelu; mm. näköalapaikat, Struven ketju	metsähallitus, alueelliset ympäristökeskukset kunnat ja maanomistajat esimerkiksi Saaristo-ohjelman rahoitusmahdollisuuksia hyödyntäen
Rantautumispaikat kuntoon; sopivat rakenteet meloista veneilijöihin	- kuntien yhteinen satamien ja rantautumispaikkojen kehittämishanke	kunnat ja veneseurat
Sininen lippu* kaikkiin satamiin ja suosituksena kaikille veneilijöille	- kuntien yhteinen satamien ja rantautumispaikkojen kehittämishanke - Sininen lippu –toiminnan tiedotuskampanja	kunnat, Pidä saaristo siistinä ry, yrittäjät ja veneseurat
Retkeilyreitistön toteuttaminen eri käyttäjäryhmät huomioiden	- Pohjois-Päijänteen retkeilyreitistöjen suunnittelu ja toteutus -hankkeet	Keski-Suomen liitto, TE-keskus, Kesli ry, kylät, yritykset ja kunnat
Esteetön Päijänne - myös purjehtijoille	- sähkölinjojen upottaminen järven pohjaan venereittien kohdalla, uudet sillat riittävän korkeiksi	kunnat, tiehallinto, sähköyhtiöt

Vesistöalueiden kulttuuriperintöä vaalitaan	- kulttuuriympäristöön tukeutuvaa matkailua edistetään - ympäristön hoitoon liittyviä elinkeinomahdollisuuksia alueella kehitetään - alueen kulttuuriperintökohteiden saavutettavuuteen kiinnitetään huomiota - matkailuun soveltuvat kulttuuriympäristöt osaksi tuotteistusta	kunnat maakunnallisen kulttuuriympäristöryhmän tahot Hämeen maakunnalliset toimijat
Päijänteen luontokeskuksen perustamisedellytysten selvittäminen yhdessä Himoksen kanssa.	Pohjois-Päijänteen Master Plan –hanke	metsähallitus, alueelliset ympäristökeskukset, Himos, Jämsän kaupunki, Keski-Suomen liitto

Taulukko 2. Ehdotuksia Päijänteen luonto- ja kulttuurimatkailun sekä virkistyskäytön kehittämiseksi (lähde: Lea-Elina Nikkilä / Päijänne-hanke sekä Keski-Suomen kulttuuriympäristöohjelma).

*Sinilippu-ohjelma on vesilläliikkujien ympäristöohjelma (www.pidasaaristosii-tina.fi). Sinilippu-ohjelma on laadittu sekä veneilijöille että satamille. Päijänteellä Korpilahden satama on Sinilippusatama.

Muita Päijänne-hankkeen aikana esitettyjä matkailua ja virkistyskäyttöä koskevia kehittämissuhteita

- Laadukkaiden ja asiakkaita palvelevien vesistö- ja retkeilykarttojen tuottaminen
- Satamat ja niiden palvelut yhdeksi kehittämisen painopisteeksi ja imagotekijäksi
- Vesistömatkailun näkökulmasta Päijänne ulottuu laajasti tarkastellen kolmen maakunnan alueelle, ja sitä voisi markkinoida Päijänne – Keitele -kansallisvetenä.
- Elämyksellisten kokonaispakettien tuotteistaminen ja markkinointi erityisesti ulkomaisille matkailijoille
- Erityisryhmiä, kuten luontoharrastajia, marjastajia tai sienestäjiä kiinnostavien kohteiden merkitseminen
- Laajaa yhteismarkkinointia tukevien nettisivujen (Päijänne-portaali) tuottaminen
- Melontaharrastuksen tukeminen hyvien reittien, karttojen ja välinevuokrauksen avulla; Päijänne on iso vesistö, josta myös esimerkiksi merimelajat voivat kiinnostua
- Päijänteen rantojen hyödyntäminen matkailussa, esimerkiksi näköalapaikkojen tuotteistaminen.
- Ilmastonmuutoksen huomiointi, ympäristönäkökulma ja kestävä kehityksen periaatteet matkailutoiminnan keskeiseksi lähtökohdaksi ja keinoksi erottua markkinoilla (myös biosfäärialuestatus)
- Pohjois-Päijänteen matkailun yleissuunnitelman laatiminen: Jämsän Himos – Jyväskylän seutu – Laukaan Peurunka
- Asiakasnäkökulman huomioiminen kaikessa suunnittelussa: mitä asiakas haluaa ja kuinka se tuotetaan kestävästi
- Luontomatkoilijoita varten hyviä opastuskeskuksia ja palveluja (Päijänteen luontokeskus)
- Metsien hyödyntäminen luontomatkoilussa. Keski-Suomessa metsiä käytetään matkailussa varsin vähän verrattuna Pohjois- ja Etelä-Suomeen.
- Junamatkustuksen suosiminen; Helsinki-Lahti -oikoradan hyödyntäminen

Vesistömatkailun kehittäminen Päijänteellä

Keski-Suomen vesistömatkailun koordinaatiohankkeessa (2004–2006) oli tavoitteena luoda pohjaa vesistöjen äärellä olevien maaseutumatkailuyritysten kannattavuuden parantumiselle. Hankkeessa käynnistettiin infrastruktuurin parantamiseen tähtääviä toimenpiteitä, osallistuttiin yritysverkoston tuotekehitystyöhön sekä toteutettiin laajapohjainen markkinointikampanja. Lisäksi perustettiin tietokantapohjaiset nettisivut www.paijannettapohjoiseen.com. Lahdessa toiminut Water Tour –hanke harjoitti samantyyppistä toimintaa Etelä-Päijänteellä. Näiden hankkeiden sekä Päijänne –kansainvälinen luonto- ja kulttuurimatkailun kohde –kehittämishankkeen jatkoksi on laadittu kolmen maakunnan vesistömatkailuhankkeen jatkohankesuunnitelma, jota hallinnoi Asikkalan kunta. Lisäksi Pohjois-Päijänteen alueella selvitetään mahdollisuuksia yritysälähtöisen matkailun yleissuunnitelman laadintaan.

Haasteita Päijänteen seudun matkailullisessa kehittämisessä:

- markkinoinnin organisoiminen ja tehostaminen
- matkailuyritysten ja matkailua tukevien palvelujen verkostoituminen
- metsätalouden ja matkailun yhteensovittaminen
- retkeily- ja virkistyskäytön lisääntymisen haitalliset vaikutukset arvokkaille ja herkille luontokohteille

Päijänne purjehdusvesistöinä

Päijänne on hyvä purjehdusvesistö: se on syvä ja kareja on vähän, joten koko vesialueella voi purjehtia. Päijänteellä väylän leveys on selvästi suurempi kuin muilla sisävesialueilla. Päijänteellä on 13 veneseuraa, joista kymmenessä on purjehtijajäseniä. Vuonna 2007 näissä seuroissa oli noin 500 purjevenettä ja noin 1000 purjehtijajäsentä. Purjehtijoiden kokonaismäärä on kuitenkin suurempi, sillä veneissä purjehtii aina 3-8 henkilöä. Päijänteellä liikkuu joka kesä purjeveneitä Suomenlahdelta, Saaristomereltä, Näsijärveltä ja Saimaalta sekä joitain myös ulkomailta. Ulkopuolisten määräksi kesässä arvioidaan 30 - 50 purjevenettä. Päijänteellä järjestetään vuosittain Päijänne-purjehdus, jonka reitti kulkee Padasjoelta Jyväskylään. Purjehdussuunta vaihtuu vuosittain. Purjehdukseen osallistuu joka kesä noin 180 venettä ja lähes tuhat purjehtijaa.

Päijänteellä liikutaan paljon luonnonsatamissa sekä seurojen omissa satamissa. Kaikki seurojen satamat ovat yhteisessä käytössä. Päijänteen satamista ympäristö- ja palveluvaatimukset täyttyvät parhaiten Korpilahden ja Padasjoen satamissa. Muiden osalta kehitettävää on mm. septitankkien tyhjennyksen, peseytymismahdollisuuksien ja jätteiden lajittelun osalta. Septitankkien tyhjennys onnistuu kymmenessä satamassa.

Vapaasti purjehdittava alue ulottuu Pulkkilanharjulta Säynätsaloon. Ongelmana on, että suuremmilla purjeveneillä ei pääse Päijänteeltä siltojen ja järven yli kulkevien sähköjohtojen vuoksi Jyväskylään, Luhankaan, Vääksyyn, Lahteen, Hollolaan ja Heinolaan ilman hankalaa ja aallokossa käyttökelvotonta mastonkaatojärjestelmää. Sähkölinjojen vuoksi Jyväskylän Kuokkalaan ja Vaajakoskelle ei pääse veneillä, joiden mastonkorkeus on selvästi yli 14 metriä. Pulkkilanharjulle avattavan sillan saaminen laajentaisi purjehdittavaa Päijännettä huomattavasti. Yksi konkreettinen parannus purjehtijoille olisi sähkölinjojen vetäminen maahan ja järven pohjaan suhteellisen pienellä lisäinvestoinnilla. Ekologinen liikkuminen vesillä purjehtien, meloen ja soutaen tulee huomioida satamien kehittämisessä sekä siltoja ja sähkölinjoja rakennettaessa.

Lähde: Hannu Mäkisen tiedonanto.

Kuva 6. Purjehtijoita Pohjois-Päijänteen Hauhonselällä. Kuva Anna Uusitalo 2006.

Ammatti- ja virkistyskalastus, kalastusmatkailu

VISIO Päijänne on yksi Euroopan elinvoimaisimmista sisävesikalastusalueista

Päijänteen kalastukseen ja kalatalouteen liittyviä tavoitteita ovat kalastusmatkailutuotteiden kehittäminen, yrittäjien verkostoituminen sekä tehokas markkinointi ja myynti, arvokkaiden kalakantojen - erityisesti taimenen - tutkimus, elvyttäminen ja hoito toimijoiden yhteistyöllä sekä kalakantojen kestävä hyödyntäminen.

Päijänteen kalataloudesta

Päijänteen kokonaissaalis on 800-1500 tonnia vuodessa. Vapaa-ajankalastajia Päijänteellä on vuosittain 50 000 – 70 000. Pohjois-Päijänne on Suomen suosituin vapaa-ajankalastusalue. Ammattikalastajia on noin 15. Padasjoella on Päijänteen ainoa ammattimainen kalasatama. Kalaistutuksia tehdään vuodessa noin 150 000 eurolla (Matti Sipposen tiedonanto). Päijänteellä on kolme kalastusaluetta: Pohjois-Päijänteen kalastusalue, Jämsänjokilaakson kalastusalue sekä vuoden 2008 alussa yhdistyneiden Kuhmoisten, Etelä-Päijänteen ja Sysmän kalastusalueiden yhteisalue. Osakaskuntia on 62.

Vuonna 1996 Päijänteestä pyydettiin yhteensä 925 tonnia kalaa. Saaliista 31 % oli ahvenia, 16 % muikkuja, 13 % särkiä, 12 % siikoja ja 11 % haukia. 1960-luvun lopulta eniten ovat nousseet ahvenen, särjen, siian ja taimenen saaliit, ja eniten vähentyneitä ovat hauen, lahnan ja mateen saaliit. Kokonaissaalis on laskenut noin 40 % reilussa 20 vuodessa (Valkeajärvi & Salo 2000).

Päijänteen kalataloudellisia

<p>vahvuuksia</p> <ul style="list-style-type: none"> - tunnettu, arvostettu ja sijainniltaan keskeinen suurjärvi - hyvä veden laatu ja ekologinen tila - lajistoltaan monipuolinen kalasto - Suomen nykyaikaisin sisävesien ammattikalastus ja Padasjoen kalasatama - suuri kesämökkien ja vapaa-ajankalastajien määrä - vapaa-ajankalastajien lupa-asiat kunnossa - vahva kalastusvälineteollisuus 	<p>heikkouksia</p> <ul style="list-style-type: none"> - muikkukantojen voimakas vaihtelu - epäyhtenäinen kalastuksen säätely - tutkimuksen ja seurannan vähäisyys - vähän vapaita vetovoimaisia virtavesiä - ammattikalastajien lupakysymys ja ikääntyminen - kehittämätön kalastusmatkailu
<p>mahdollisuuksia</p> <ul style="list-style-type: none"> - kalastuspalvelut ja –matkailu - ammattikalastuksen “sukupolvenvaihdos” ja lupakysymysten ratkaisu - paikalliset kalaherkut, tuotemerkit ja kalan vienti - yhteistyön kehittäminen - vajaasti hyödynnetyt kalavarat - raputalous (elpynyt Etelä-Päijänteellä) 	<p>uhkia</p> <ul style="list-style-type: none"> - osakaskuntatoiminnan hiipuminen - ammattikalastuksen näivettyminen - vapaa-ajankalastuksen ja ammattikalastuksen ristiriidat kärjistyvät - saalisvarmuus ja vetovoima eivät riitä kalastusmatkailussa

Taulukko 3. Päijänteen kalataloudellisia vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia. (Lähde: Matti Sipponen, Keski-Suomen TE-keskus, Kalatalousyksikkö)

Muikun ongelmana on suuret kannanvaihtelut: aallonpohjat ovat syviä ja pitkiä. Kannanvaihteluiden kaikkia syitä ei ole täysin tiedossa. Parhaimmillaan Päijänne on kuitenkin Suomen paras muikkujärvi. Alkuperäinen Päijänteen villi taimen on häviämisen partaalla. Taimenen istutusten tuotto on heikko. Istutetut kalat pyydetään liian aikaisin. Päijänteen alkuperäiset nopeakasvuiset järvisiika ja planktonsiika ovat lähes hävinneet.

Päijänteen kalataloudellisia tavoitteita

- Päijänteen kalavaroja hyödynnetään tavoitteellisesti, kestävästi ja monipuolisesti
- kalastusalueet säätelevät kalastusta ja hoitavat kalakantoja yhteistyössä ja pätevää tutkimus- ja seurantatietoa hyödyntäen
- Päijänteen kalastusmatkailu kehittyy kannattavaksi ja työllistäväksi yritystoiminnaksi
- ammattikalastuksen jatkuvuus ja kannattavuus turvataan
- juotavan hyvän Päijänteen syötävän hyvät kalaherkut ovat arvostettua lähiruokaa ja laadukas vientituote
- ravustuskulttuuri kukoistaa ja raputalous tukee merkittävästi ammattikalastusta ja kalanjalostusta
- hallinto, tutkimus, osakaskunnat, kalastusalueet ja järjestöt toimivat yli maakuntarajojen saumattomassa yhteistyössä
- Päijänne on osa kansainvälisiä tutkimusverkostoja

Lähde: Matti Sipposen tiedonanto.

4.1.3

Maatalous

VISIO *Elinvoimainen ja kestävä maatalous, jonka tuotteet jatkojalostetaan maakunnassa*

Maatalouden merkitys maaseudun työllistäjänä ja maiseman ylläpitäjänä niin Päijänteen seudulla kuin muuallakin Suomessa on ollut varsin suuri, mutta sen merkitys on viime vuosikymmeninä vähentynyt. Nykyisin Päijänteen ympäristökunnista maatalous on tärkeä elinkeino etenkin Luhangassa, Kuhmoisissa, Korpilahdella, Joutsassa ja Sysmässä (liite 5; taulukko 4). Myös Jämsässä on merkittävä määrä maatiloja. Maatilojen määrä on viime vuosikymmenien kuluessa vähentynyt ja tilakoko on kasvanut. Tämän suuntauksen odotetaan jatkuvan myös tulevaisuudessa. Pientilojen toimintaedellytykset ovat kaventuneet. Maatilojen selviytymisstrategioita ovat tilan laajentaminen ja tuotannon kasvattaminen, liitännäiselinkeinot tai osittaiseen palkkatyöhön siirtyminen.

kunta	päätuotantosuunta	maito	nauta	sika	muu liha	kananmuna	vilja	muut kasvit	yhteensä 2006	yhteensä 2005	muutos 2005-2006
Jyväskylä		0	1	0	2	0	0	0	4	5	-20 %
Jyväskylän mlk		19	11	3	17	1	34	29	117	11	5 %
Jämsä		34	10	3	13	1	125	42	243	228	7 %
Korpilahti		39	17	2	17	0	38	48	163	159	3 %
Leivonmäki		14	4	0	2	0	5	8	35	32	9 %
Luhanka		16	7	0	2	0	13	9	47	47	0 %
Muurame		8	6	1	6	0	7	20	49	48	2 %
Toivakka		14	4	1	5	0	23	20	72	62	16 %
Yhteensä		144	60	10	64	2	245	176	730	692	5 %

Taulukko 4. Tilojen määrä viljelijän tukihakemuksessa ilmoittaman päätuotantosuunnan mukaan, tukea saaneet tilat 2006 (Lähde: Juha Lappalainen, MTK Keski-Suomi).

Alue- tai paikallistasolla vaikutusmahdollisuudet maatalouden tulevaisuutta koskeviin tärkeisiin päätöksiin koetaan vähäisiksi. Biosfäärialuetoiminnan yhtenä

tavoitteena voisi olla maaseudun elinkeinomahdollisuuksien monipuolistaminen muuttuvissa olosuhteissa. Kestävä yrittäjyys maa- ja metsätaloudessa edellyttää osaamista, innovatiivisuutta ja markkinointitaitoja. Biosfäärialueen tavoitteena olisi edistää innovatiivista toimintaa, joka tukee kestävästä maa- ja metsätaloutta, tuotteiden jatkojalostusta, uusiutuvan energian käyttöä ja maaseutualueiden kokonaisvaltaista kehittämistä. Kestävä kehitys sisältää myös kulttuurisen ja sosiaalisen puolen, jota maaseudun asuttuna pitäminen on. Biosfäärialuetoiminnan tavoitteena voisi olla myös maatalouden ja kotimaisen ruoantuotannon kiinnostavuuden ja houkuttelevuuden parantaminen.

Uusiutuvan energian käytön lisäämistä koskevat tavoitteet voivat olla maaseudulle mahdollisuus. Nykyisin Päijänteen ympäristössä on yksittäisiä ruokohelpiviljelmiä. Tulevaisuudessa ruokohelpiviljely saattaa lisääntyä, mutta nykyarvioiden mukaan lisäys jää vähäiseksi. Nettoenergiantuotoltaan energiakasveja ei tällä hetkellä pidetä tehokkaina. Maatalouden sivutuotteet, kuten metaani, on nähty parempana ja kannattavampana. Biokaasun hyödyntämiseen liittyvä kehittämissä voi olla yksi biosfäärialueen painopiste.

Keski-Suomessa toteutettiin vuosituhaten vaihteessa luomutuotteiden markkinointiin painottuva hanke. Alueella toimii Päijänteen luomuyhdistys ja Keski-Suomen luomuosuuskunta. Kaupan keskittyminen on tuonut jatkuvasti uusia haasteita luomuviljelijöiden tuotteiden markkinoinnille, eikä luomuviljelyn osuus ole enää viime vuosina merkittävästi lisääntynyt Päijänteen alueella. Luomutuotantoa tuetaan maatalouden ympäristötukijärjestelmästä erityistukisopimuksin. Tuotantoa ei ole tarkoitus lisätä tuen takia, vaan tuotannon lisäyksen tulee olla kysyntälähtöistä. Luomutuotannon merkitystä tulee korostaa ainakin lähiruuan arvostuksen parantamisella ja toisaalta lähiruoka voisi olla kilpailuvaltti Päijänteen alueen matkailuyrityksille. Keski-Suomen pienimuotoisen elintarviketuotannon ja elintarvikkeiden jatkojalostuksen kehittämissä on toteutettu hankevaroin 1990-luvun lopulta. Työn tuloksena on syntynyt RuokaCentria-internetsivut. RuokaCentrian tavoitteena on edistää elintarvike- ja ruokayrittäjyyteen panostavien pienten yritysten kehitystä.

Biosfäärialuetoiminnan tavoitteena voisi olla esimerkiksi laadukkaiden luomutuotteiden saatavuuden paraneminen kannattavan luomuviljelyn edellytysten kehittämisen avulla. Toiminta voisi tukea lähiruuan tuotteistamista ja markkinointia sekä yhteistyötä tuottajien ja lähiseutujen ravintoloiden, laitospöytäjen ja matkailukeskusten kanssa.

Maatalous on muokannut Suomessa maisemia satoja vuosia. Maaseutu- ja maatalousmiljö on varsin keskeinen osa suomalaisia kulttuuriperintöarvoja, ja niillä on myös matkailullista merkitystä. Maaseutuympäristöt ja perinnebiotoopit ovat luonnon monimuotoisuuden kannalta erittäin arvokkaita alueita. Haasteet liittyvät siihen, kuinka kulttuurimaisemia voidaan säilyttää tulevaisuudessa maaseudun autioitua edelleen. On arvioitu, että tulevaisuudessa päätoimisten kotieläintilojen ja kotieläininvestointien määrä vähenee. Pienet eläintilat katoavat. Pieniä tiloja pidetään yllä vain harrastusmielessä, koska se ei ole taloudellisesti kannattavaa. Kotieläintenpitoon liittyvä byrokratia koetaan kuitenkin raskaaksi, ja se vähentää halukkuutta pitää eläimiä esimerkiksi maisemanhoitajina. Yksittäisten ympäristöhoitotoimien mahdollisuudet maaseutumaisemien säilyttämisessä ovat pitkällä tähtäimellä jokseenkin vähäiset, ja voimavaroja kohdennetaan kulttuuriperinnöltään arvokkaimmille kohteille. Biosfäärialuetoiminnan tavoitteena voisi olla Päijänteen alueen perinnemaisemien hoidon jatkon turvaaminen ja laidunpankkitoiminnan kehittäminen.

Alkutuotannon merkitys on suuri myös Päijänteen veden laatuun. Maatalouden vesistökuormituksen vähentymistä ohjataan maatalouden ympäristötukijärjestelmällä, johon on sitoutunut noin 95 prosenttia viljelijöistä, sekä vuonna 2010 alkaen ensimmäisellä vesienhoitosuunnitelmalla. Ympäristötukijärjestelmässä on käytössä perustoimenpiteet, jota kaikki viljelijät noudattavat, sekä erityistukia mm. suoja-

vyöhykkeiden hoitoon ja kosteikon perustamiseen ja hoitoon. Nykyinen ympäristötukiohjelma kestää vuoden 2013 loppuun ja uuden ohjelman valmistelu aloitetaan todennäköisesti vuoden 2012 tienoilla. Päijänteen veden laadun osalta ongelmallisia alueita ovat erilliset altaat lähellä pistekuormittajia sekä hajakuormituksen rehevöittämät lahdet. Maatilojen ympäristövastuullisuuden kehittämisessä selkein tapa on EU:n maatalouden ympäristötukiohjelma. Biosfäärialueen tavoitteena voisi olla maatalouden ympäristötukiohjelman erityistukiehtoihin sitoutuneiden tilojen määrän kasvattaminen.

Esimerkkejä muualta

Saksassa Schaalseen biosfäärialueella sijaitsevat maatilat voivat lisätä maataloustuotteisiinsa biosfäärialuelogon tietyillä edellytyksillä. Elintarvikkeiden tuottaminen biosfäärialueella on jopa suurempi myyntivaltti kuin luomuelintarvikkeet. Ruotsin Kristianstadin biosfäärialue Etelä-Skånesa sijaitsee Ruotsin tärkeimmillä maatalousalueilla. Biosfäärialue tekee yhteistyötä maataloustuottajien kanssa. Kristianstadissa esimerkiksi laidunnus luonnonniityillä on tärkeä maatalousalueiden luonnon monimuotoisuutta edistävä tekijä. Kristianstadin biosfäärialueella tuotetaan ja myydään "vihreää lihaa" (green meat) luonnonniityillä laiduntavasta karjasta.

Kestävän kulutuksen ja tuotannon toimikunta (KULTU 2005)

kirjasi maatalouden tulevaisuuden tavoitteeksi mm., että peltoalasta on luonnonmukaisesti viljeltyä 10 % vuonna 2010 ja 25 % vuonna 2025. Luomuraaka-aineiden jalostusaste on noussut ja lähes kaikista tuoteryhmistä löytyy luonnonmukaisesti tuotettuja vaihtoehtoja. Luonnonmukaisten ja lähellä tuotettujen elintarvikkeiden käyttö julkisyhteisöjen ja yritysten keittiöissä tarjotuissa ruoka-annoksissa kasvaa vuosittain 10-15 %.

Biosfäärialuetoiminta on tuottajille mahdollisuus, jota he halutessaan voivat hyödyntää. Biosfäärialue ei tuo erillisiä lisävelvoitteita maataloustuotannolle. Biosfäärialueella toimitaan voimassa olevien maataloutta koskevien säädösten puitteissa.

Biosfäärialuetoiminnan maataloutta koskevia tavoitteita voisivat olla esimerkiksi:

- maaseudun elinkeinotoiminnan monipuolistuminen ja uusien liiketoimintamallien kehittäminen
- luomutuotantoon, lähiruokaan ja laatu järjestelmien laadintaan panostaminen
- perinnemaisemien hoidon (laidunpankki) kehittäminen
- bioenergiaan liittyvät kehittämishankkeet
- tuotantoketjuille ympäristöjärjestelmät
- maatalouden ympäristötuen erityistukiehtoihin sitoutuneiden maatilojen määrän kasvattaminen
- luomutuotannon ja markkinoinnin lisääminen (yhteistyö ravintoloiden kanssa)
- lähiruoan tuotteistaminen ja markkinointi (yhteistyö ravintoloiden kanssa)
- maatalouden ympäristökasvatustyön kehittäminen (koululaisvierailut, maaseutuympäristön luonnon monimuotoisuutta koskeva koulutus jne.)

4.1.4

Metsätalous ja metsäteollisuus

VISIO *Elinvoimainen ja kestävä metsätalous, jonka tuotteet jatkojalostetaan maakunnassa*

Metsätaloudella on perinteisesti ollut varsin tärkeä rooli Päijänteen ympäristössä. Keski-Suomessa metsätalous on ollut ja on edelleen merkittävä työllistäjä. Metsäteollisuus on keskittynyt Jyväskylän seudulle, Jämsään ja Jämsänkoskelle sekä Lei-

vonmäelle. Keski-Suomessa noin kolmannes teollisuuden työpaikoista on metsäteollisuudessa. Keski-Suomen metsistä on yksityisomistuksesta 67 %, metsäyhtiöillä 19 %, valtiolla 10 % ja muilla tahoilla 4 % (Keski-Suomen metsäohjelma). Vastaavia lukuja ei ole tiedossa Päijänteen rantakuntien osalta, mutta todennäköisesti suhde on samansuuntainen.

Jämsänjokilaaksossa sijaitsevat UPM:n Kaipolan ja Jämsänkosken paperitehtaat. Kaipolan tehdas tekee päällystettyä aikakauslehtipaperia, luettelopaperia ja sanomalehtipaperia. Tehtaassa on siistaamo, jossa keräyspaperi jalostetaan uuden paperin raaka-aineeksi. Kaipolan siistaamo on Suomen suurin ja se käyttää yli puolet maamme keräyspaperista. Jämsänkosken paperitehdas tekee päällystämätöntä aikakauslehtipaperia sekä tarra- ja pakkauspaperia (Lähde: Kaipolan ja Jämsänkosken paperitehtaiden verkkosivut).

Päijät-Hämeessä sijaitsevat Suomen tuottavimmat metsät. Maakunnassa on monia puuta raaka-aineenaan käyttäviä teollisuuslaitoksia. Suuri tuotantokeskittymä sijaitsee Heinolassa (mm. sellu-, paperi- ja levytehdas ja saha). Sahoja on myös Asikkalassa ja Hollolassa. Lahden seudulla sijaitsee Suomen mittakaavassa merkittävä huonekaluteollisuuden keskittymä. Huonekalutehtaita on Lahdessa, Hollolassa, Nastolassa, Asikkalassa ja Padasjoella. Talotehtaita on Sysmässä ja Nastolassa. Ovi- ja ikkunateollisuutta on Asikkalassa, Hollolassa, Nastolassa ja Lahdessa. Metsäsektori työllistää Päijät-Hämeen maakunnassa noin 10 000 henkilöä (Hämeen-Uudenmaan metsäohjelma 2006 – 2010).

Hakkuutähteistä, pienpuusta ja kannoista koostuvan metsähakkeen käyttö energiantuotannossa on lisääntynyt viime vuosina erittäin nopeasti (Keski-Suomen metsäohjelma). Bioenergiaa koskevaa biosfääriluoimintaa voisivat olla bioenergiaan liittyvät kehittämishankkeet sekä yhteistyössä yliopistojen tai tutkimuslaitosten kanssa toteutettavat tutkimushankkeet.

Metsäalan koulutusta annetaan Pohjois-Päijänteen seudulla mm. Jyväskylän yliopistossa (uusiutuvan energian maisterikoulutusohjelma, metsäekologinen tutkimus ja puukemian tutkimusyhteistyö), Jyväskylän ammattikorkeakoulussa (bioenergiaan erikoistuminen ja Luonnonvarainstituutti) sekä Jämsänkosken metsäoppilaitoksessa (Keski-Suomen alueellinen metsäohjelma).

Metsäteollisuudella on olemassa tunnetut ja laajalti käytössä olevat ympäristöjärjestelmät. Metsät ovat lähes kokonaan FFCS-sertifioituja. Metsäsuunnitteluun kuitenkin kaivataan uusia vaihtoehtoja. Myös Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelmassa (METSO II) on todettu tarve monipuolistaa metsäsuunnitelmien sisältöä (ks. luku 4.2.1.).

Metsäteollisuudella on ollut merkittäviä vaikutuksia Päijänteen veden laatuun. 1980-luvulle saakka puunjalostustehtaat olivat varsin suuria pistekuormittajia. Tehtaiden vesiensuojelutoimenpiteiden tehostuttua jätevesipäästöt vähenivät huomattavasti, ja Päijänteen veden laatu alkoi parantua. Nykyisin Päijänteen veden laatu on pääosin hyvä ja erinomainen. Päijännettä voidaan kansainvälisestikin pitää onnistuneen vesiensuojelun malliesimerkinä.

Kaupunkimetsänomistajien osuuden kasvu ja metsätilojen pieneneminen ovat tulevaisuuden kehityssuuntia, jotka aiheuttavat haasteita metsäsektorille. Biosfäärialueen toimintaan voisi sisältyä kaupunkimetsänomistajille kohdennettua koulutusta ja kursseja.

Metsien monikäytön ja metsänhoidon yhteensovittaminen on osa metsätalouden sosiaalista kestävyttä. Biosfäärilueen tavoitteena voisi olla uusien yhteensovittamisen mallien löytäminen. Metsäluonnon monimuotoisuuden lisäämisen toimenpiteiksi soveltuisivat Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman (METSO) toimenpiteet, tutkimushankkeet, kestävä metsätalouden rahoituslain luonnonhoitorahoituksen kohdentaminen tai metsäsuunnittelun vaihtoehtojen laajentaminen.

Metsätalouteen liittyviä haasteita ovat mm. Päijänteeltä näkyvän metsä- ja ranta- maiseman sekä metsien monikäytön kehittäminen. Päijänteen saaret ja rannat ovat metsänhoidollisesti herkkiä ja haasteellisia kohteita.

Biosfäärialuestatus on tunnettu tuotemerkki esimerkiksi Keski-Euroopassa. Biosfäärialueella kestäväällä tavalla tuotetulla puulla tai paperilla voi olla imagoarvoa, jota voidaan hyödyntää markkinoinnissa.

Biosfäärialuetoiminta perustuu vapaaehtoisuuteen. Biosfäärialueella toimitaan voimassa olevien metsätaloutta ja -teollisuutta säätelevän lainsäädännön ja sopimusten puitteissa. Alueella harjoitetaan metsätaloutta metsälain mukaisesti hyvän metsänhoidon suosituksia noudattaen kuten nykyisinkin.

4.1.5

Maa-aineksen otto ja turvetuotanto

Keski-Suomen maakuntakaavaehdotuksessa on Päijänteen ympäryskuntien alueella osoitettu kahdeksan maa-ainesten ottovyöhykettä, 16 kalliokiviainesten ottovyöhykettä, seitsemän rakennuskiviaineksen ottovyöhykettä, neljä turvetuotantovyöhykettä ja 13 turvetuotantoaluetta (liite 6). Myös Päijät-Hämeen maakuntakaavassa on osoitettu maa-ainesten ottoalueita eri kunnista. Biosfäärialueella toimitaan turvetuotannon ja maa-aineksen oton osalta nykyisen elinkeinotoimintaa ohjaavien säädösten puitteissa.

4.1.6

Asuminen, majoituspalvelut ja vapaa-ajan asuminen

Päijänteen seutu on suosittua vapaa-ajan asumisen seutua. Merkittäviä kesäasukuntia ovat etenkin Asikkala, Sysmä, Jämsä, Kuhmoinen ja Padasjoki (liite 5). Kesäisin vapaa-ajan asukkaat kasvattavat useiden kuntien väkimäärää huomattavasti. Alueella on kohtalaisen paljon vapaa-ajan asunnon vuokraajia. Lomarenkaassa ilmoitettujen vuokrattavien vapaa-ajan asuntojen lukumäärä (22.2.2008) Päijänteen ympäryskuntien alueella oli yhteensä 91 kohdetta (www.lomarengas.fi). Osassa kohteista on vuokrattavana useampia huoneita. Eniten vuokrattavia kohteita oli ilmoitettu Asikkalasta (26 vuokrakohdetta), Jämsästä (13) ja Korpilahdelta (11). Toiminta on yleensä ottaen pienimuotoista, esimerkiksi yli viiden loma-asunnon vuokraajia vähän. Kysyntää on eniten hyvän palvelutason loma-asunnoilla.

Jämsän Himoksen ja sen lähialueen majoituskapasiteetti on tällä hetkellä lähes 4000 henkeä (www.himos.fi). Himoksen laajentumissuunnitelmissa on esitetty mittavia investointeja. Majoituskapasiteettia on esitetty nostettavaksi huomattavasti tulevina vuosina.

Pendelöinnin eli asuinkunnan ulkopuolella työssä käymisen määrä on suurimmillaan suurten kaupunkien, Lahden ja Jyväskylän, naapurikunnissa Jyväskylän maalaiskunnassa, Muuramessa, Korpilahdella ja Hollolassa (Liite 5). Biosfäärialueen tavoitteena voisi olla kestävä työmatkaliikkumisen edellytysten parantaminen esimerkiksi edistämällä raide- ja muuta joukkoliikennettä.

Biosfäärialueen tavoitteena olisi Päijänteen seudun kehittäminen houkuttelevana asumisympäristönä. Tavoitteita voisivat olla ympäristön viihtyisyyden lisääminen, palvelujen parantaminen ja ympäristönäkökulman huomioiminen asumisen edellytyksiä kehitettäessä. Mikäli biosfäärialueella kehitetään esimerkiksi virkistyskäytön palveluita, satamapalveluita ja yleistä ympäristön viihtyisyyttä, saattaa sillä tulevaisuudessa olla maan arvoa nostavaa vaikutusta. Tästä hyvänä esimerkkinä toimii Lahden Vesijärvi, jonka laajamittainen kunnostaminen on nostanut järven ranta-alueiden arvoa merkittävästi (Kairesalo & Vakkilainen 2004). Asumisen houkuttelevuus kasvaa

parantuneiden palveluiden ja viihtyisän elinympäristön myötä. Tavoitteena voisi olla myös ilmastonäkökulman vahvempi sitominen alueiden käytön, liikkumisen ja asumisen suunnitteluun.

Jatkotyössä tulee varmistaa, että asukkaille ja kesäasukkaille suunnataan riittävä biosfäärialueen luonnetta ja vaikutuksia koskevaa tietoutta. Tärkeää on, että vältetään epätietoisuudelta siitä, millaisia vaikutuksia biosfäärialueella olisi asumiseen ja loma-asumiseen.

Ympäristöjärjestelmät

Eräs kestävän kehityksen mukaisen toiminnan mittari on ympäristöjärjestelmien käyttö. Nykyisin on olemassa useanlaisia eri toimintaan, organisaatioihin tai yritysten käyttöön suunniteltuja ympäristöjärjestelmiä (esim. EcoStart, ISO 14001, EMAS, EU:n luomukukka). Biosfäärialueen tavoitteen voisi olla ympäristöjärjestelmien laajempi käyttöönotto alueellaan.

4.2

Luonto- ja kulttuuriarvojen säilyttäminen

4.2.1

Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen

Biosfäärialueen yhtenä tavoitteena on luonnon monimuotoisuuden, eli maisemien, ekosysteemien, lajien ja geneettisen monimuotoisuuden suojelu. Biosfäärialueen tulee olla merkittävä luonnon monimuotoisuuden suojelun kannalta. Luonnon monimuotoisuuden tavoite täyttyy biosfäärialueilla pääsääntöisesti alueen maantieteellisen vyöhykkeisyyden avulla. Alueella tulee osoittaa ydinalue tai ydinalueita, jotka on osoitettu lainsäädännöllä luonnonsuojelulle ja joilla turvataan biosfäärialueen luonnonsuojelulliset arvot, sekä selvästi määritellyt vaihettumisalueet, joilla ihmistoiminnassa otetaan huomioon alueen luonnonsuojelulliset arvot. Päijänteen biosfäärialueen suunnitellusta vyöhykkeisyydestä on kerrottu luvussa 5.4. Biosfäärialueiden suojelupinta-alan osalta Unesco ei ole asettanut määrällisiä tavoitteita.

Päijänteen ympäristön luonnonsuojelualueverkosto on varsin kattava (kartta 3). Päijänteen biosfäärialueen luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen tavoite täyttyy olemassa olevan suojelualueverkoston, vapaaehtoisen luonnonsuojelun toimenpiteiden (METSO) sekä ympäristökasvatustyön avulla. Päijänteen vesien suojelua koskevat tavoitteet ja toimenpiteet määritellään vesienhoidon suunnitelmassa ja toimenpideohjelmassa. Biosfäärialueen kautta toteutuvat kestävän kehityksen toiminnot voivat olla osa vesienhoidon toimenpideohjelmia.

Suojelualueverkosto

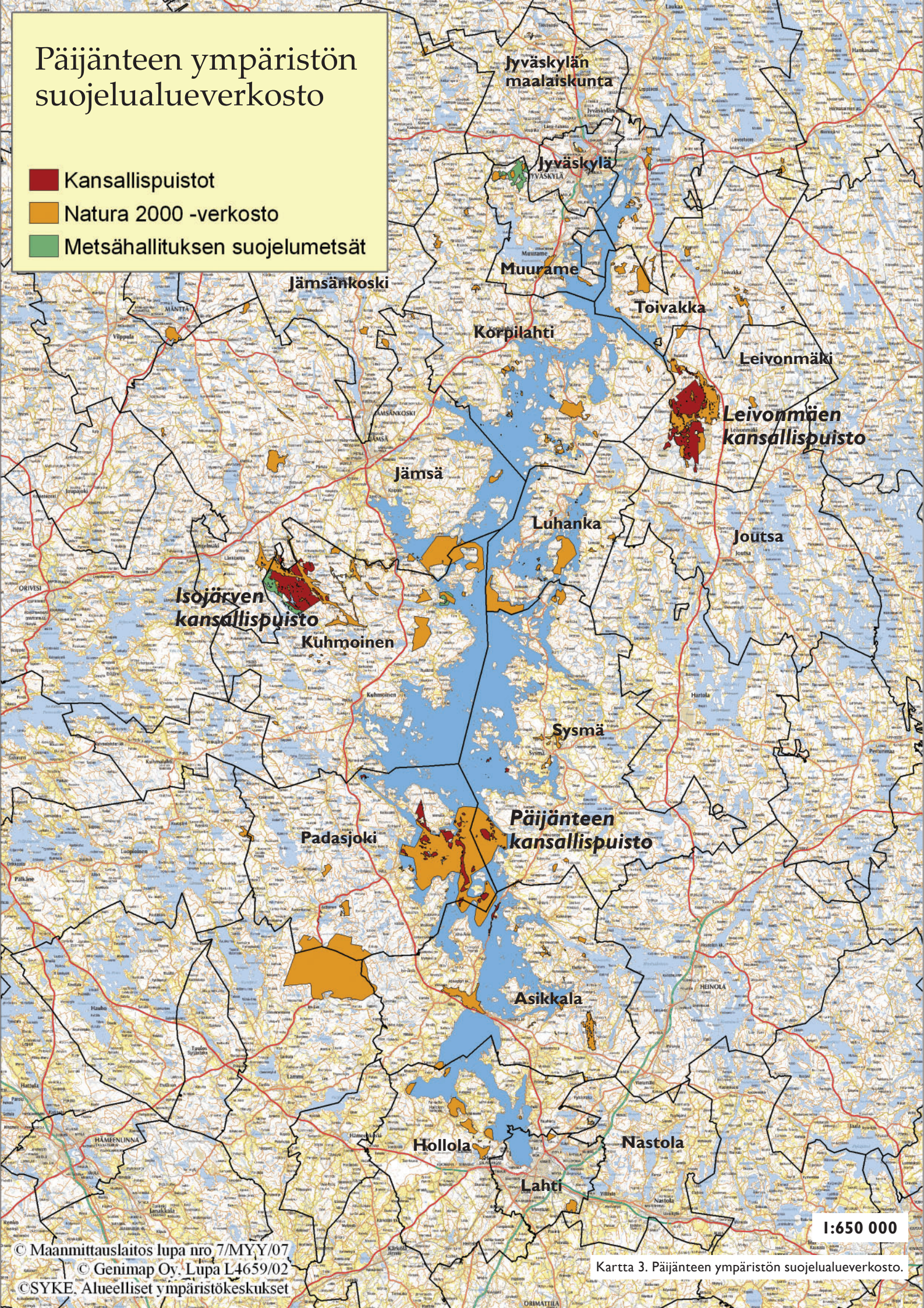
Päijänteen ympäristössä on kolme kansallispuistoa: Leivonmäki (30 km²), Isojärvi (22 km²) ja Päijänne (14 km²). Kansallispuistojen yhteispinta-ala on noin 66 km². Natura 2000 –verkoston kohteita Päijänteen ympäristökuntien alueella on 78 kpl. Pinta-alaltaan verkosto kattaa noin 375 km² (kartta 3). Lisätietoja Päijänteen alueen kansallispuistoista ja suojelualueverkostosta on liitteessä 3.

Kansallispuistot ovat luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeitä alueita. Muita erityisen laajoja tai merkittäviä suojelualueita Päijänteen keskisuomalaisissa ympäryskunnissa ovat mm. Ilijärven alue Toivakassa, Vaarunvuoret Korpilahdella, Onkisalons itäosa Luhangassa, Edessalo-Haukkasalo Jämsässä ja Kuhmoisissa sekä Kärppjärven alue Kuhmoisissa. Päijät-Hämeessä merkittäviä kohteita ovat mm. kansainvälisestäkin arvokkaaksi lintuvesialueeksi todettu Kutajärven alue Asikkalassa ja Hollolassa sekä Tiirismaa Hollolassa.

Päijänteen ympäryskunnissa on neljä Metsähallituksen suojelumetsää: kansallispuistoon rajautuva Isojärven suojelumetsä, Askonniemen suojelumetsä Kuhmoisissa, Kanavuoren suojelumetsä Jyväskylän maalaiskunnassa sekä Kuusmäen suojelumetsä

Päijänteen ympäristön suojelualueverkosto

- Kansallispuistot
- Natura 2000 -verkosto
- Metsähallituksen suojelumetsät

1:650 000

Muuramessa. Kuusmäen suojelumetsä ympäröi ja yhdistää vanhojen metsien alueita Kuusmäkeä, Tikkamäkeä ja Kirkkokangasta. Suojelumetsät ovat Metsähallituksen päätöksellä perustettuja ensisijaisesti luonnonsuojeluun tarkoitettuja alueita. Suojelumetsissä ei harjoiteta metsätaloutta.

Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma vuosille 2003-2007 (METSO I) sai laajalti myönteistä palautetta etenkin vapaaehtoisen metsien suojelun keinovalikoiman kehittämisestä. Vuosille 2008-2016 METSO II -ohjelman rahoituksesta on tehty päätös maaliskuussa 2008. Rahoituksen painopiste on vapaaehtoisten suojelukeinojen käyttöönotossa. Ohjelman tavoitteena on nykyistä paremmin turvata metsäisille luontotyypeille ja uhanalaisille lajeille tärkeitä elinympäristöjä ja metsien rakennepiirteitä. Toimenpiteillä pyritään sekä luomaan erityyppisiä uusia metsien monimuotoisuutta ylläpitäviä alueita ja alueiden verkostoja että tehostamaan suojelua nykyisillä suojelualueilla mahdollisimman kustannustehokkaasti. Ohjelmalla halutaan myös tukea maaseudun säilymistä elinvoimaisena esimerkiksi kehittämällä luontomatkailua. Metso-toimenpiteiden rahoitusta on mahdollista kohdentaa tietyille maantieteelliselle alueelle.

Haasteita luonnon monimuotoisuuden säilyttämiselle biosfäärialueella saattavat aiheuttaa hallitsematon virkistyskäytön tai luontomatkailun lisääntyminen suojelualueilla sekä lisääntyvän vesistömatkailun aiheuttamat uhat.

Yhteistoimintaverkosto

METSO II -ohjelmaluonnoksessa yhtenä metsien monimuotoisuutta lisäävänä toimenpiteenä esitetään yhteistoimintaverkostojen perustamista. Yhteistoimintaverkostot perustuvat metsänomistajien yhteistyöhön, ja niissä sovitetaan yhteen metsien suojelu, hoito ja muu käyttö. Verkostojen avulla pyritään laajojen ja kytkeytyneiden monimuotoisuutta turvaavien alueiden muodostamiseen. Yhteistoimintaverkossa ovat vapaaehtoisesti mukana metsien monimuotoisuuden vaalimisesta erityisesti kiinnostuneet metsänomistajat. Mukana olevien metsien ei tarvitse olla toisiinsa rajautuneita. Verkoston tavoitteena on, että metsänomistajat aktiivisesti kehittävät metsien monimuotoisuutta sekä metsän hyödyntämiseen liittyvää elinkeinotoimintaa. Tavoitteena on myös metsien monimuotoisuuteen liittyvän yritystoiminnan ja virkistyskäytön edistäminen.

Jättiputkien torjuntaa Pohjois-Karjalassa

Pohjois-Karjalan biosfäärialue on koordinoanut jättiputkien torjuntakampanjaa. Jättiputket ovat Kaakkois-Aasiasta peräisin olevia vieraslajeja, joita on alun perin tuotu Suomeen koristekasveiksi. Suomessa, kuten monessa muussakin maassa, ne ovat päässeet leviämään myös luonnonympäristöihin. Jättiputket ovat hyvin kookkaita ja tehokkaasti leviäviä kasveja, joiden kasvineste aiheuttaa iholle joutuessaan auringon valon vaikutuksesta palovamman kaltaisia jälkiä. Jättiputket tukahduttavat luonnonkasveja ja ovat haitta virkistyskäytölle. Myrkyllisyytensä ja sitkeytensä ansiosta jättiputket ovat varsin vaikeita hävittää. Pohjois-Karjalassa jättiputkitorjunnassa ovat olleet mukana kuntien ja kaupunkien ympäristöviranomaiset, työvoimahallinto, puisto- ja puutarhaväki, puutarha-alan liikkeet, matkailuyrittäjät, tielaitos, sähköyhtiöt, luonnonsuojeluyhdistykset, Lions-klubit ja maanomistajat. Pohjois-Karjalan hankkeessa on koottu tietoa kasviesiintymistä, organisoitu torjuntaa, tutkittu eri torjuntamenetelmiä ja tiedotettu lajin torjuntakeinoista (Jättiputki: Biologia ja torjunta...). Jyväskylän kaupunki ja Japa ry. ovat torjuneet jättiputkia Jyväseudulla usean vuoden ajan. Tarvetta vastaavanlaisen torjuntatyöhön olisi muuallakin Päijänteen ympäristössä.

Luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen tavoitteita biosfäärialueella voisivat olla

- alueiden kehittämisessä otetaan keskeisesti huomioon luontokohteiden suojelutavoitteet ja niiden soveltuvuus virkistys- ja luontomatkailukäyttöön.
- luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen pysähtyy
- luontoarvojen tunnistamisen ja arvostuksen lisääminen
- luontoa koskevan oppimateriaalin ja esitteiden tuottaminen
- Päijänteen alueelle ominaisen lajiston ja luontotyyppien turvaaminen, esim. uhanalaisen taimenen elinolosuhteiden parantaminen ja kannan lisääminen
- Päijänteen veden ekologinen tila on hyvä vuoteen 2015 mennessä eikä veden tila heikkene

Luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen keinoja biosfäärialueella voisivat olla

- ympäristökasvatus, valistus, oppi- ja esittelymateriaali; luontoretikohteet
- vapaaehtoisen metsien suojelun keinojen (METSO) kohdentaminen biosfääri-alueelle.
- metsäkeskuksen luonnonhoitohankkeiden ja Kemera-rahoituksen kohdentaminen.
- Biosfäärialueen huomioiminen Metsähallituksen alue-ekologisessa ja luonnonvarasuunnittelussa.
- suojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien laatiminen ja toteutus alueellisen hoidon ja käytön yleissuunnitelman pohjalta
- biosfäärialueen tavoitteiden liittäminen osaksi vesienhoidon toimenpideohjelmaa
- Päijänteen järvitäminen kannan elvyttäminen istutuksilla, kalakannan hoitohankkeilla ja kalastuksenvalvonnalla

4.2.2

Kulttuuriympäristöt ja kulttuuriperintöarvot

VISIO ***Vuoteen 2015 mennessä Keski-Suomen kulttuuriympäristön arvo ja ominaispiirteet tunnetaan ja tunnustetaan ja niiden hoito on turvattu***

(Keski-Suomen kulttuuriympäristöohjelma)

Kulttuuriperintöarvojen säilyttäminen

Päijänteeseen liittyy runsaasti kulttuuriperintöä. Päijänteen rantojen runsaat muinaisjäännökset, pitkän historian synnyttämät arvokkaat maisemat ja muun muassa varhaiseen huvilakulttuuriin sekä vesiliikenteeseen liittyvä rakennuskanta ovat yksi alueen vahvuuksista. Arvokkaiden maisemien ja rakennusperinnön säilyttämistä vaikeuttavat maankäytön muutokset, maatalouden vähentyminen, väestökato ja kuntien rahapula. Vesistöjen ja kulttuuriperinnön vetovoima voi kuitenkin jarruttaa tätä kehityskulkua ja tarjota uusia mahdollisuuksia toiminnalle tukien perinteisiä elinkeinoja ja luoden uusia (Keski-Suomen kulttuuriympäristöohjelma).

Keski-Suomen maakuntakaavaehdotuksessa on esitetty kulttuuriympäristön kehittämisen kohdealueena vanha nelostie Kuhmoisten ja Jämsän välillä sekä Jyväskylän-Haapamäki –radan asemaympäristöt. Kulttuuriperintöarvoista ja maakuntakaavaehdotuksen kulttuuriperintöä koskevista merkinnöistä on lisää liitteissä 4 ja 6. Päijänne on yksi Keski-Suomen kulttuuriympäristöohjelman 2005-2015 teemoista.

Ympäristönhoidon työllisyystyö- eli YTY-projektit

Keski-Suomen ympäristökeskus on hallinnoinut vuodesta 2000 lähtien EU-rahoitteisia YTY-projekteja. Projekteja on rahoittanut Euroopan Sosiaalirahasto (ESR) sekä Keski-Suomen TE-keskuksen työvoimaosasto. Lisäksi kunnat ja muut kohteiden omistajat ovat maksaneet projekteissa toteutettujen työkohteiden oheiskustannukset. Hankkeissa on työllistetty työttömiä, pitkäaikaisyöttömiä ja maahanmuuttajia koko maakunnan alueella, ja niissä on tehty yleishyödyllisiä ympäristönhoidotöitä, esimerkiksi rakennettu ja kunnostettu luontoreittien ja virkistyskäyttöpaikkojen palveluvarustusta kuten lintutorneja, pitkospuita, laavuja, uimalaitureita ja pukukoppeja, kunnostettu kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia vesimyllyistä aittoihin ja riisiin, hoidettu perinnebiotooppeja ja rakennettu jätekatoksia. YTY-projekteihin on vuosittain työllistetty noin 80 henkilöä, yhteensä 34 htv:n verran. YTY-projektit ovat erinomainen esimerkki laajassa yhteistyössä toteutetuista projekteista, joilla on merkittäviä sosiaalisia, kulttuurisia ja taloudellisia vaikutuksia alueellaan. Vuonna 2008 on lähdössä käyntiin YTY-projekteja jatkava Laatus perinnerakentamiseen ja ympäristönhoidon (LAPE) –projekti.

Kulttuuriperinnön säilyttämistä koskevia kehittämissuhteita

- kulttuuriperintö- ja maailmanperintökasvatuksen edistäminen
- kulttuuriperinnön säilyttämistä tukevat hankkeet, esim. ympäristönhoitotyöt
- valtionhallinnon harkinnanvaraisten rakennusperinnön avustusten kohdentaminen Päijänteen seudulle

Tavoitteet	Toimenpiteet/hankkeet	Toteuttajaorganisaatiot
Vesistöalueiden kulttuuriperintöä vaalitaan	- kulttuuriympäristöön tukeutuvaa matkailua edistetään - ympäristön hoitoon liittyviä elinkeinomahdollisuuksia alueella kehitetään - alueen kulttuuriperintökohteiden saavutettavuuteen kiinnitetään huomiota - kulttuuriympäristökohteet otetaan huomioon vesistöihin kohdistuvia hankkeita suunniteltaessa	kunnat maakunnallisen kulttuuriympäristöryhmän tahot Hämeen maakunnalliset toimijat
Päijänteen alueen kulttuuriympäristön hoitoon suunnataan varoja	- edistetään EU-hankkeita alueella - Päijänteen seudun kehittämisestä laaditaan kokonaisvaltainen suunnitelma	kunnat maakunnallisen kulttuuriympäristöryhmän tahot Hämeen maakunnalliset toimijat
Ylimaakunnallinen yhteistyö vesistöjen ympärillä toimii	- kehitetään yhteistyölle hyvä ja säännöllinen toimintamalli, joka kokoaa alueen toimijat yli maakuntarajojen	Keski-Suomen ympäristökeskus Keski-Suomen liitto Hämeen maakunnalliset toimijat

Taulukko 5. Ehdotuksia Päijänteen seudun kulttuuriperinnön ja kulttuuriympäristöjen turvaamiseksi ja hoidon järjestämiseksi (Keski-Suomen kulttuuriympäristöohjelma 2005-2015).

4.3

Tutkimus ja seuranta

VISIO Päijänteen alue on kansainvälisesti korkeatasoisen monitieteisen kestävä kehityksen tutkimuksen keskus

Kestävä kehityksen toimintojen tulee perustua riittäväälle tutkimukselle. Unescon Ihminen ja biosfääri-ohjelma (MAB) kannustaa monitieteiseen tutkimukseen ja kansainväliseen yhteistyöhön. Tavoitteena on tutkia ja kehittää malleja kestävälle kehitykselle. Opetusministeriön alaisessa Suomen Akatemiassa toimii MAB-ohjelman tieteellinen koordinaatioryhmä. Suomi kuuluu alueelliseen EuroMAB-tutkimusyhteistyöverkostoon, joka kattaa Pohjois-Amerikan, Euroopan, Itä-Euroopan ja Venäjän.

Päijänteen ympäristössä on kaksi yliopistoa ja tutkimuslaitoksia, joissa tehdään monitieteistä ja korkeatasoista tutkimusta. Jyväskylän yliopistossa on seitsemän tiedekuntaa. Edellytykset monitieteisen kestävä kehityksen tutkimukselle ovat hyvät. Bio- ja ympäristötieteen laitoksen tutkimusaloja ovat mm. vesistötutkimus, ekologia ja ympäristönhoito sekä ympäristötieteet. Bio- ja ympäristötieteen laitoksen yksi vahvuusalue on luonnonvarojen ekologisesti kestävä käyttö. Laitos koordinoi Päijänne LTER –tutkimustoimintaa (LTER = long-term ecological research). Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella tehdään mm. kestävä kehitystä käsittelevää yhteiskuntatieteellistä tutkimusta. Laitoksella toimii ympäristösosiologian tutkimusryhmä. Taloustieteiden tiedekunnassa on ympäristöjohtamisen koulutusohjelma. Tiedekunnassa on käynnissä mm. maaseudun pienyrityksien kohdistuvaa tutkimusta. Humanistisessa tiedekunnassa on ollut tutkimushanke Päijänteen kulttuurisesta merkityksestä (Lönnqvist & Kuhanen 2007).

Biosfäärialuetoiminta tukee Jyväskylän yliopiston tavoitteita monitieteisen tutkimuksen ja kansainvälisen tutkimusyhteistyön edistämiseksi. Päijänteen biosfäärialue ja Päijänne LTER tukevat toisiaan monitieteisessä tutkimuksessa ja tutkimusverkostojen kehittämisessä.

Lahdessa sijaitsevassa Helsingin yliopiston toimipisteessä toimii ympäristöekologian laitos, jonka tutkimusalueita ovat mm. vesistö- ja maaperäekologia, ekotoksikologia ja ympäristökemia sekä ympäristömikrobiologia. Ihmistoimintojen seurauksena syntyvät ympäristömuutokset ja –vauriot pintavesissä, maaperässä ja pohjavesissä sekä niihin liittyvät kunnostuskysymykset ovat laitoksen keskeisiä tutkimus- ja ope- tusalueita.

Suomen ympäristökeskuksen alueellisessa tutkimusyksikössä Jyväskylässä työskentelee tällä hetkellä yli kymmenen henkilöä. Yksikön tutkimuskohteita ovat järvien fysikaalisten ja ekologisten ilmiöiden väliset kytkennät, ravinteiden kulkeutuminen ja kierto vesistöissä sekä haitalliset aineet. Riista- ja kalatalouden tutkimuskeskuksen Jyväskylän yksikön tutkimuskohteita ovat kalantutkimus sekä elinkeino- ja yhteis- kuntatutkimus.

Päijänne LTER

Päijänne on yksi yhdeksästä Suomen LTER/LTSER* –tutkimusalueesta. LTER/LTSER-verkosto on kansainvälinen korkeatasoisesti ja monipuolisesti varusteltu ekologisiiin ja sosio-ekologisiiin vuoro- vaikutuksiin keskittyneiden tutkimusasemien tai –keskittymien verkosto. Verkosto tarjoaa keskei- sen tutkimus- ja seurantainfrastruktuurin kaikille niille hallinnonaloille, joilla tehdään ympäristöön ja luonnonvaroihin kohdistuvaa tutkimusta ja seurantaa.

Päijänne LTER:n tutkimusteemoja ovat mm. ilmastonmuutos, säännöstely, kuormituksesta toipu- minen, ekosysteemien toiminta ja säätelymekanismit, kaupunkijärvitutkimus ja luonnonvarojen kestävä käyttö. Päijänne LTER:a koordinoi Jyväskylän yliopisto. Toiminnassa ovat mukana Helsingin yliopisto, Suomen ympäristökeskus, Keski-Suomen ja Hämeen ympäristökeskukset, RKTL, Keski- Suomen ja Hämeen TE-keskukset, Jyväskylän kaupunki, M-Real, Pääkaupunkiseudun vesi Oy ja Metsä-Botnia.

LTER:n tavoitteena on

- Luoda hyvin varusteltuja ja rahoitettuja avoimia, pysyviä tutkimusinfrastruktuureja, joiden avulla voidaan kehittää korkeatasoista tutkimusta pitkällä aikavälillä.
- Kehittää korkeatasoisia tutkimusyksiköitä, joilla on sekä kansallista että kansainvälistä vetovoimaa ja jotka ovat kansainvälisesti verkottuneita.
- Edistää tutkimusperustaista ympäristöosaamista ja –sivistystä sekä ympäristön kestävää hyödyntämistä

*LTER (long-term ecological research), pitkän aikavälin ekologinen tutkimus; LTSER (long-term socio-ecological research), pitkän aikavälin sosio-ekologinen tutkimus

Lähde: Prof. Juha Karjalainen, Bio- ja ympäristötieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto.

Tutkimuslaitokset toteuttavat jo nyt niitä tavoitteita, joita myös biosfäärialueella olisi. Mikäli biosfäärialue perustetaan, olisi sen tavoitteena omalta osaltaan tukea Päijänteen alueen tutkimustoimintaa sekä kehittää tutkimusyhteistyötä eri tutkimus- sektoreiden ja elinkeinoelämän välillä. Biosfäärialueen tavoitteena olisi myös tukea yhteistyötä muiden biosfäärialueiden tutkimustoiminnan kanssa.

Esimerkiksi Jyväskylän yliopistossa Päijänteeseen kohdistuvaa tai teemallisesti kestäväan kehitykseen liittyviä tutkimushankkeita on käynnissä ja suunnitteilla eri tieteenaloilla. Biosfäärialuetutkimuksen piiriin voidaan lukea hyvin monenlaista tutkimusta, jonka ei välttämättä tarvitse kohdistua fyysisesti biosfäärialueeseen; bios- fäärialuetutkimus on eri asia kuin tutkimus biosfäärialueella. Biosfäärialueajatteluun soveltuu erityisen hyvin tutkimus, jolla lisätään ihmisen ja luonnon välisen vuorovai- kutuksen ymmärtämistä sekä edistetään ihmisen ja luonnon välisen tasapainon saa- vuttamista. Biosfäärialuetutkimukseen soveltuvia poikkitieteellisiä tutkimusteemoja voisivat olla esimerkiksi ilmastonmuutos, energia, luonnonvarojen kestävä käyttö, ekologisten, taloudellisten ja sosiaalisten vaikutussuhteiden ymmärtäminen, luonnon monimuotoisuus sekä maaseudun sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys.

Biosfäärialueen tutkimusta tukevia toimintamuotoja voisivat olla

- Kansainvälinen tutkija- ja tiedonvaihto sekä tutkimusohjelmat biosfäärialueiden välillä
- Yhteistyöhankkeet alueen yrittäjien ja elinkeinoelämän kanssa
- Tuki tutkimusrahoituksen hakemiselle
- Yhteistyöhankkeet muiden biosfäärialueiden kanssa

Alla on esitelty eräitä esimerkkejä Jyväskylän yliopistossa sekä Helsingin yliopiston ympäristöekologian laitoksella käynnissä tai suunnitteilla olevista tutkimushankkeista, jotka soveltuisivat erityisen hyvin biosfäärialuetutkimuksen piiriin.

Maaseudun pienyrittäjyys

Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksen sekä taloustieteiden tiedekunnan yhteinen tutkimushanke Maaseudun pienyrittäjät kestävän kehityksen edelläkävijöinä (SUSMARU) on Suomen Akatemian rahoittama tutkimusprojekti vuosille 2007-2009. Hankkeen keskeisenä tutkimusteemana on kestävän ruoan ja energiantuotannon valmiudet ja mallit paikallisella tasolla tuottajien ja yrittäjien näkökulmasta.

Kestävän kehityksen hallinta

Jyväskylän ja Tampereen yliopistoissa sekä Tampereen teknillisessä yliopistossa on valmisteilla Sisä-Suomen yliopistoallianssin yhteinen Kestävän kehityksen hallinta –hanke, joka keskittyy monitieteiseen kestävän kehityksen tutkimukseen ja opetukseen. Hankkeessa kootaan monitieteistä kestävän kehityksen maisteriohjelmaa, joka olisi ensimmäinen laatuaan Suomessa. Hankkeen käytännölliset sovellutusalat ovat Kestävä toimeentulo ja sosiaaliset resurssit; Monikulttuurisuus ja kehityspotentialit; Luonnonvarojen kestävä käyttö ja hallinta sekä Uusiutuvat energianlähteet ja kestävä energianhuolto. Jyväskylän yliopistosta hankkeessa ovat mukana bio- ja ympäristötieteiden, taloustieteiden sekä yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitokset.

Metsäluonnon monimuotoisuus sekä viheralueiden monikäyttö

Jyväskylän yliopiston bio- ja ympäristötieteiden laitoksella on käynnissä metsäluonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen keskittyvä tutkimushanke Talousmetsät, pienialaiset suojelukohteet ja suojelualueet monimuotoisuuden suojelussa: Integroitu ekologinen vaikuttavuus ja kustannustehokkuus. Tutkimuksessa selvitetään muun muassa millaisin menetelmin voidaan kustannustehokkaimmin turvata metsäluonnon monimuotoisuutta. Bio- ja ympäristötieteiden laitoksella on suunnitteilla Jyväskylän ja Jyväskylän maalaiskunnan alueille kohdistuva tutkimushanke, jossa selvitetään viheralueiden monimuotoisuuden, virkistysarvojen ja muiden näkökulmien yhdistämistä ja edistämistä.

Kaupunkien hulevesien ympäristövaikutukset

Helsingin yliopiston ympäristöekologian laitoksen Lahden yksikössä on käynnistymässä Euroopan aluekehitysrahaston rahoittama tutkimushanke, jonka tavoitteena on tutkia miten taajama-alueiden hulevesien määrä ja laatu riippuvat maankäyttötavasta, mitkä ovat hulevesien vaikutukset vesistöissä sekä soveltuvatko kosteikat hulevesien hallintaan. Tutkimusta tehdään yhteistyössä Teknillisen korkeakoulun, alueellisten vesilaitosten sekä Lahden Tiede- ja Yrityspuiston kanssa. Tutkimus liittyy sekä ilmastonmuutoksen vaikutuksiin että kaupungistumisen seurannaisilmiöihin.

Ympäristön tilan seuranta toteuttavat yliopistot, tutkimuslaitokset sekä alueelliset ympäristökeskukset. Päijänteellä tehdään mm. velvoitetarkkailuun liittyvää kalasto- ja vedenlaatureuranta. Päijänteellä on pysyviä vesistöseurantapisteitä.

Jatkossa on selvitettävä tarkemmin biosfäärialuetutkimuksen koordinointiin liittyvät seikat – mitkä tutkimushankkeet luetaan biosfäärialuetutkimuksen piiriin kuuluviksi, kuinka biosfäärialuetutkimus organisoidaan ja kuinka se liitetään osaksi biosfäärialueen muita tavoitteita.

Päijänne – elämän vesi

Jyväskylän yliopiston Taidetiedekeskus Artes Liberalesin vetämässä monitieteisessä tutkimushankkeessa tarkasteltiin Päijännettä kulttuuri-ilmionä sekä ihmisen ja veden monituhatuotisen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Hankkeeseen kutsuttiin biologian, historian, etnologian, tekniikan ja liikenteen sekä psykologian tutkijoita, joiden kirjoittamien esseiden pohjalta syntyi kirja Päijänne – elämän vesi (Atena Kustannus Oy 2007). Kirjan johdannossa professori Bo Lönnqvist kuvaa Päijänteen suhdetta tutkimuksen tekemiseen, ja ihmiseloon yleensä: ”*Järvi nousee tämän kaiken yläpuolelle. Se ei ole yksinomaan tutkimuksen kohde, objekti, vaan mitä suurimmassa määrin subjekti, jonka edessä 6500 rantakiinteistöjen omistajan ja 100 000 virkistyskalastajan yhtä hyvin kuin tutkijoiden ja kaikkien muiden kansalaisten on nöyrinä tunnettava vastuunsa.*”

4.4

Ympäristökasvatus

Ympäristökasvatus on ymmärrettävä laajasti ympäristöä, luontoa ja kulttuuriperintöä koskevana erilaisille ryhmille suunnattavana kasvatus-, koulutus- ja valistustyönä. Ympäristökasvatus tarkoittaa niitä toimenpiteitä, joilla edistetään yksilöiden ja yhteisöjen ympäristötietoisuutta ja oppimista kestävän kehityksen mukaisesti toiminta- ja elämäntapoihin. Ympäristökasvatuksen tavoitteita ovat muun muassa tekojemme ympäristövaikutuksia koskevan ymmärryksen lisääminen, ympäristötietoisuuden ja luonnontuntemuksen lisääminen sekä kokemuksen saamisen siitä, että asioihin voi vaikuttaa.

Keski-Suomen ympäristökeskus vastaa valtakunnallisesti ympäristöhallinnon ympäristökasvatuksen koordinoinnista ja kehittämistä. Keski-Suomeen on perustettu vuonna 2006 maakunnallinen ympäristökasvatustyöryhmä, jonka tarkoituksena on ohjata, koordinoita ja kehittää ympäristökasvatusta ja –valistusta maakunnassa (www.ksymparistokasvatus.fi). Kestävän elämäntavan omaksumisessa koulut ovat avainasemassa. Kouluille soveltuvia valtakunnallisia ympäristöjärjestelmiä ovat Vihreä lippu ja Koulujen ympäristösertifiointi. Vihreä lippu on päiväkotien, koulujen ja oppilaitosten kestävän kehityksen käytännönläheinen ja toiminnallinen ohjelma. Ohjelmassa yhdistyvät ympäristökuormituksen vähentäminen, kestävän kehityksen kasvatus sekä lasten ja nuorten osallisuus. Koko Suomessa on noin 180 Vihreä lippu –koulu. Keski-Suomessa Päijänteen ympäryskunnissa on neljä Vihreä lippu –koulu: Joutsan-Luhangan yläaste Joutsassa, Lahden koulu Jämsässä sekä Vaajakummun koulu ja Palokan koulu Jyväskylän maalaiskunnassa. Myös Jokelan koulussa Jyväskylän maalaiskunnassa on alettu toteuttaa Vihreä lippu –toimintaa. Päijät-Hämeessä Lahden Kivimaan ala-aste osallistuu Vihreä lippu -toimintaan.

Oppilaitosten ympäristösertifiointi perustuu ympäristökriteereihin, joissa toimintaa tarkastellaan kokonaisuutena johtamisen, opetuksen ja ylläpitotoimintojen näkökulmasta. Sertifiointi soveltuu peruskoulujen ja lukioiden sekä ammatillisten ja muiden oppilaitosten käyttöön. Keski-Suomessa ympäristösertifikaatin ovat saaneet Muuramen lukio Muuramessa ja Pupuhuhdan koulu Jyväskylässä.

Päijät-Hämeessä Hollolan yläaste ja lukio ovat edelläkävijöitä koulujen ympäristösertifioinnissa. Lahdessa on suunnitteilla *Ympäristösertifiointi kouluissa ympäristökasvatuksen ja ympäristövaikutusten arvioinnin keinoin* –hanke, jonka tavoitteena on laajentaa koulujen ympäristösertifiointijärjestelmää Lahden seudun muihin kouluihin sekä soveltaa järjestelmää Pietarin alueen kouluihin. Hankeen yhteistyötahoina toimivat Pietarin vesilaitoksen Lasten ympäristökeskus sekä pietarilainen ympäristökasvatusjärjestö OSEKO.

Keski-Suomessa tärkeänä luontokasvatuksen tukipisteenä toimii Keski-Suomen Luontomuseo. Leivonmäen kansallispuistossa on koululaisille suunnattuja maastoretkeä. Isojärven kansallispuistossa on maasto-opastusta koulu- ja päiväkotiryhmille. Lahden seudulla ympäristöneuvontaa tarjoaa Lahden seudun ympäristöpalveluiden neuvontapiste Patina. Patinassa asukkaat voivat tutustua mm. kestävän kehityksen

mallikeittiöön sekä vaihtuviin kestävän kehityksen eri teemoja esitteleviin näytteilyihin.

Ympäristökasvatukselle asettavat haasteita resurssien vähäisyys, työn hajanaisuus ja kehittämishankkeiden projektiluonteisuus. Tärkeää olisi saada aikaan pysyviä toimintamalleja ja pitkäjänteistä toimintaa. Keski-Suomessa ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmä on osaltaan vastannut tähän haasteeseen.

Tosielämän oppimisympäristöt

Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksella on valmisteltu "Tosielämän oppimisympäristöt" –ympäristökasvatushanketta, jonka tavoitteena on kehittää luokan ulkopuolisten tosielämän oppimisympäristöjen käyttöä kouluopetuksessa. Autenttiset oppimisympäristöt tarjoavat huolellisesti pedagogisesti suunniteltuina hyvät mahdollisuudet ympäristökasvatuksen lisäksi mm. yrittäjyyskasvatukseen, luonnontiedon opetukseen ja kulttuuri- ja taidekasvatukseen. Ne tarjoavat myös luokkahuonetyöskentelyä paremmat mahdollisuudet ongelmalähtöiseen ja motivoivaan oppimiseen, jossa oppilaille on mahdollisuus olla suorassa vuorovaikutuksessa opittavan asian kanssa. Ympäristökasvatuksessa on tärkeää, että oppilaat pääsevät rakentamaan kokonaisvaltaista kuvaa elinympäristöstään ja tutustumaan yhteiskunnan prosesseihin. Seuraamalla paikallisia tuotantoprosesseja voidaan saavuttaa vahvempi ymmärrys tuotteiden elinkaaresta, kuten esimerkiksi ruoan elinkaaresta maataloilta ruokapöytään tai jätteiden kulusta lajittelun jälkeen. Korostamalla oppijan omaa aktiivisuutta saadaan vahvistettua myös käsityksiä omista vaikuttamisen mahdollisuuksista. Kouluissa ympäristökasvatustyötä vaikeuttavat tiukat opetusvelvoitteet ja –tavoitteet, opettajien kiire sekä heikot valmiudet eri oppimisympäristöjen hyödyntämiseen. Uusien resurssien ja vierailukohteiden löytämiseksi tarvitaan nykyistä tiiviimpiä kumppanuuksia koulujen ja yhteiskunnan eri tahojen välillä sekä valmiita ja laadukkaita leirikoulu- ja vierailupaketteja. Hankkeessa pyritään kehittämään koulun ulkopuolisten toimijoiden koululaisryhmille tarjoamia palveluita, rakentamaan pysyviä yhteistyökumppanuuksia koulujen ja oppimisympäristöjen tarjoajien välille, vahvistamaan koulun ulkopuolisen opetuksen vaatimaa osaamista opettajankoulutuksessa sekä luomaan kouluihin ulospäin suuntautuvaa toimintakulttuuria.

Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitos on liittynyt oppimisympäristöjen kehittäjän roolissa myös Joensuun yliopiston koordinoimaan *Northern Environmental Education Development* -hankkeeseen. Hankkeen yhtenä kehitettävänä pilottiympäristönä toimii Leivonmäen kansallispuisto.

Lähde: tuntiopettaja Mikko Niipala, opettajankoulutuslaitos, Jyväskylän yliopisto.

Maito ei tule kaupasta vaan maatilan lehmästä

Esimerkki tosielämän oppimisympäristöistä voisivat olla lasten vierailut jokapäiväisen leivän alkulähteillä. Keski-Suomessa MTK:lla on ollut kouluyhteistyötä, jossa koululuokat ovat vierailleet maataloilla. Vierailut ovat olleet onnistuneita ja kaikkia osapuolia palkitsevia – ja elämysten avulla saavutettu oppimistulos on varmasti ollut parempi kuin luokkahuoneluennon kautta tuleva.

Ympäristökasvatusta koskevia kehittämisehdotuksia

- Koordinoinnin ja yhteistyön tehostaminen ympäristökasvatustyössä
- Pysyvien yhteistyömallien kehittäminen
- Oppilaitosten osallistuminen Vihreä lippu- tai ympäristösertifikaattitoimintaan
- Laadukkaiden opetuspakettien kehittäminen, "ulos luokkahuoneesta" -oppiminen
- Kulttuurista ympäristöä koskevan tiedon kerääminen, jalostaminen ja jakaminen, maailmanperintöopetus
- Oma internetportaali paikallisille yhteisöille ja asukkaille
- Maisemaan liittyvä ympäristökasvatus, Päijänne-maisema
- Koulujen lähiympäristössä tapahtuvan ympäristökasvatustyön kehittäminen
- Lähiluontokohteiden lisääminen
- Luontoon ja kulttuuriperintöön nojaavan Päijänne-identiteetin vahvistaminen
- Kestävän kehityksen teemakoulutus eri ammattiryhmille
- Soiden ennallistamista esittelevän Ennallistamispolun perustaminen Haapasuolle

5 Päijänteen biosfäärialueen rajausvaihtoehdot

5.1

Yleistä

Biosfäärialueella on oltava maantieteelliset rajat. Biosfäärialueen toiminnan kannalta rajat ovat kuitenkin toissijaisia: jos biosfäärialueen toiminta-ajatukseen rinnastuvaa toimintaa sijoittuu maantieteellisesti biosfäärialueen rajauksen ulkopuolelle, voidaan se näin haluttaessa katsoa sisältyvän biosfäärialuetoimintaan. Esimerkiksi Pohjois-Karjalassa biosfäärialuetoimintaa harjoitetaan koko Pohjois-Karjalan maakunnan alueella, vaikka biosfäärialuerajaus kattaa vain osan Lieksan ja Ilomantsin kunnista.

Tässä selvityksessä Päijänteen biosfäärialueen rajauksen perusteiksi ehdotetaan kahta eri mallia: hallinnollisten ja luonnonmaantieteellisten perusteiden mukaan tehtyjä rajauksia.

- Hallinnolliset perusteet: rajaus kuntarajojen mukaan (kartta 4).
- Luonnonmaantieteelliset perusteet: rajaus lähivaluma-alueen rajojen mukaan (kartta 5).

Vesijärvi-Salpausselkä –biosfäärialueselvitys

Lahdessa on käynnissä Lahden seudun ympäristöpalveluiden vetämä hanke, jossa selvitetään biosfäärialueen perustamisen edellytyksiä Lahden, Hollolan ja Nastolan kuntien alueella työmällä Vesijärvi-Salpausselkä –biosfäärialue. Tämä selvityshanke on itsenäinen ja Päijänteen biosfäärialueselvityksestä erillinen projekti. Päijänteen ja Vesijärvi-Salpausselkä –biosfäärialuehankkeiden tulee jatkotyöskentelyssä kuitenkin tehdä yhteistyötä. Mikäli edetään siihen, että molemmilla alueilla haetaan biosfäärialuestatusta, lienee tarkoituksenmukaisinta yhdistää nämä alueet yhdeksi biosfäärialue-esitykseksi. Rajauskartoissa Lahden, Nastolan ja Hollolan alueet on merkitty omalla rasteroinnilla.

5.2

Kuntarajaus

Pinta-ala: 8581 km²

Asukasluku: 311 300

Ensimmäinen esitettävä vaihtoehto noudattaa vuonna 2007 voimassa olevia Päijänteen rantakuntien ulkorajoja (kartta 4). Leivonmäki on tässä ehdotuksessa itsenäisenä kuntarajauksena eikä osa Joutsaa. Tämä johtuu siitä, että Leivonmäki oli itsenäisenä kuntana mukana Päijänne-hankkeessa. Kuntarajaus on kahdesta vaihtoehdosta laajempi. Mahdollisuudet biosfäärialueen toiminnan laaja-alaisuuteen ja monipuolisuuteen ovat sitä suuremmat mitä laajemmasta alueesta on kyse. Toisaalta toiminnan koordinointi ja biosfäärialueen hallinnointi saattavat vaikeutua mikäli alue on hyvin laaja. Etuna on se, että koko kunta voi hyödyntää markkinoinnissaan biosfäärialuestatusta. Kuntarajat ovat myös laajasti tunnettuja. Heikkoutena saattaa olla, että kuntarajoihin on tulossa muutoksia. Toisaalta tulevilla muutoksilla ei ole merkitystä: voidaan sopia, että biosfäärialue noudattaa tietyinä hetkenä olemassa olevia kuntarajoja. Mikäli biosfäärialueen teemana halutaan pitää tiukasti Päijänne-järvi ja järveen liittyvät toiminnot, saattaa kuntarajauksen myötä Päijänne-teema hämärtyä, sillä rajaus sisältää myös kaukana Päijänteen rannasta olevia alueita.

Lähivaluma-aluearajaus

Pinta-ala: 3095 km² (+ Leivonmäen ja Isojärven kansallispuistot 52 km²)

Asukasluku: 130 000

Toinen rajausvaihtoehto on Päijänteen lähivaluma-alueen mukainen rajaus (kartta 5). Lähivaluma-alue tarkoittaa sitä aluetta, josta vesi valuu suoraan järveen pintavaluntana tai ojia ja puroja myöten; ei kaukovaluntana jokia myöten. Valuma-aluearajaus on luonnonmaantieteellisiin perusteisiin nojaava rajaus, ja siten Päijänne-järven näkökulmasta perusteltu. Lähivaluma-alueen mukaisessa rajauksessa ulkopuolelle jäisivät kuitenkin Isojärven ja Leivonmäen kansallispuistot, jotka olisivat biosfäärialueen toiminnan kannalta keskeisiä alueita. Kansallispuistojen avulla toteutetaan tärkeitä luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen, luontoretkeilyyn ja –matkailuun sekä tutkimukseen liittyviä biosfäärialueen tavoitteita. Kansallispuistot voidaan kuitenkin liittää biosfäärialueen rajaukseen esimerkiksi Rutajoen Natura-aluearajauksen (Leivonmäki) ja Arvajän reitin Natura-aluearajauksen (Isojärvi) mukaisesti. Tällöin ne liittyisivät biosfäärialueeseen ulokkeina. Mahdollista on myös, että kansallispuistot jäävät rajauksen ulkopuolelle, mutta biosfäärialueen toiminnassa ne huomioidaan ikään kuin ne olisivat osa biosfäärialuetta.

Lähivaluma-aluearajauksessa kunnat sisältyisivät biosfäärialueeseen vain osittain. Lähivaluma-alueen rajaus sisältää selvästi pienemmän osan maa-aluetta kuin kuntien mukaan menevässä rajauksessa. Valuma-alue saattaa olla epämääräinen käsite, eikä raja ole yleisesti tunnettu.

Tässä esitetyt rajaukset ovat ehdotuksia, joita voidaan muuttaa, ja jotka todennäköisesti tulevat tarkentumaan prosessin myöhemmissä vaiheissa. Biosfäärialueeseen sisältyvien kuntien tulee olla riittävällä tavalla sitoutuneita edistämään biosfäärialue toiminnan tavoitteita. Yksittäisten kuntien poisjäänti ei estä biosfäärialueen perustamista Päijänne-teeman ympärille, mikäli muutoin kiinnostusta on osoitettu riittävästi. Biosfäärialue voi myös muodostua useammasta osasta. Tulevien kuntaliitosten myötä Päijänteen rantakuntien maa-alue kasvaa entisestään, kun Jämsänkoski liittyy Jämsään vuoden 2009 alussa. Maailman biosfäärialueisiin verrattuna Päijänteen biosfäärialuevaihtoehdot ovat pinta-alaltaan keskimääräistä suuremmat.

Rajausvaihtoehdot on esitetty Suomen kartalla sivulla 46.

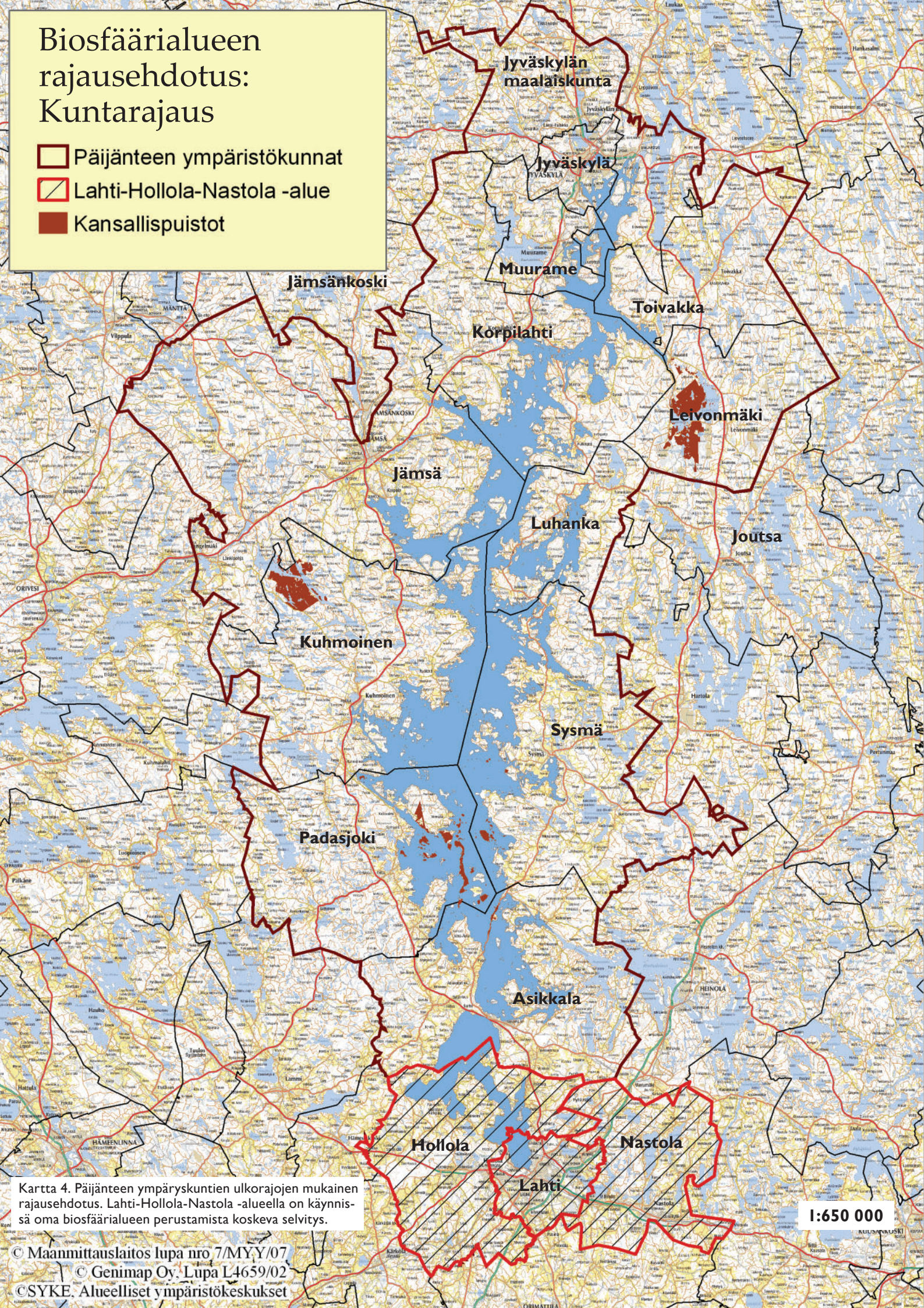
Vyöhykkeet

Biosfäärialue tulee jakaa maantieteellisiin vyöhykkeisiin: ydinalueisiin, vaihettumisalueisiin ja yhteistoiminta-alueisiin. Ydinalueet (core areas) on osoitettu lainsäädännöllä luonnonsuojelualueiksi. Vaihettumisalueilla (buffer zones) ihmistoiminta on sallittua, mutta niillä tulee ottaa huomioon alueen luonnonsuojelulliset arvot. Yhteistoiminta-alueella (transition area) voidaan asua ja toimia normaalista. Yhteistoiminta-alueella kannustetaan kestävä kehityksen periaatteiden mukaisiin toimintoihin vapaaehtoisten hankkeiden ja toimintamallien avulla (ks. luku 4).

Biosfäärialueella ja sen eri vyöhykkeillä tapahtuvan alueiden käytön pelisääntöjen tulee olla selkeät ja kaikille toimijoille selvät. Sellaista tilannetta ei saa tulla, että ei tiedetä, mitä alueella saa tehdä ja mitä ei. Tämän takia Päijänteen biosfäärialueelle ehdotettavat vyöhykkeet perustuvat olemassa olevaan suojelualueverkostoon, eikä biosfäärialueen myötä tule muutoksia alueiden käytön oikeuksiin. Maanomistus-suhteisiin, suojelualueilla oleviin rajoituksiin, metsän- tai muuhun maankäyttöön

Biosfäärialueen rajaus ehdotus: Kuntarajaus

- Päijänteen ympäristökunnat
- Lahti-Hollola-Nastola -alue
- Kansallispuistot

Kartta 4. Päijänteen ympäristökuntien ulkorajojen mukainen rajausehdotus. Lahti-Hollola-Nastola -alueella on käynnissä oma biosfäärialueen perustamista koskeva selvitys.

1:650 000

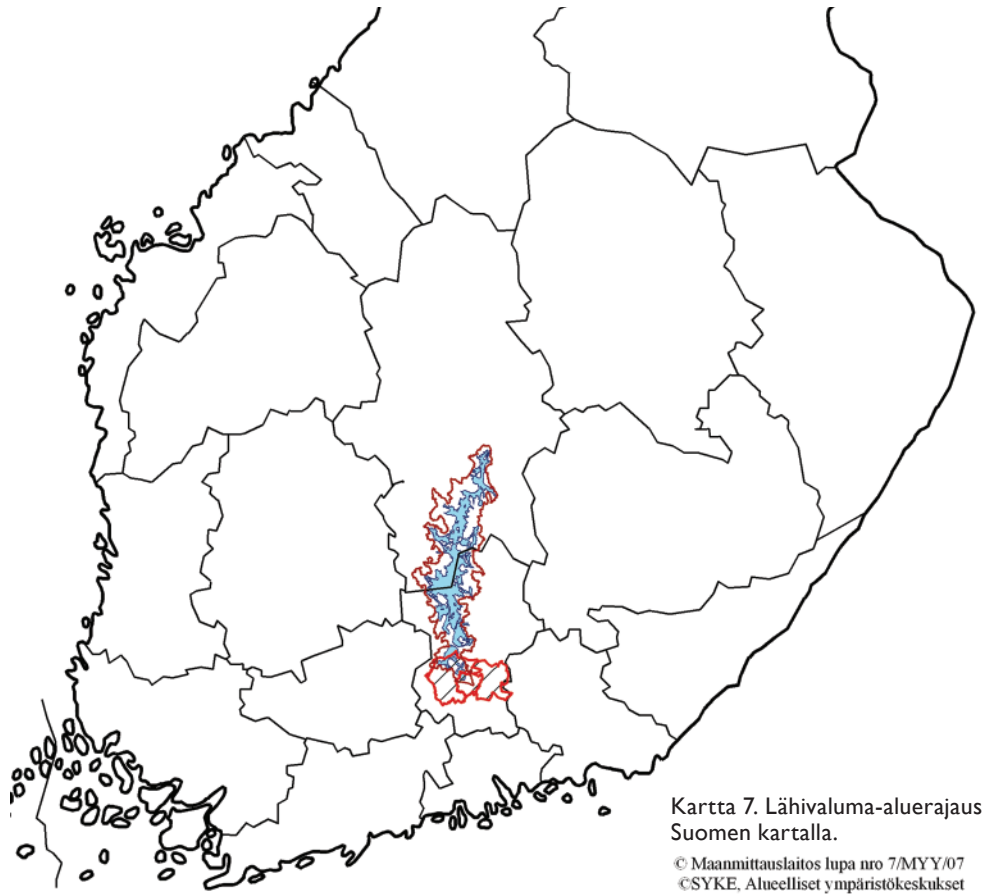
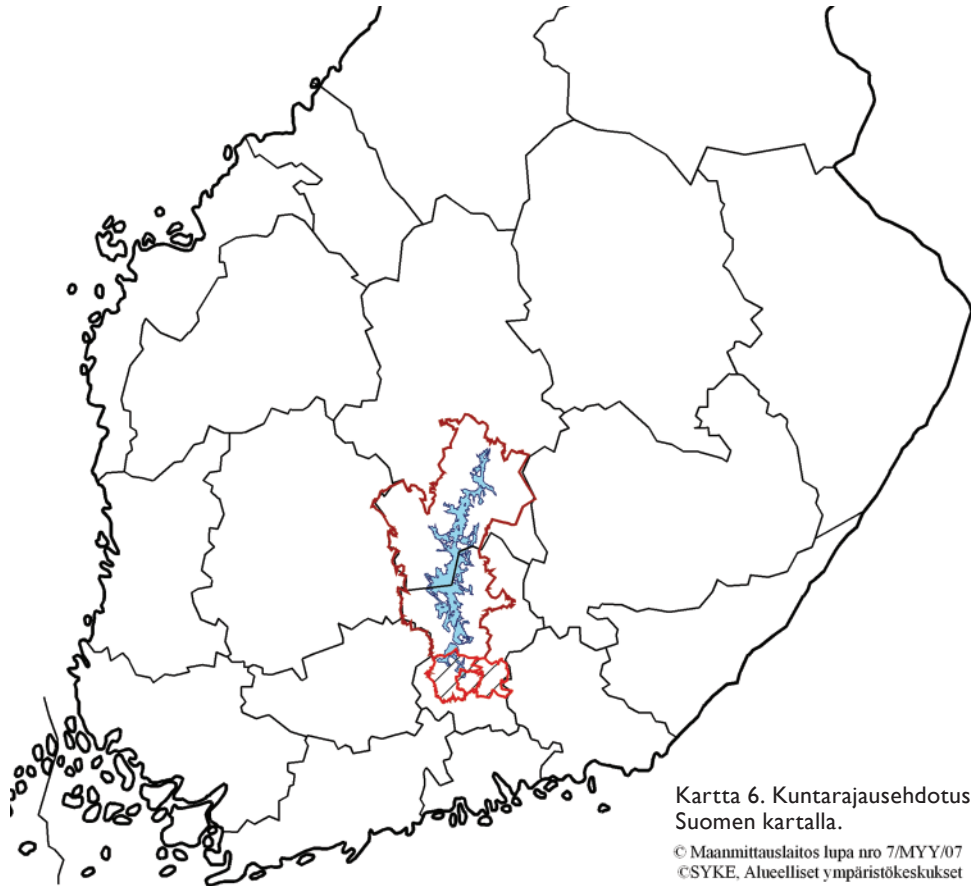
Biosfäärialueen rajausehdotus: Lähivaluma-alue

- Päijänteen lähivaluma-alue
- Lahti-Hollola-Nastola -alue
- Kansallispuistot

Kartta 5. Päijänteen lähivaluma-alueen rajauksen mukainen rajaehdotus. Lahti-Hollola-Nastola -alueella on käynnissä oma biosfäärialueen perustamista koskeva selvitys.

1:650 000

ym. ei tule biosfäärialueen myötä muutoksia. Alueidenkäyttö toteutetaan kansallisen lainsäädännön sekä kaavoituksen puitteissa kuten ennenkin. Tämä tarkoittaa, että biosfäärialueen vyöhykkeillä ei ole myöskään käytännöllistä merkitystä, vaan ne olisivat vain teknisesti merkitty biosfäärialueen karttoihin. Tällä tavoin voidaan täyttää Unescon edellyttämät vyöhykkeistämistä koskevat kriteerit ilman että sillä on todellisia vaikutuksia alueen maankäyttöön. Tämän ratkaisun toivotaan ehkäisevän epätietoisuutta vyöhykkeiden vaikutuksista.

Esityksessä on pyritty mahdollisimman laajaan olemassa olevan suojelupinta-alan hyödyntämiseen biosfäärialueen ydin- ja vaihettumisalueissa. Maailman biosfäärialueisiin verrattuna Päijänteen biosfäärialuevaihtoehtojen ydin- ja vaihettumisalueiden suhteelliset osuudet ovat keskimääräistä pienemmät.

1. Ydinalueet

Päijänteen alueella ydinalueita olisivat kansallispuistot sekä perustetut luonnonsuojelualueet. Nämä ovat lainsäädännöllä luonnonsuojeluun osoitettuja alueita. Ydinalueiden pinta-ala hehtaareina sekä osuus kokonaispinta-alasta kahdessa eri rajausvaihtoehdossa on esitetty taulukoissa 6 ja 7.

2. Vaihettumisalueet

Päijänteen alueella vaihettumisalueita olisivat Natura 2000 -verkoston muut kuin luonnonsuojelulailla toteutetut alueet, eli vesilailloilla, maankäyttö- ja rakennuslailloilla, maa-aineslailloilla, koskiensuojelulailla ja metsälailloilla sekä sopimusten turvin suojellut alueet. Vaihettumisalueisiin luetaan myös Metsähallituksen suojelumetsät. Suojelumetsiä ovat Päijänteen ympäristössä Isojärven suojelumetsä Kuhmoisissa, Askonniemen suojelumetsä Kuhmoisissa, Kanavuoren suojelumetsä Jyväskylän maalaiskunnassa sekä Kuusmäen suojelumetsä Muuramessa. Suojelumetsien sekä Natura-verkoston "kevyemmin" suojeltujen kohteiden katsotaan täyttävän vaihettumisalueilta vaadittavat kriteerit (ks. s. 43). Vaihettumisalueiden pinta-ala hehtaareina sekä osuus kokonaispinta-alasta kahdessa eri rajausvaihtoehdossa on esitetty taulukoissa 6 ja 7.

3. Yhteistoiminta-alueet

Yhteistoiminta-alueita ovat kaikki ydin- ja vaihettumisalueiden ulkopuoliset biosfäärialueeseen sisältyvät alueet. Yhteistoiminta-alueiden pinta-ala hehtaareina sekä osuus kokonaispinta-alasta kahdessa eri rajausvaihtoehdossa on esitetty taulukoissa 6 ja 7.

Kuntarajaus	Pinta-ala yhteensä 859 660 ha	Osuus kokonaispinta-alasta
Ydinalue	n. 14 660 ha	n. 1,7 %
Vaihettumisalue	n. 35 300 ha	n. 4,1 %
Yhteistoiminta-alue	n. 809 700 ha	n. 93,8 %

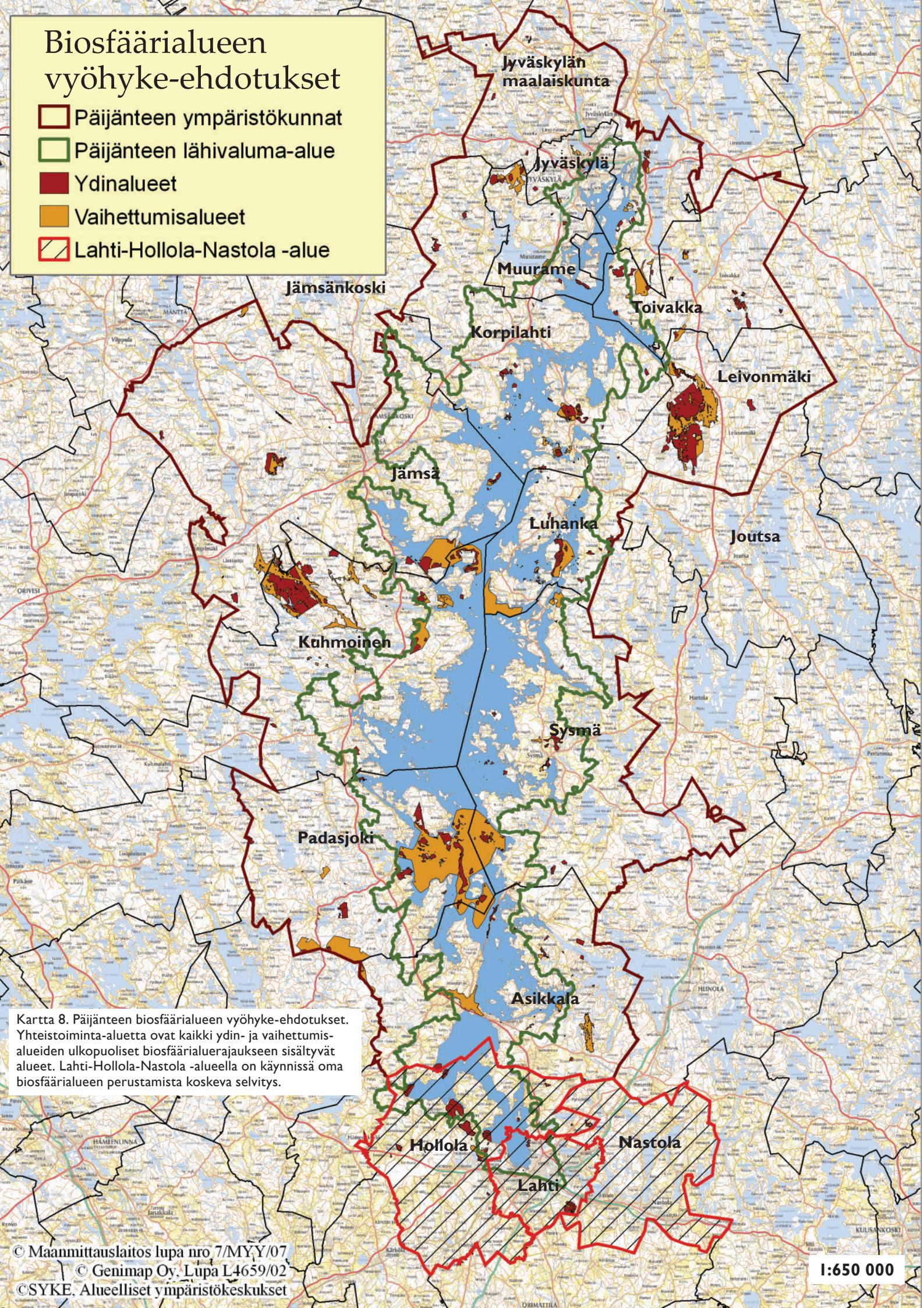
Taulukko 6. Vyöhykkeiden pinta-ala kuntarajausvaihtoehdossa.

Lähivaluma-aluearajaus	Pinta-ala yhteensä 310 000 ha (*)	Osuus kokonaispinta-alasta
Ydinalue	n. 5 800 ha	n. 1,9 %
Vaihettumisalue	n. 17 500 ha	n. 5,6 %
Yhteistoiminta-alue	n. 286 700 ha	n. 92,5 %

Taulukko 7. Vyöhykkeiden pinta-ala lähivaluma-aluevaihtoehdossa. (*) Mikäli valuma-aluearajauksen otetaan mukaan myös Leivonmäen ja Isojärven kansallispuistot, on alueen kokonaispinta-ala n. 315 000 ha ja ydinalueiden pinta-ala n. 11 000 ha (3,5 %).

Biosfäärialueen vyöhyke-ehdotukset

- Päijänteen ympäristökunnat
- Päijänteen lähivaluma-alue
- Ydinalueet
- Vaihtumisasialueet
- Lahti-Hollola-Nastola -alue

Kartta 8. Päijänteen biosfäärialueen vyöhyke-ehdotukset. Yhteistoiminta-alueita ovat kaikki ydin- ja vaihtumisasi-alueiden ulkopuoliset biosfäärialuerajaukseen sisältyvät alueet. Lahti-Hollola-Nastola -alueella on käynnissä oma biosfäärialueen perustamista koskeva selvitys.

6 Ehdotuksia biosfäärialueen hallinnointimalliksi

Biosfäärialueen perusideaan sisältyy keskeisesti paikallisten asukkaiden, järjestöjen, yritysten, viranomaisten ja tutkijoiden välinen yhteistyö. Halu Päijänteen alueen kestäväan kehittämiseen pitää lähtea paikalliselta tasolta. Biosfäärialueen tulee tukea paikallisten toimijoiden pyrkimyksiä. Biosfäärialueella on toteuduttava riittävä yhteistyö ja osallistaminen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Suomen lainsäädännössä ei ole erikseen määritelty biosfäärialueen käsitettä. Se, että biosfäärialuetta ei ole määritelty lainsäädännössä, mahdollistaa joustavan toiminnan ja muuntautumisen erilaisiin olosuhteisiin. Toisaalta valmiin, esimerkiksi lainsäädäntöön perustuvan auktoriteettiaseman puuttuminen edellyttää, että biosfäärialueen hallinto määrittää itse oman roolinsa alueellaan ja toiminnan suunnittelussa. Biosfäärialue sijoittuu valtionhallinnon, kuntien, tutkimuslaitosten, yritystoiminnan, kyläyhteisöjen, etu- ja harrastusjärjestöjen sekä muiden paikallisten toimijoiden välimaastoon. Parhaimmillaan biosfäärialue pystyy yhdistämään näitä eri hallinnon ja toiminnan sektoreita, ja tarjoamaan aidon vaikuttamisen väylän eri sektoreilla toimiville ihmisille. Toiminnassa on tärkeää, että kansalaisten näkemykset biosfäärialueen kehittämisestä ohjataan alueen kehittämissuunnitteluun.

Päijänteen biosfäärialueen hallinnointiin liittyy samankaltaisia haasteita kuin Päijänteen kokonaisvaltaiseen kehittämiseen muutenkin: Päijänne ulottuu kahden maakunnan alueella, ja tämä asettaa haasteita hallinnoinnin järjestämiselle. Hallinnoinnin järjestämisessä on varmistettava alueen eri osien ja eri toimijoiden tasapainoinen edustus.

Biosfäärialueella tulee olla koordinaattori, joka huolehtii biosfäärialueen yleishallinnosta ja toimintojen koordinoinnista. Biosfäärialueella tai sen läheisyydessä tulee myös olla paikka tai paikkoja, jossa alueen toimintaa ja tavoitteita esitellään. Biosfäärialueen esittelypaikan ei tarvitse olla sama paikka kuin biosfäärialueen koordinaattorin sijoituspaikka (toimisto). Koordinaattorin tehtävän kannalta voisi olla eduksi jos sijoituspaikka olisi kaupungin läheisyydessä (sidosryhmät helposti saavutettavissa). Toimisto voisi sijaita esimerkiksi suunnitteilla olevassa Päijänteen kansallispuistoja esittelevässä luontokeskuksessa, jonka sijoittamista Jämsän Himokseen on esitetty. Himoksessa on mahdollista tavoittaa kymmeniin tai satoihin tuhansiin nouseva kävijämäärä. Portteja, joista kävijöitä ohjataan alueelle, voidaan sijoittaa eri puolille biosfäärialuetta. Biosfäärialueen esittelypaikkojen tulisi olla siellä missä ihmiset vierailevat muutenkin.

Biosfäärialueella tulisi olla vahva taustaorganisaatio, joka pystyy toteuttamaan hankkeita ja on sitoutunut biosfäärialuetoiminnan periaatteisiin. Biosfäärialuekoordinaattori voisi olla myös siltavirka eri organisaatioiden välillä. Keskeisiä organisaatioita biosfäärialueen hallinnoinnin kannalta ovat kunnat, maakuntien liitot, ympäristökeskukset, metsähallitus ja TE-keskukset.

Eräitä vaihtoehtoja hallinnon järjestämisessä:

- kuntien yhteistyöhön pohjautuva hallintomalli
- valtion viranomaisiin pohjautuva hallintomalli
- säätiö

Viereinen sivu: kartta 8. Päijänteen biosfäärialueen vyöhyke-ehdotukset.

Kuntien yhteistyöhön pohjautuva hallintomalli voidaan rakentaa joko isäntäkuntaperiaatteen tai kuntien perustaman yhdistyksen pohjalta. Isäntäkuntana voi toimia myös maakunnan liitto. Molemmissa tapauksissa kunnat ja maakunnan liitot tekisivät sopimuksen biosfäärialuetoiminnan rahoittamisesta. Saaristomeren biosfäärialueen hallinto toimii kuntien yhteistyöhön pohjautuvalla mallilla. Perusrahoitus Saaristomerellä tulee ympäristöministeriöstä. Valtion viranomaisiin pohjautuvassa hallintomallissa ottaisi sopiva valtion viranomainen vastatakseen biosfäärialueen välttämättömistä hallintokuluista, koordinaatiosta, tiedotuksesta, valistuksesta ja ympäristökasvatuksesta. Pohjois-Karjalan biosfäärialue toimii alueellisen ympäristökeskuksen alaisuudessa. Myös Pohjois-Karjalassa perusrahoitus tulee ympäristöministeriöstä. Mikäli valtio on biosfäärialuekoordinaation päämaksaja, olisi sijoituspaikka luontevasti valtion organisaatio; jos kunnat ovat päämaksajia, olisi sijoituspaikka jokin kunta tai maakunnan liitto. Säätiömallissa kunnat, maakunnan liitot ja muut yhteistyökumppanit perustavat säätiön ja kokoavat tarvittavan suuruisen peruspääoman, jonka tuotoilla biosfäärialueen perushallintoa pyöritetään. Säätiön toimielimet määräytyisivät asianomaisen lainsäädännön perusteella. Yhtenä hallinnointivaihtoehtona on kiinteä yhteistoiminta suunnitteilla olevan Päijänteen seudun kansallispuistojen luontokeskuksen kanssa.

Biosfäärialueen hallintoelimiä olisivat biosfäärialuekoordinaattori (toimisto), hallitus tai johtokunta, mahdollisesti neuvottelukunta tai hallituneuvosto sekä tarpeellinen määrä toimintalähtöisiä työryhmiä. Biosfäärialueen vuosittainen perusrahoitustarve on noin 80 000 euroa. Vuotuinen perusrahoitus kattaa biosfäärialueen välttämättömät hallintokulut, koordinaation, tiedotuksen sekä valistuksen ja ympäristökasvatuksen. Tämän lisäksi varoja voitaisiin hakea eri lähteistä kuten hankkeista, biosfäärialuebrändin (logon) vuotuisista käyttöoikeuksista tai esimerkiksi kannatusyhdistyksen jäsenmaksuista.

Päijänteen sijainti kahden maakunnan alueella ja alueen laajuus korostaa paikallisten toimijoiden, kuntien ja maakuntien yhteistyön tärkeyttä. Jos Päijänteen biosfäärialueen statuksen hakemisesta pystytään sopimaan alueella toimivien lukuisten kuntien ja muiden toimijain kesken, se on selkeä signaali sille, että alueen hallintokin voidaan rakentaa samalle pohjalle.

Kuva 7. Retkeilijöitä Toivakan Mämminiemessä. Kuva Anna Uusitalo 2006.

7 Biosfäärialuestatuksen hakeminen

Biosfäärialuestatuksen hakemista varten on olemassa valmis noin 30-sivuinen lomakepohja (www.unesco.org/mab - Biosphere Reserves - Official Documents – Biosphere Reserve Issues; Nomination Form). Hakemuksen sisällöllinen täyttö tapahtuu yhteistyössä perustettavan alueen edustajien ja ympäristöministeriön kanssa. Hakemuksen allekirjoittavat kansallinen biosfäärialuekomitea ja alueen toimijat, eli ainakin kunnat, alueelliset ympäristökeskukset, Metsähallitus ja ympäristöministeriö. Opetusministeriön alainen Suomen Unesco-toimikunta toimii muodollisena väylänä hakemuksen lähettämiseksi Unesccon MAB-sihteeristölle. Unescossa hakemus kulkee MAB-sihteeristön kautta kansainväliselle yhteistyöneuvostolle (ICC). ICC tekee päätöksen nimeämisestä.

Hakemusasiakirjan yleispiirteinen sisältö

- Alueen yleiskuvaus: sijainti ja rajaus, luonnonmaantieteelliset olosuhteet, alueiden käytön historia, ihmisasutus, fyysiset ja biologiset ominaispiirteet
- Kuinka alueella toteutetaan perustehtävät: kestävän kehityksen edistäminen, luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen sekä tutkimus, seuranta ja ympäristökasvatus
- Kuinka alue täyttää vaadittavat kriteerit: mm. maantieteellinen soveltuvuus, perustehtävien toteuttaminen, vyöhykkeisyys, hallinnollinen järjestäytyminen
- Alueidenkäyttö ja ihmistoiminta eri vyöhykkeillä
- Hallinnolliset olosuhteet: esim. kuntarakenne, maanomistusolosuhteet, mahdolliset erityissopimukset sekä suunnittelun osallistamisen laajuus

Biosfäärialueiden on raportoitava 10 vuoden välein toiminnastaan Unesccon MAB-sihteeristölle. Raportissa on selostettava, kuinka biosfäärialueen tehtävät ja tavoitteet ovat toteutuneet ja kriteerit täyttyneet. Unesco voi tarvittaessa pyytää tarkennuksia tai esittää toimintatapojen muutoksia. Mikäli Unesco katsoo, että alue ei täytä biosfäärialueen edellytyksiä, voidaan biosfäärialuestatus poistaa. Näin ei kuitenkaan tietävästi ole koskaan käynyt. Joitakin tapauksia on ollut, jossa jäsenmaa tai biosfäärialue on itse katsonut, ettei alue enää täytä biosfäärialueen edellytyksiä ja on siksi pyytänyt Unescoa poistamaan alueen biosfäärialueluettelosta.

Lisätietoja: www.unesco.org/mab.

8 Yhteenveto ja jatkotoimenpiteet

Biosfäärialue olisi nähtävä innovatiivisuuteen ja luovuuteen kannustavana toimintamallina ja aluekehityksen työvälineenä, jonka tavoitteena on tukea ihmisten toimeentulomahdollisuuksia myös muuttuvissa toimintaympäristöissä.

Päijänteen alueella on jo olemassa monenlaista biosfäärialueideologian mukaista toimintaa, joka olisi mahdollista liittää osaksi biosfäärialuetoimintaa. Päijänteen alueella on runsaasti luonto- ja kulttuuriarvoja, ja alue on merkittävä kokonaisuus luonnon monimuotoisuuden kannalta. Päijänne on kansainvälisestikin tarkasteltuna menestyksekkään vesiensuojelutoiminnan malliesimerkki. Päijänteen alueella on kolme kansallispuistoa ja kattava suojelualueverkosto, jotka muodostavat valmiin luonnonsuojelullisen perustan biosfäärialueelle. Alueella on kaksi noin 100 000 asukkaan kaupunkia sekä harvaan asuttuja alueita, jotka muodostavat ihmistoimintaltaan varsin vaihtelevan rakenteen. Tämä sekä monipuolinen elinkeinorakenne mahdollistavat monitahoisen toiminnan kehittämisen biosfäärialueella. Päijänteellä on mielenkiintoinen ja pitkä historia, jota voisi hyödyntää niin alueen matkailumarkkinoinnissa kuin asukkaiden omankin Päijänne-identiteetin ja Päijänne-tuntemuksen kehittämisessä.

Alueen yliopistoilla ja tutkimuslaitoksilla on Päijänteeseen kohdistuvaa tai teemallisesti biosfäärialueideaan soveltuvaa tutkimusta ja seurantaa. Alueella on hyvät puitteet ympäristökasvatustyölle sekä tahtoa ympäristökasvatustyön kehittämiseksi. Tiedonvälityksen toimipisteiksi voisivat soveltua esimerkiksi kansallispuistojen luontokeskus tai Asikkalan Päijänne-talo.

Puitteet biosfäärialueideologiaan soveltuvan toiminnan kehittämiseksi ovat hyvät. Päijänteen kaltaisella alueella kehittämismahdollisuuksia on varsin runsaasti. Biosfäärialuekonseptiin soveltuvaa toimintaa on käynnissä ja tahtoa alueen kehittämiseen asukkaille, toimijoille ja matkailijoille vetovoimaisemmaksi on olemassa. Mahdollisuudet Unescon edellyttämien biosfäärialueen kriteerien täyttymiselle ovat Päijänteen seudulla hyvät.

Koska biosfäärialueen edellyttämiä tehtäviä voidaan toteuttaa jo nykyisin, herää kysymys, mitä lisäarvoa biosfäärialueen perustamisesta koituisi. Jo olemassa olevilla biosfäärialueilla tärkeimmiksi biosfäärialueen perustamisesta johtuviksi lisäeduiksi on nähty yhteistyömahdollisuuksien parantuminen pysyvän, yhteisen ja tasa-arvoisen toimintafoorumin myötä sekä biosfäärialuebrändin hyödynnettävyys alueen ja tuotteiden markkinoinnissa. Päijänne-hankkeen aikana esitettyjen näkökulmien perusteella nämä seikat nähdään tärkeiksi myös Päijänteen seudulla.

Biosfäärialuetoiminnan keskeisenä tarkoituksena on yhteistyön kehittäminen. Biosfäärialueen tehtävänä olisi toimia sateenvarjona, jonka alla eri toimintojen koordinaatio tehostuisi ja synergia lisääntyisi, ja joka loisi positiivisen ja tasa-arvoisen yhteistyöfoorumin eri toimijoiden välille. Päijänne-hankkeen aikana on nähty tärkeäksi, että ympäristöasiat nousisivat laajan yhteistyön kautta myönteisesti esille. Biosfäärialuetoiminta toisi alueen sisäiseen yhteistyöhön puolueettoman kanavan, jonka kautta olisi helppo edistää hankkeita. Näin nähtynä biosfäärialue on aluekehityksen työväline, jota hyödynnetään ihmisen ja luonnon hyvinvoinnin yhteensovittamisessa sekä asukkaiden elämänlaadun parantamisessa.

Myös biosfäärialuebrändin hyödyntäminen kuntien ja yritysten markkinoinnissa koetaan tärkeäksi. Päijänteen imagon kehittäminen edellyttää yhteistä toimintaforumia, joka mahdollistaa yhdessä toimimisen ja yhteismarkkinoinnin laajemmalla alueella kuin vain yksittäisissä kunnissa. Biosfäärialuestatus on tunnetumpi kan-

sainvälisesti - esimerkiksi Keski-Euroopassa - kuin Suomessa. Tämän takia statuksen hyödyntäminen on todennäköisesti suurimmillaan alueen kansainvälisessä markkinoinnissa. Suomessa Päijänne-järvi on tunnettu, mutta Päijänteen tunnettuutta olisi varaa nostaa myös kansallisella tasolla.

Tärkeäksi on katsottu, että biosfäärialueen perustamisesta ei aiheudu toimintaa rajoittavia vaikutuksia asukkaille, maan- ja metsänomistajille, yrityksille, kunnille tai muille asianosaisille. Alueella tulee olla selkeät pelisäännöt ja toimintaan osallistumisen tulee olla vapaaehtoista. Selkeintä olisi, jos esimerkiksi alueiden käytön oikeuksiin ei tulisi muutoksia, kuten nyt tässä selvityksessä esitetään. On myös pidetty tärkeänä, että tahto biosfäärialueen perustamiseksi tulee toimijoilta itseltään, eikä se saa olla viranomaistahoilta esitetty valmis toimintamalli.

Biosfääri-sana on koettu vaikeana terminä. Sana saatetaan mieltää luonnonsuojeluun viittaavaksi termiksi tai sitä ei ymmärretä lainkaan. Vaihtoehdoksi biosfäärialue-termille on esitetty Kestävän kehityksen mallialue -termiä. Tämä kuvaa biosfäärialuetoiminnan sisältöä osuvammin, mutta toisaalta se koetaan virkamiesmäiseksi ja epämääräiseksi termiksi, eikä sitä pidetä kovin iskevänä tai myyvänä nimenä. Biosfäärialue-termin etuna nähdään, että se on kansainvälisesti tunnettu, vaikkakin suomalaisille vielä vieras sana.

Yhtenä pelkona nähdään, että biosfäärialuetoiminta rajoittaa ihmis- tai elinkeinotoimintaa – jos ei nyt niin myöhemmin. Kestävyys mielletään tai halutaan mieltää toimintaa rajoittavaksi tekijäksi. Tämä asia tulee jatkotyöskentelyssä perata tarkasti lävitse, ja laatia selkeät pelisäännöt. Tämä ei kuitenkaan saa tarkoittaa, että biosfäärialueen toiminta ei voisi muuttua ajan kuluessa. Jatkuvan *status quo*'n säilyttäminen toiminnassa ei ole tarkoituksenmukaista. Tulevaisuudessa toimintaympäristö tulee muuttumaan, ja tämä edellyttää valmiuksia muuttaa vastaavasti biosfäärialueen toimintatapoja. Tämä on kuitenkin eri asia kuin yhteisistä pelisäännöistä päättäminen.

On myös esitetty, mitä hyötyä alueen perustamisesta olisi, jos suoraa rahaa ei kuitenkaan tule kohdentumaan biosfäärialueelle. Biosfäärialueen perustaminen ei ratkaise automaattisesti alueen ongelmia. Se on nähtävä työvälteenä, joka avulla tavoitellaan niitä asioita, jotka Päijänteen seudun kehittämisessä katsotaan tärkeäksi. Mikäli biosfäärialue onnistuu tässä tavoitteessaan, voidaan odottaa Päijänteeseen kohdistuvan kiinnostuksen lisääntymistä ja sitä myöten myös rahoituksen kohdentumista alueelle.

Biosfäärialuetoiminnan hahmottamisen vaikeutena on, että Suomessa ei ole laajamittaisesti toimivia biosfäärialueita, eikä valmista toimintamallia Päijänteen biosfäärialueelle ole. Myöskään Unescon puolesta biosfäärialuetoiminnalle ei ole olemassa valmista ja selkeää toimintamallia, vaan yksittäisen alueen tulee itse määritellä ja muodostaa toiminta sellaiseksi, että se parhaimmalla mahdollisella tavalla soveltuu juuri kyseisen biosfäärialueen toimintaympäristöön ja tukee sen tavoitteita.

Biosfäärialuetoiminnan on vastattava ihmisten tarpeisiin. Esimerkiksi voisi valita autioituvat kunnat, joissa elinkeino on perinteisesti saatu maa- ja metsätaloudesta. Näissä kunnissa kasvavat haasteet liittyvät muun muassa asukkaiden toimeentulon hankintaan ja vanhuspalveluihin. Näiltä osin biosfäärialuetoiminnan tavoitteina voisivat olla esimerkiksi maaseudun elinkeinomuotojen monipuolistaminen ja kolmannen sektorin toiminnan tukeminen. Nuorille ikäluokille suunnattavan toiminnan, esimerkiksi ympäristökasvatuksen, koulujen lähiluontoretkitoiminnan ja oppilaitosyhteistyön painopiste tulee suunnata sinne, missä nuorten ikäluokkien osuus on suuri. Lasten leirikoulutoimintaa tulisi suunnata sinne, jossa tarvittava palvelurakenne on olemassa, esimerkiksi kansallispuistojen yhteyteen.

Jatkotyöskentelyssä tulee pohtia, kuinka toimitaan mikäli joku tai jotkut Päijänteen ympäryskunnat eivät halua mukaan biosfäärialueeseen. Biosfäärialueen muodostaminen ei sinänsä esty yksittäisten kuntien poisjäämisen seurauksena, sillä biosfäärialue voi koostua erillisistä osista. Vastaavasti tässä selvityksessä ehdotettuja biosfääri-

alueen rajoja voidaan myös laajentaa, mikäli kiinnostusta toimintaan esiintyy muissa kunnissa. Tärkeää toiminnan tarkoituksenmukaisen muodostumisen kannalta on, että ne tahot, jotka biosfäärialueeseen tulevat mukaan ovat riittävällä tavalla sitoutuneet myös toiminnan kehittämiseen. Jatkossa tulee myös pohtia toimintamallia siinä tapauksessa, että joku toimintasektori haluaa sitoutua irti biosfäärialuetoiminnasta. Tämäkään tilanne ei estä alueen muodostumista, mikäli toimintaan on muilta osin riittävä sitoutuminen. Biosfäärialuetoiminta on mahdollisuus, johon toimijat voivat tarttua. Alue ei velvoita, että jokainen toimintasektori tai jokainen biosfäärialueen kolkka sitoutuu aktiivisesti kehittämään biosfäärialuetoimintaa. Biosfäärialueen pyrkimyksenä on eri tahojen hyötyminen statuksesta ja toiminnasta. Realistisena tavoitteena ei voida kuitenkaan pitää, että kaikki yksittäiset toimijat ja asukkaat hyötyisivät biosfäärialuetoiminnasta.

Päijänteen biosfäärialueen tulee valita oma profiili ja vahvuusalueet, joilla se erottuu muista biosfäärialueista, ja joiden avulla alue tukee maailmanlaajuista biosfäärialueverkostoa. Päijänteen alueella tärkeitä tekijöitä voisivat olla esimerkiksi järviluonto ja vesi (myös raakavedenottovesistönä), kestävä metsäteollisuus, vesiensuojelun tuloksettaisuus, laadukkaat ja ympäristöystävälliset matkailupalvelut (etenkin luonto-, vesistö-, kalastus-, kulttuurimatkailu) tai vahva monitieteinen tutkimustoiminta.

VISIOITA

Päijänteen biosfäärialue on vahva alueellinen vaikuttaja, joka edistää merkittäväällä tavalla kestävää aluekehitystä.

Päijänteen biosfäärialuetoiminnalla on vahva alueellinen tuki. Toiminnan tavoitteisiin on sitouduttu laajasti ja ne koetaan alueella yhteisiksi.

Mistä Päijänteen biosfäärialue tulisi tunnetuksi?

- Alkuperäinen, villi taimen
- Esteetön Päijänne
- Historia: Päijänne kulkuväylänä, ihmisasutus, kulttuuriympäristöt
- Houkutteleva vapaa-ajan asumisen keskus
- Itäisten ja läntisten kulttuurivaikutteiden kohtaaminen
- Juotava Päijänne
- Jääkauden jäljet maisemassa
- Kestävän elinkeinotoiminnan innovatiivisuus
- Korkeatasoinen monitieteellinen tutkimus
- Laadukkaat vesistömatkailupalvelut
- Luonnon puhtaus ja monimuotoisuus
- Monipuoliset toimeentulomahdollisuudet myös harvaan asutuilla seuduilla
- Vesiensuojelun menestyksellisyys
- Ympäristövastuullisuus matkailussa ja yrittäjyydessä

Päijänteen biosfäärialue

<p>Vahvuuksia</p> <ul style="list-style-type: none"> • Päijänne tunnettu Suomessa • Monipuolinen elinkeino- ja ihmistoiminnan rakenne • Biosfäärialueen ideologian mukaista toimintaa ja infraa on olemassa • Kehittämistähtoa olemassa eri toimintasektoreilla • Arvokas luonto- ja kulttuuriperintökokonaisuus • Mielenkiintoinen historia 	<p>Heikkouksia</p> <ul style="list-style-type: none"> • Biosfäärialuestatuksen huono tunnettuus Suomessa • Kahden maakunnan alue vaikeuttaa hallinnointia
<p>Mahdollisuuksia</p> <ul style="list-style-type: none"> • Alueen kehittäminen kestäväällä tavalla tehostuu • Koko Päijänteen alueelle yhteinen, pysyvä ja tasa-arvoinen yhteistyöfoorumi • Biosfäärialue-tuotemerkin hyödyntäminen markkinoinnissa • Päijänne-kansallisaaresäilyy upeana luonto- ja kulttuuriperintökokonaisuutena • Yhteistyö eri toimijoiden välillä lisääntyy • Monialaisella yhteistyöllä voidaan nostaa tärkeiksi katsottuja teemoja paremmin esille • Kiinnostus alueeseen lisääntyy, ja se johtaa rahoituksen lisääntymiseen • Veden laatu ja tila paranevat 	<p>Uhkia</p> <ul style="list-style-type: none"> • Statuksen / merkityksen väärinymmärrys ja mahdolliset ristiriidat • Statuksen hyödyntäminen jää vähäiseksi • Resurssien vähäisyydestä johtuva mahdollisuuksien käyttämättä jättäminen • Tehokas yhteistyö jää saavuttamatta • Biosfäärialueen elinkeino- ja ihmistoimintaan kohdistuvien vaikutusten väärinymmärrys ja siitä johtuvat aiheettomat ristiriidat

Taulukko 8. Päijänteen biosfäärialueen vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia.

Jatkotoimenpiteet

Esittely- ja neuvottelutyötä biosfäärialueen toiminnan luonteesta ja tavoitteesta on jatkettava. Alueella on tiedettävä, mitä Unescon biosfäärialueella tarkoitetaan ja mitä statuksen saaminen merkitsisi. Biosfäärialueen statuksen hakeminen Päijänteen alueelle tulee perustua asianosaisten ja vaikuttajatahojen yksituumaisuuteen ja tahtoon. Esittely- ja ajatustenvaihtoprosessille on varattava riittävästi aikaa. Ideoiden ja mielipiteiden vaihdon avulla voidaan kehittää mahdollisimman tarkoituksenmukainen ja alueella tärkeiksi nähtyjen tavoitteiden mukainen biosfäärialue. Monipuolisen kestävän kehityksen suuntautumisen mahdollisuudet edellyttävät selkeän strategian määrittelyä ja biosfäärialueen painopisteiden valintaa. Tässä työssä keskeisellä sijalla ovat aktiiviset toimijat, jotka näkevät biosfäärialuetoiminnan mahdollisuuden aluekehityksen työvälteenä.

Jatkotyöskentelyn tehtäviä

- Osallistamisen riittävä laajuus ja avoimuus tulee toteutua kaikessa toiminnassa. Päijänne-tunnelin, metsänomistajarakenteen sekä vapaa-ajan asumisen takia hanke koskee huomattavasti laajempaa aluetta kuin Päijänteen rantakuntia. Myös paikalliset asukkaat, maanomistajat ja muut toimijat tulee ottaa mukaan toiminnan suunnitteluun. Tupaillat ja keskustelutilaisuudet ovat tärkeä viestintäväylä, kun asiasta ryhdytään viestimään yksityisille henkilöille. Tiedotuksessa tulee muistaa vapaa-ajan asukkaat.
- Tulee tarkentaa minkälaisia mahdollisuuksia alueella on kestävän kehityksen edistävään toimintaan. Tämä edellyttää biosfäärialuekonseptin esittelyä edelleen sekä tarkentavia neuvotteluja yhteistyömahdollisuuksista, tavoitteista ja toiminnan konkreettisista muodoista.
- Alueen kuntien kanssa on käytävä tarkempia neuvotteluja, ja selvitettävä ovatko kunnat valmiita olemaan mukana hankkeessa ja millä tavoin. Tulee neuvotella, kuinka yritykset, toimintaryhmät, järjestöt ym. voivat ja ovat valmiita sitoutumaan kestävän kehityksen toiminnan edistämiseen.
- Yksi mahdollisuus on järjestää biosfäärialueen testausvaihe, jolloin pilotti-hankkeiden ja yhteistyömallien avulla demonstroidaan millaista biosfäärialuetoimintaa voisi olla. Kokeiluhankkeet voisivat liittyä esimerkiksi luonto- ja kulttuurimatkailuun, kalastusmatkailuun, vesillä liikkumiseen (sininen lippu), ympäristökasvatukseen, lähiruokateemaan (tuotanto- ja jakeluketjut) tai tutkimustoiminnan tavoitteisiin.
- Biosfäärialueen painopisteiden ja vahvuusalueiden valinta; Päijänteen biosfäärialueen profiilin muodostaminen.
- Biosfäärialueen maantieteellisestä rajauksesta päättäminen
- Biosfäärialueen hallinnollisen organisoitumisen vaihtoehtojen tarkempi punnitseminen: hallintomallin ja hallintoelinten suunnittelu, tarvittavan perusrahoituksen suuruus ja rahoittajatahot, biosfäärialueen toimiston sijainti, toiminnan esittelypisteiden sijainti jne.
- Yhteistyöverkostojen muodostaminen (esimerkiksi biosfäärialueen teematyöryhmien järjestäytyminen).
- Yhteistyömahdollisuuksien haarukoiminen muiden biosfäärialueiden kanssa
- Konkretialtaan tarkoituksenmukaisen biosfäärialueen toimintasuunnitelman, strategian tai vision laatiminen tai laatimisen aikataulusta sopiminen. Tarpeen mukaan biosfäärialueen tutkimustoimintaa ja ympäristökasvatustyötä koskevien suunnitelmien laatiminen tai tavoitteiden asettaminen.

- Sähköisen toimintaympäristön ja viestinnän suunnittelu: internetsivusto, esitteet, toiminnan esittely.
- Ympäristöministeriön kanssa on käytävä biosfäärialueen rahoitukseen ja toiminnalliseen sisältöön liittyviä neuvotteluja. Yhteydenpitoa myös opetusministeriön ja kansallisen biosfäärialuetoimikunnan kanssa.
- On selvitettävä tarkemmin biosfäärialuetutkimuksen koordinointiin liittyvät seikat – mitkä tutkimushankkeet luetaan biosfäärialuetutkimuksen piiriin kuuluviksi, kuinka biosfäärialuetutkimus organisoidaan ja kuinka se liitetään osaksi biosfäärialueen muita tavoitteita.
- On varmistettava yhteistyö muiden käynnissä olevien hankkeiden ja selvitysten kanssa:
 - Jyväskylässä Pohjois-Päijänteen kansallinen kaupunkipuisto –hanke
 - Pohjois-Päijänteen Master Plan -hanke
 - Lahdessa Lahden seudun ympäristöpalvelujen koordinoima Vesijärvi-Salpausselkä –biosfäärialuehanke

9 Lähdeluettelo

- Aarrevaara, E., Uronen, C. & Vuorinen, T. 2007. Päijät-Hämeen maisemaselvitys. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu sarja C osa 2. Lahden ammattikorkeakoulu. Lahti. 69 s.
- Alvik, R. 2002. Aikamatka esihistoriaan – Päijät-Hämeen esihistoriaa ja kohteita kulttuurimatkoille. Lahden kaupunginmuseon arkeologian yksikkö, Esihistoriamatkoille. Jyväskylä. 111 s.
- Hakkari, L. & Saukkonen, S. (toim.) 1998. Päijänne – Suomalainen suurjärvi. Jyväskylän yliopisto / ympäristötieteet, Jyväskylän seura ry., Päijänne-luontokeskus. Jyväskylä. 255 s.
- Horppila-Jämsä, L. & Salminen, M. 1996. Keski-Suomen maakunnallisesti arvokkaat kulttuurimaisema-alueet. Keski-Suomen liitto. B 61. Jyväskylä.
- Horppila-Jämsä, L. & Suominen, T. 2004. Putkilahden maisemanhoitosuunnitelma. Alueelliset ympäristöjulkaisut 342. Keski-Suomen ympäristökeskus. Jyväskylä.
- Hovi, A. 2000. Päijät-Hämeen perinnemaisemat. Alueelliset ympäristöjulkaisut 190. Hämeen ympäristökeskus. Hämeenlinna. s. 12.
- Hulkko, J.-M., Onkila, H. & Keto, A. 2005. Päijänteen rantojen kunnostustarveselvitys – tiivistelmä raportin yleisosasta. Julkaisussa Mäkinen, J. (toim.) 2005. Päijänteen alueen luontokohteiden inventoinnit. Cultural and Natural Heritage Values in Lake Päijänne – Sensitive Nordic Big Lakes Project. Alueelliset ympäristöjulkaisut 413. Hämeenlinna. s. 13-46.
- Husa, J. & Kontula, T. 1997. Luonnon- ja maisemasuojelun kannalta arvokkaat kallioalueet Keski-Suomen läänissä. Suomen ympäristökeskuksen moniste 71. Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 187 s.
- Huttula T. & Vuori K.-M. 2007. Järven muisti. –Teoksessa Lönnqvist B. & Kuhanen I. (toim.): Päijänne - elämän vesi. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä. s. 13-25.
- Häme-Uusimaan alueellinen metsäohjelma 2006 – 2010. 2006. Verkkoversio. www.metsakeskus.fi – Alueelliset metsäohjelmat – Häme-Uusimaa. 52 s.
- Jäppinen, J. (toim.) 2006. Viestejä maisemassa. Keski-suomalainen kulttuuriympäristö. Minerva Kustannus. Helsinki.
- Jättiputki: Biologia ja torjunta –esite. Pohjois-Karjalan ja Kainuun ympäristökeskukset, Ystävyysden puiston tutkimuskeskus 2007
- Kairesalo, T. & Vakkilainen, K. 2004. Lake Vesijärvi and the City of Lahti (southern Finland): Comprehensive Interactions between the Lake and the Coupled Human Community. SIL news, vol. 41, January 2004. s. 4.
- Keski-Suomen kulttuuriympäristöohjelma 2005-2015. www.ymparisto.fi/ksu - maankäyttö ja rakentaminen – kulttuuriympäristöt. Keski-Suomen ympäristökeskus. 46 s.
- Keski-Suomen lehtoalueselvitys 1982. Keski-Suomen seutukaavaliitto. – Julkaisu nro 66 sarja B. Jyväskylä. 102 s.
- Keski-Suomen maakuntakaavan kaavaselostus 2007. Keski-Suomen liitto.
- Keski-Suomen metsäohjelma 2006-2010. Verkkoversio. www.metsakeskus.fi - metsäkeskukset –Metsäkeskus Keski-Suomi – Alueellinen metsäohjelma. Keski-Suomen metsäkeskus. 63 s.
- Keto, J. 1992. Vesijärvi ennen ja nyt. Teoksessa Tuominen, L. & Kolunen, H. (toim.) 1992. Vesijärvi, luontoa – tutkimusta – maisemia. Lahden kaupungin ympäristönsuojelutoimisto, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. s.11
- Keto, J., Tallberg, P., Vääränen, P. & Vakkilainen, K. 2005. The horizon of hope for L. Vesijärvi, southern Finland: 30 years of water quality and phytoplankton studies. Verh. Internat. Verein. Limnol. 29, Stuttgart. s. 4.
- Kulttuuriympäristöjen Häme. Hämeen alueellinen kulttuuriympäristöohjelma 2007-2013. Hämeen ympäristökeskuksen raportteja 4/2007. 78 s.
- Kumpulainen, M. 2006. Kiveen kerrotut – rautaan taotut – Keski-Suomen kadonneet kulttuurit. Teoksessa Jäppinen, J. (toim.) 2006. Viestejä maisemassa. Keski-suomalainen kulttuuriympäristö. Minerva Kustannus. Helsinki. s. 51-65.
- Lönnqvist, B. & Kuhanen, I. (toim.) 2007. Päijänne – elämän vesi. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä. 223 s.
- Maisema-alueetöryhmän mietintö I 1993. Maisemanhoito. Mietintö 66/1992. Ympäristöministeriö. Helsinki.
- Maisema-alueetöryhmän mietintö II 1993. Arvokkaat maisema-alueet. Mietintö 66/1992. Ympäristöministeriö. Helsinki.
- Man and the Biosphere (MAB) Programme. www.unesco.org/mab - Biosphere Reserves.
- Meriläinen J.J., Hynynen J., Palomäki A., Veijola H., Witick A., Mäntykoski K., Granberg K. & Lehtinen K. 2001. Pulp and paper mill pollution and subsequent ecosystem recovery of a large boreal lake in Finland: a palaeolimnological analysis. -J. Paleolimnol. 26: 11-35.
- Mietala, A., Tiitinen-Salmela, S., Reiman H. & Huhta, V. (toim.) 2004. Merkillinen metsä. Keski-Suomen metsäkeskus. 115 s.
- Muhonen, M. 2005. Keski-Suomen maakunnallinen maisemaselvitys. www.ymparisto.fi/ksu -> luonnon-suojelu -> Maisemasuojelu ja -hoito -> Keski-Suomen maakunnallinen maisemaselvitys
- Porra, K. 1992: Vesijärvi, luontoa – tutkimusta – maisemia. Teoksessa Tuominen, L. & Kolunen, H. (toim.) 1992. Vesijärvi, luontoa – tutkimusta – maisemia. Lahden kaupungin ympäristönsuojelutoimisto, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. s. 6.

- Raatikainen, M. 1998. Milloin ja miten Päijänne syntyi? Teoksessa Hakkari, L. & Saukkonen, S. (toim.). Päijänne – Suomalainen suurjärvi. Jyväskylän yliopisto / ympäristötieteet, Jyväskylän seura ry., Päijänne-luontokeskus. Jyväskylä. s. 14-23.
- Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museovirasto 1993. Verkkoversio: <http://www.nba.fi/rky1993/default.htm>
- Rantanen, T. (toim.) 2006. Länsi-Suomen alueen luonnonvarasuunnitelma. Kausi 2004-2013. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 56. 87 s.
- Saari, V. 1998. Keski-Suomen luonnon historia. Teoksessa Jokipii, M. (toim.): Keski-Suomen historia I. Keski-Suomen vanhin historia. - Keski-Suomen liitto. Jyväskylä. 830 s.
- Saarnisto, M., Kutvonen, H. & Rainio, H. 1994. Salpausselkä ja jääkausi. Teoksessa Kutvonen, H., Rainio, H., Saarnisto, M., Lahermo, P. & Vuorela, I.: Salpausselkä ja jääkaudet. Lahden kaupunginmuseo. Lahti. s. 6.
- Sammalkorpi, L., Keto, J., Kairesalo, T., Luokkanen, E., Mäkelä, M., Vääriskoski, J. Lammi, E. (toim.) 1995. Vesijärvi- ja vesistöprojekti 1987-1994: ravintoketjukurin nostus, tutkimukset ja toimenpidekokeilut. Vesi- ja ympäristöhallinnon julkaisuja – sarja A, 218. Vesi- ja ympäristöhallitus, Helsingin vesi- ja ympäristöpiiri, Lahden kaupunki, Helsingin yliopisto, Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Helsinki.
- Saukkonen, S. 1998. Päijänne-tunneli. Teoksessa Hakkari, L. & Saukkonen, S. (toim.) 1998. Päijänne – Suomalainen suurjärvi. Jyväskylän yliopisto / ympäristötieteet, Jyväskylän seura ry., Päijänne-luontokeskus. Jyväskylä. s. 98-99.
- Seville Strategy for Biosphere Reserves. www.unesco.org/mab - Biosphere Reserves - Official Documents – Biosphere Reserve Issues
- Statutory Framework of the World Network of Biosphere Reserves. www.unesco.org/mab - Biosphere Reserves - Official Documents – Biosphere Reserve Issues
- Uusitalo, A. 2006. Ekologisesti arvokkaiden alueiden huomioiminen maakuntakaavoituksessa. Keski-Suomen liitto B 157. Jyväskylä. 68 s.
- Valkeajärvi, P. & Salo, H. 2000. Kalastus ja kalastuksen arvottaminen Päijänteellä vuonna 1996. Kala- ja riistaraportteja nro 196. Riistan- ja kalantutkimuslaitos. Laukaa.
- Voutilainen, H.-M. 2006. Kirvesmiesten taidonnäytteitä ja arkkitehtuurin helmiä – keskisuomalainen rakennettu ympäristö. Teoksessa Jäppinen, J. (toim.) 2006. Viestejä maisemassa. Keskisuomalainen kulttuuriympäristö. Minerva Kustannus. Helsinki. s. 99-147.
- Wager, H. 2006. Päijät-Hämeen rakennettu kulttuuriympäristö. Päijät-Hämeen liitto, A 159. 121 s.
- Lähteinä on käytetty myös Päijänne-hankkeen kokouksissa pidettyjä asiantuntijaesityksiä. Powerpoint-esitykset ovat nähtävillä kokonaisuudessaan internetsivulla www.ymparisto.fi/ksu - Minä ja ympäristö – Päijänne-hanke

LIITTEET

1. Päijänne-hankkeen työryhmät ja sidosryhmätilaisuudet
2. Pohjois-Karjalan ja Saaristomeren biosfäärialueet
3. Päijänteen seudun luontoarvoja ja suojelualueverkosto
4. Päijänteen seudun kulttuuriperintö
5. Perustietoja Päijänteen ympäryskunnista
6. Maakuntakaavoitus
7. Luontomatkailuun ja virkistyskäyttöön soveltuvia Natura 2000 –alueita
8. Luonto- ja kulttuurimatkailua tukevia kohteita sekä matkailua palvelevia yrityksiä

LIITE 1.

Päijänne-hankkeen työryhmät ja sidosryhmätilaisuudet

Päijänne – kansainvälinen kestävän luonto- ja kulttuurimatkojen kehittämissuunnitelma

OHJAUSRYHMÄ

Risto Palokangas, Keski-Suomen ympäristökeskus, ohjausryhmän puheenjohtaja
Leena Rossi, Jyväskylän kaupunki (varalla Mervi Vallinkoski)
Esa Konttinen, Jyväskylän yliopisto
Leena Pajala, Keski-Suomen liitto (matkailu)
Reima Väliavaara, Keski-Suomen liitto (ympäristö)
Ari Eini, Keski-Suomen metsäkeskus (Seija Tiitinen-Salmela)
Raimo Itkonen, Metsähallitus
Juha Lappalainen, MTK-Keski-Suomi, ohjausryhmän varapuheenjohtaja
Erja Saarivaara, Päijänteen virkistysalueyhdistys
Erkki Kellomäki, Hämeen ympäristökeskus (Harri Mäkelä)
Markku Niemeläinen, Asikkalan kunta; Päijänne-talo
Juhani Tahvonen, Viherlandia Oy
Hannu Weijo, Jämsän seudun kehittämissyhtiö Jämsek, (Hannu Pelkonen)
Eija Pohjonen, UPM-Kymmene Oyj:n Kaipolan tehtaat
Jukka-Pekka Flander, ympäristöministeriö, asiantuntija
Päivi Halinen, Keski-Suomen ympäristökeskus, asiantuntija
Anna Uusitalo, Keski-Suomen ympäristökeskus, asiantuntija
Lea-Elina Nikkilä, hankekoordinaattori, ohjausryhmän sihteeri

KUNTA-YRITYS- JA ASUKASEDUSTAJIEN ASIAANTUNTIJARYHMÄ

Tarja Enne/Pirjo Ikäheimonen, Jyväsräi ry
Kristiina Eskonen, JAPA ry
Pasi Huotari / Kirsi Hänninen-Valjakka, Jyväskylän maalaiskunta
Maisa Kuha, Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Marita Lax, Jyväskylän seudun kehittämissyhtiö Jykes Oy
Jouko Mustalampi, Jyväskylän mlk:n Yrittäjät ry
Hannu Mäkinen, Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskus, työryhmän vpj
Hannu Mäntylampi, Toivakan kunta
Mika Määttä / Tarja Uusipaasto, Keski-Suomen kylät ry
Ari Paloviita / Tiina Onkila, Jyväskylän yliopisto, taloustieteellinen tiedekunta,
Kari Porra / Sanna Vääriskoski - Kaukanen, Lahden seudun ympäristöpalvelut
Marja-Leena Rajala, Kuhmoisten kunta
Merja Ristikangas, Leivonmäen kunta, työryhmän pj
Timo Rusanen, Korpilahden kunta
Tiina Seppälä, Maaseutukehitys ry
Jouko Simola, Kuhmoisten Yrittäjät ry
Kari Sironen, Muuramen Yrittäjät ry
Teemu Tenhunen, Keski-Suomen liikunta

Kari Vaara, Jämsän kaupunki
Kari Vatanen, Jyväskylän Yrittäjät ry
Jouni Vauhkonen/ Tuija Elina Lindström, Jyväskylän kaupunki
Hilkka Weijo, Luhangan kunta
Julia Virtanen, Muuramen kunta
Asiantuntijoina: Keski-Suomen ympäristökeskus, Päivi Halinen, Anna Uusitalo

POHJOIS-PÄIJÄNTEEN KANSALLISEN KAUPUNKIPUISTON OHJAUSRYHMÄ

Martti Ahokas, Keski-Suomen liitto
Päivi Andersson, Keski-Suomen museo
Pasi Huotari, Jyväskylän maalaiskunta
Jorma Häkkinen, Jyväskylän kaupunki
Leena Rossi (pj.), Jyväskylän kaupunki
Tuija Solin, Jyväskylän maalaiskunta
Paula Tuomi, Jyväskylän kaupunki
Mervi Vallinkoski, Jyväskylän kaupunki
Julia Virtanen, Muuramen kunta/Jyväskylän kaupunki
Päivi Halinen Keski-Suomen ympäristökeskus
Liisa Horppila-Jämsä, Keski-Suomen ympäristökeskus
Liisa Bergius, Keski-Suomen ympäristökeskus

BIOSFÄÄRIALUETYÖRYHMÄ

Päivi Halinen (pj.), Keski-Suomen ympäristökeskus
Liisa Horppila-Jämsä, Keski-Suomen ympäristökeskus
Raimo Itkonen/Panu Kuokkanen, Metsähallitus, Luontopalvelut
Juha Karjalainen/Kalevi Salonen, Bio- ja ymp.tieteiden laitos, JY
Erkki Kellomäki/Harri Mäkelä, Hämeen ympäristökeskus
Kari Kuusniemi/Ismo Paukku, Päijänteen metsänhoitoyhdistys
Kari Lehtinen, Keski-Suomen ympäristökeskus
Antti Lättilä, Kuhmoisten metsänhoitoyhdistys
Kalevi Mäkelä, Lahden tiede- ja yrityspuisto
Lea-Elina Nikkilä, hankekoordinaattori, Innovative ideas
Juhani Paavola, Keski-Suomen luonnonsuojelupiiri
Päivi Pietarinen, ympäristöosasto, Jyväskylän kaupunki
Pertti Ruuska, MTK Keski-Suomi
Veli Saari, Bio- ja ymp.tiet.laitos, Jyväskylän yliopisto
Matti Sipponen/ Mari Nykänen, Kalatalousyksikkö, Keski-Suomen TE-keskus
Esa Solismaa, Keski-Suomen ympäristökeskus
Seija Tiitinen-Salmela/ Ari Nikkola, Metsäkeskus Keski-Suomi
Anna Uusitalo (siht.), Keski-Suomen ympäristökeskus
Heli-Maija Voutilainen, Keski-Suomen museo
Sanna Vääriskoski-Kaukanen / Sami Karelahti, Lahden seudun ympäristöpalvelut

Päijänne-hankkeen aikana käydyt neuvottelut ja esittelyt sekä työryhmäkokoukset

2007

- 6.3. Ohjausryhmän kokous
- 15.3. Kunta-, yritys- ja asukastyöryhmän kokous
- 6.6. Biosfäärialuetyöryhmän kokous
- 3.4. Pohjois-Päijänteen kansallinen kaupunkipuistotyöryhmän kokous
- 17.4. Esittely Jyväskylän yliopiston vesistötieteiden tutkijoille, (Juha Karjalainen, Tapio Keskinen)
- 18.4. Yhteistyöneuvottelu vesistömatkailuhankkeen kanssa (Merja Ahonen)
- 19.4. Maaseutumatkailun kehittämisohjelman julkistamisseminaari – pyydetty puheenvuoro
- 24.4. Hanke-esittely toimintaryhmätapaamisessa
- 26.4. Hanke-esittely Jyväskylä – Leivonmäki reittihankekokouksessa
- 8.5. Neuvottelu: Korpilahden ja Jämsän kunnat (Timo Rusanen ja Kari Vaara)
- 14.5. Hanke-esittely, Rutalahden luontokeskus, satama ja reittineuvottelu
- 22.5. Päijänne-portaali; neuvottelu yliopistolla (Pirjo Kuitunen, Tapio Keskinen, Juha Karjalainen, Tuula Nousiainen ja Minna Laurila)
- 29.5. Pohjois-Päijänteen retkeilyreitistöhanke: tapaaminen
- 1.6. Kunta-, yritys- ja asukastyöryhmän kokous
- 6.6. Biosfäärialuetyöryhmän kokous
- 11.6. Rutalahden jatkohankkeen suunnittelu (Jouko Tarkkanen, Samuli Huikko)
- 13.8. Biosfäärialueneuvottelu: Keski-Suomen Metsäkeskus sekä Päijänteen ja Kuhmoisten metsänhoitoyhdistykset (Ari Eini, Kari Kuusniemi, Antti Lättilä)
- 14.8. Biosfäärialueneuvottelu: MTK Keski-Suomi ja ProAgria, (Juha Lappalainen, Pertti Ruuska, Vesa Laitinen)
- 16.8. Pohjois-Päijänteen retkeilyreitihankekokous
- 21.8. Pohjois-Päijänteen kansallinen kaupunkipuistotyöryhmän kokous
- 28.8. Ohjausryhmän kokous
- 30.8. Hanke-esittely; Keski-Suomen matkailun rahoittajat
- 3.9. Biosfäärialuetyöryhmän kokous
- 10.9. Hanke-esittely Keski-Suomen kansanedustajille
- 17.9. Maaseudun yritystoiminta – tutkimus, neuvottelu; JY/Ari Paloviita
- 20.9. Hanke-esittely Kalastus -Leader kokouksessa
- 24.9. Hanke-esittely Joutsan kunnanhallitukselle
- 25.9. Päijänteen karttamateriaalin kehittämisneuvottelu (Teemu Tenhunen, Jukka Hallberg)
- 2.10. Hanke-esittely Keski-Suomen ympäristökasvatuksen yhteistyöryhmälle
- 1.10. Hanke-esittely Jyväskylän seudun ystävyyskunnan tartolaisvieraille
- 2.10. Biosfäärialue-esittely Jyväskylän yliopiston rehtori Aino Salliselle ja suunnittelupäällikkö Sakari Liimataiselle
- 5.10. Hanke-esittely Luontoyrittäjyysverkosto ry:n järjestämässä Kestävän matkailun koulutustilaisuudessa Tampereella
- 10.10. Pohjois-Päijänteen kansallinen kaupunkipuistotyöryhmän kokous
- 12.10. Biosfäärialue-neuvottelu ympäristöministeriössä (Ilkka Heikkinen, Jukka-Pekka Flander)
- 12.10. Biosfäärialue- ja hanke-esittely eduskunnan ympäristövaliokunnan puheenjohtaja Susanna Huoviselle eduskunnassa
- 23.10. Biosfäärialue-esittely Muuramen kehittämiskeskustelussa
- 23.-24.10. Tutustuminen Saaristomeren biosfäärialueeseen (Katja Bonnevier, Laura Lehtonen)
- 23.10. Neuvotteluja Metsähallituksen Luontopalvelut (Raimo Itkonen, Panu Kuokkanen)
- 26.10. Pohjois-Päijänteen retkeilyreitistöpalaveri
- 30.10. Päijänne Foorumi
- 30-31.10. Neuvotteluja Kristianstadin biosfäärialueen koordinaattorin kanssa, vierailu Korpilahdella (Timo Rusanen)
- 6.11. Biosfäärialue-esittely maakunnallisessa kulttuuriympäristöryhmässä (Maku-ryhmä)
- 7.11. Pohjois-Päijänteen kansallinen kaupunkipuistotyöryhmän kokous
- 13.11. Biosfäärialue-esittely Joutsan, Luhangan, Leivonmäen ja Toivakan kuntien kehittämiskeskustelussa
- 15.11. Kunta-, yritys- ja asukastyöryhmän kokous
- 16.11. Neuvottelu Jyväskylän bio- ja ympäristötieteiden laitoksella (Markku Kuitunen)
- 28.11. Biosfäärialuetyöryhmän kokous
- 28.11. Neuvottelu Pohjois-Karjalan biosfäärialueen edustajan, erikoistutkija Timo J. Hokkasen kanssa
- 29.11. Kestävä matkailu –seminaari Jääskelän kartanossa, biosfäärialue-esittely
- 30.11. Biosfäärialue-neuvottelu Lahden seudun ympäristöpalvelujen kanssa (Sanna Vääriskoski-Kaukanen / Vesijärvi - Salpausselkä –hanke)
- 4.12. Biosfäärialue-esittely Keski-Suomen kunnanjohtajatapaamisessa
- 5.12. Biosfäärialue-neuvottelu, JY:n Bio- ja ympäristötieteiden laitos (Mikko Mönkkönen, Janne Kotiaho)

2008

- 9.1. Biosfäärialue-esittelyn MTK – Keski-Suomen johtokunnalle, Petäjävesi
- 15.1. Pohjois-Päijänteen kansallinen kaupunkipuistotyöryhmän kokous
- 22.1. Biosfäärialueneuvottelu Metsähallituksen kanssa (Raimo Itkonen, Seppo Manninen, Arja Halinen)
- 28.1. Leivonmäen luontokeskuksen tulevaisuusneuvottelu (Mauri Pekkarinen, Anita Mikkonen, Martti Ahokas, Rauli Sorvari, Risto Palokangas, Päivi Halinen, Raimo Itkonen, Tapani Mattila, Hannu Pelkonen, Terttu Hentinen, Pekka Hytönen, Harri Nissinen)
- 7.2. Natura ja matkailu -neuvottelu Metsähallituksen kanssa / virkistys ja luontomatkailu (Raimo Itkonen ja Panu Kuokkanen)
- 14.2. Neuvottelu Päijänteen näköalapaikoista (Kalevi Korhonen ja Esa Paakkinen)
- 15.2. Biosfäärialue-esittely JY:n, RKTL:n, Syken ja KSU:n tutkimusyhteistyöryhmälle
- 19.2. Päijänne-hankkeen loppuseminaari
- 17.3. Biosfäärialue-esittely Päijänteen metsänhoitoyhdistyksen valtuustolle
- 18.3. Biosfäärialue-esittely Luonnonsuojeluliiton Keski-Suomen piirin kevätkokouksessa
- 25.3. Biosfäärialue-esittely Jämsän kaupunginjohtaja Tapani Mattilalle sekä kaavoitusarkkitehti Kari Vaaralle
- 26.3. Ohjausryhmän kokous

LIITE 2.

Pohjois-Karjalan ja Saaristomeren biosfäärialueet

I. Pohjois-Karjalan biosfäärialue

Yhteystiedot

Timo J. Hokkanen
erikoistutkija, koordinaattori
PK ympäristökeskus, PK biosfäärialue
timo.hokkanen@ymparisto.fi

Lähde: Timo J. Hokkasen Powerpoint-esitys 28.11.2007

Kartta: Pohjois-Karjalan biosfäärialue
(lähde: Pohjois-Karjalan biosfäärialue ja Pohjois-Karjalan ympäristökeskus).

Pohjois-Karjalan biosfäärialue perustettiin vuonna 1992 Suomen ensimmäisenä biosfäärialueena. Biosfäärialue sijaitsee Lieksan ja Iloantian alueilla. Alueen kokonaispinta-ala 350 000 ha, josta vesistöjä on 8 % . Ydinaluetta on 14 200 ha (sis. Patvinsuon kansallispuisto, Koivusuo luonnonpuisto, Kesonsuo luonnonsuojelualue ja Petkeljärven kansallispuisto). Yhteistoiminta-alue on 335 800 ha. Nykyisin alueella asuu noin 1500 henkeä. Perusrahoitus tulee ympäristöministeriöstä, muu rahoitus koostuu hankerahoituksesta. YM:n osuus on pieni, EU-hankkeet ovat erittäin tärkeitä.

Biosfäärialue on työkalu, jota voidaan käyttää jos halutaan tai osataan. Biosfäärialue ei näy alueena, vaan toimijat näkyvät toimien kautta. Kumppanuuksia biosfäärialueella on mm. yliopistojen ja tutkimuslaitosten, kuntien, työvoimahallinnon, metsähallituksen, yritysten, vapaaehtoisten toimijoiden ja yhdistysten kanssa.

Toimintaa on suunnattu sinne, missä kehittämis- ja toimeentulovaikkeudet ovat suurimmat: maaseudun autioituminen, väestön väheneminen sekä toimeentulomahdollisuuksien heikkeneminen. Fennoskandian vihreä vyöhyke: raja-alueilla Suomessa ja Venäjällä ongelmat ovat samanlaisia: vahva metsätalous ja vähenevä väestö. Biosfäärialueella on paljon yhteisiä toimia Karjalan tasavallan kanssa. EU-Venäjä-yhteistyötä rajan yli.

Biosfäärialueen toimintaperiaatteita: ympäristöasiat mukana toiminnassa ja päätöksenteossa, paikallinen tuki tärkeää, laajoille asioille poliittinen tuki, näkyvyys ja merkitys: kv-biosfäärialue, biosfäärialue on työkalu yhteistyössä käytettäväksi. Biosfäärialue toimii katalyyttinä keräten tietoa, käynnistäen toimintoja, etsien toimijoita ja tiedottaen. Biosfäärialue valmistelee hankkeita ja osallistuu niihin, organisoii toimia (ympäristöpohjaisia työllisyys-hankkeita, seminaareja, yhteistyötapaamisia, tutkimusta), kunnille apua ja kontakteja hankkeisiin ja muihin aktiviteetteihin, kumppaneiden yhteisvirkoja, kunnille pitkäaikainen yhteistyökumppani, UNESCO status, alue ja kunnat laajalti esillä biosfäärialueen kautta (paikallisesti, alueellisesti, kansallisesti, kansainvälisesti). Toimintaan sisältyy rakentamista, matkailuesitteiden, karttojen ja tietoverkkoesitysten laatimista, ympäristökasvatusta, vanhojen kulttuuriympäristöjen uudistamista jne.

“Ongelman ilmestyessä paikalliset asukkaat ovat usein liian voimattomia, päätöksenteko voi olla hyvin kaukana (hallinto, yritysten pääkonttorit jne); tarvitaan tietoa (tutkimus, selvitykset), yhteistyötä ja toimia muutoksen aikaansaamiseen. Biosfäärialueen tehtävä on hoitaa asiaa ja saada oikeat ihmiset kontaktiin toistensa kanssa sekä pitää huolta, että ympäristön ja paikallisten asukkaiden etu tulee huomioon otetuksi”.

Pohjois-Karjalassa tärkeitä teemoja ovat bioenergia ja matkailu. Myös paikallinen historia, kulttuuri ja luonto ovat esillä. Toiminnassa ovat esillä luonnonarvot, taloudelliset ja poliittiset arvot, KV-huomioarvo, näkyvyys. Biosfäärialuetoimintaa on Pohjois-Karjalassa, Kainuussa, Karjalan tasavallassa, Kostamuksen, Mujejärven ja Suojärven piirissä sekä Laatokan Karjalassa.

2. Saaristomeren biosfäärialue

Yhteystiedot

Katja Bonnevier
Saaristomeren biosfäärialue
Turunmaan seutu, Parainen
katja.bonnevier@aboland.net

Lähde: Katja Bonnevierin Powerpoint-esitys 23.10.2007

Saaristomeren biosfäärialue on perustettu 1994. Alueen kokonaispinta-ala 420 000 ha, josta vesistöjä 91 %. Ydinalue on 48 000 ha (Saaristomeren kansallispuisto), puskuri- eli vaihettumisalue 232 000 ha ja yhteistoiminta-alue 140 000 ha. Saaristomeren biosfäärialueen toiminta keskittyy Saaristomeren kansallispuiston ympärille, ja siihen kuuluu alueita Houtskararin, Nauvon, Korppoon ja Dragsfjärdin kunnista. Asukkaita biosfäärialueen sisällä on yhteensä noin 1200. Ulkosaaristossa asuu noin 150 henkeä.

Vuoteen 2003 saakka rahoitus ja hallinto perustuivat tilapäisiin ratkaisuihin, nykyään 50 000€ vuosibudjetti on myönnetty valtion budjetista (ympäristöministeriön kautta). Biosfäärialueen organisaatio on kytketty alueelliseen kehitykseen. Yhteistoimintaryhmä valvoo ja ohjaa biosfääritoimintaa. Lisäksi on isompi referenssiryhmä, Ulkosaariston valtuuskunta. Biosfäärialueella on yksi kokopäiväinen koordinaattori. Toimintaa toteutetaan tiiviissä yhteistyössä kuntien ja kylien kanssa.

Toimintaympäristönä on Turunmaan seutu ja saaristokunnat. Saaristo yksi maailman suurimmista, tuhansia saaria ja luotoja sekä lajirikkaita perinnebiotooppeja. Asukasmäärä on laskenut paljon, mutta kesäisin asukasmäärä moninkertaistuu kesäasukkaiden takia. Alueella vierailee paljon myös turisteja. Turistikausi on kuitenkin lyhyt, vain kuusi viikkoa juhannuksesta eteenpäin. Perinteiset elinkeinot laskussa, moniyrittäjyys on välttämätöntä. Etäisyydet pitkät ja ihmiset riippuvaisia toimivasta infrastruktuurista. Alueen suurimpia haasteita ovat meren rehevöityminen ja likaantumisen, perinnemaisemien umpeenkasvu ja rappeutuminen, negatiivinen muutto-liike (-80% 1954-2001) ja työllisyysvaikeudet.

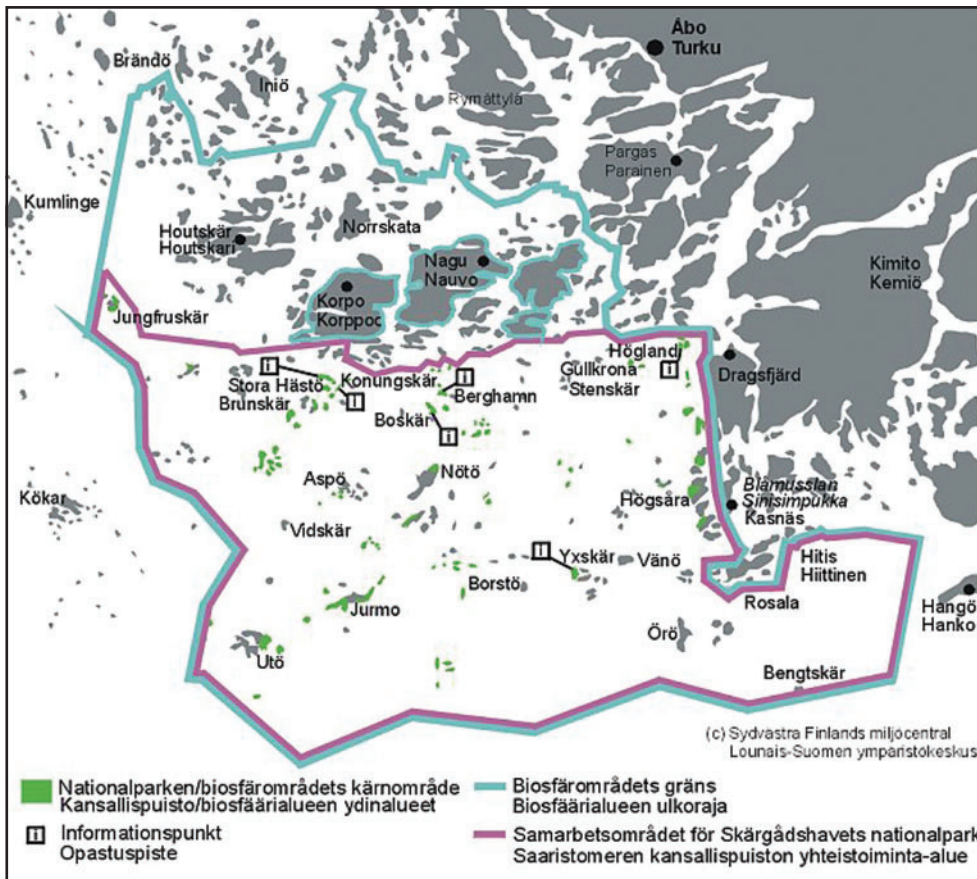
Toiminnan painopiste kehityshankkeissa; tavoitteena yhdistää luonnonsuojelu ja ympäristö paikalliseen kehitykseen. Toiminta toteutetaan tiiviissä yhteistyössä kuntien ja kylien kanssa. Toiminnan teemoja ja hankkeita nykyisin ovat perinnemaisemien hoito, saaristo ja ihminen -luontoturismi, Rannikoiden kestävä käyttö -hanke, Turunmaan kehityssäätö -repopulaatio, seminaarien järjestäminen ja MAB-yhteistyö.

Saaristoyrittäjyys ja maisemanhoito- sekä kulttuurimaisemanhoito -EU-hankkeet vuosina 2004-2007. Keskeisinä tavoitteina kehittää pitkäjänteisiä ratkaisuja miten laidunnus biosfäärialueella hoidetaan ja organisoidaan tulevaisuudessa, koordinoita

yhteistyötä maaomistajien ja eläinomistajien välillä, auttaa tukien haussa ja sopimuksien teossa, maisemahoitoyrittäjien työllistäminen, osallistua maisemanhoitajien koulutukseen ja suunnitteluun, inspiroida ihmisiä kulttuurimaisemien hoitoon.

Saaristo ja ihminen –EU-hanke 2005-2007

Matkailun merkitys elinkeinona on kasvanut merkittävästi: Lounais-saaristossa vierailee vuosittain n. 150 000 matkailijaa. Kausi kestää kuusi viikkoa. Matkailijoiden ohjaaminen tulee olemaan entistä tärkeämpää. Matkailijat haluavat entistä enemmän tietoa luonnosta ja kulttuurista. Hanke toteutettiin yhteistyössä paikallisten yrittäjien ja kylätoimikuntien kanssa. Hankkeen tavoitteina on esitellä Saaristomeren kansallispuiston kulttuuria ja luontoa eri kylissä tuottamalla kattava ja monipuolinen matkaopas ja järjestää opastusta Houtskarın Jungfruskäriin.

Saaristomeren biosfäärialue (lähde: Lounais-Suomen ympäristökeskus, Maanmittauslaitos).

LIITE 3.

Päijänteen seudun luontoarvoja ja suojelualueverkosto

Kansallispuistot

Leivonmäen kansallispuisto, Joutsa, 30 km², perustettu 2003.

Haapasuon-Syysniemen luonnonsuojelun tilalle perustetulle kansallispuistolle ovat ominaisia erityisesti suot, rannat ja harjumetsät. Melko suppealla alueella on luonnonarvoiltaan monipuolinen ja maisemaltaan vaihteleva kokonaisuus. Suojelun kohteena ovat etenkin laaja luonnontilainen Haapasuo ja alueen läpi kulkeva harjujakso. Aluekokonaisuuden merkitys uhanalaisen kasvi- ja eläinlajiston suojelussa on huomattava. Kansallispuisto on myös hyvä opetus- ja tutkimuskohde.

Leivonmäen kansallispuiston leimaa-antavin piirre on luonnon ja maiseman moni-ilmeisyys. Kansallispuisto koostuu kahdesta Rutajärven erottamasta osasta. Rutajärvi on karu järvi, jonka vesikasvillisuus on niukkaa. Paikoin järvikortteikat ja –ruo’ikot reunustavat rantaviivaa. Rannat ovat vaihtelevia: soita, tulvavaikutteisia luhtia, kivikkoja ja harjuja. Etenkin Syysniemen puolella rannat ovat monin paikoin hyvin kivikkoisia. Haapasuonharju suon länsipuolella. Selänpohjassa on luontotupa. Opasteet Vartiamäentiellä Kirveslammien luontopolun lähtöpaikalla. Luupään lenkki sekä Selänpohjasta ja Kirveslammelta rengasreitit (www.luontoon.fi/kansallispuistot).

Isojärven kansallispuisto, Kuhmoinen, 22 km², perustettu 1982

Isojärven kansallispuisto on rauhallisia metsä- ja järvimaisemia etsivälle oivallinen retkikohde. Kansallispuisto soveltuu hyvin päivän tai parin patikkaretkikohteeksi. Myös melojalle riittää nähtävää muutamaksi päiväksi, jos ulottaa retkensä kansallispuiston rantoja ja saaria kauemmaksi. Isojärven kansallispuisto on pieni erämainen alue, jossa vaihtelevat järvi- ja metsämaisemat. Maankuoren murtumalinjoihin muodostuneet pitkät, kapeat järvet ja murroslaaksot eli hoilot tekevät seudusta paikoin vaikeakulkuisen. Kansallispuiston ydinosa on Isojärven eteläpuolinen yhtenäinen maa-alue. Lisäksi kansallispuistoon kuuluu yli 20 Isojärven saarta sekä hajanaisia maa-alueita järven pohjoisrannalta. Isojärvi on syvä, kirkasvetinen ja karu. Vesialueet on rajattu kansallispuiston ulkopuolelle. Isojärven kansallispuiston opastuspisteenä Heretyn kämpä, jossa on opas kesäkaudella. Vierailukohteita ovat myös Huhtalan torppa ja Luutsaaren kulttuuriympäristö (www.luontoon.fi/kansallispuistot).

Päijänteen kansallispuisto, Padasjoki, Asikkala, Sysmä, 14 km², perustettu 1993

Päijänteen kansallispuisto on jyrkkien kallioiden, hiekkaisen harjujen ja pienten luotojen muodostama saaristokokonaisuus. Se sijaitsee eteläisellä Päijänteellä ja käsittää viitisenkymmentä rakentamatonta saarta ja luotoa sekä osia asutuista saarista. Puisto soveltuu vesiretkelyyn ja lähes kaikki puiston alueet ovatkin tavoitettavissa vain vesiteitse. Opastuspiste ja näyttely Asikkalan Päijänne-talossa. Puistoon sisältyy mm. harjusaari Kelvenne, jossa on retkeilyreitti sekä kalliosaaret Iso Lammassaari ja Haukasalo. Pulkkilanharjulla on luontopolku. Osa saarista on lintujen pesimärauhan turvaamiseksi ja kasvillisuuden kulumisen estämiseksi osan vuotta rauhoitettuna (www.luontoon.fi/kansallispuistot).

Kansallispuistojen lisäksi **muita arvokkaita luontokohteita** Keski-Suomen puolella:

Jyväskylän maalaiskunnassa Jääskelän alue, Vaajakosken Kanavuori, Vuoritsalon saari. Muuramessa Muuratsalo, Lullinvuori, Muuratharju ja Härköpohjan lehto. Toivakassa Iilijärven alue ja Rappukallio. Korpilahdella Vaarunvuoret ja Oittilan jala-vaiehto. Jämsässä Edessalo. Joutsan Leivonmäellä Rutajärvi ja Rutajoki. Luhangassa Onkisalons itäpuolen lehtoalue, etenkin Molikon lehto. Kuhmoisissa Haukkasalons saari, Kärppäjärven alue ja Rannanharjun pähkinäpensaslehto. Päijänteen rannoilla on lukuisia luonnon- ja maisemansuojelun kannalta arvokkaita kallioalueita. Vain osa arvokkaista luontokohteista soveltuu jokamiesretkeilyä laajempaan virkistyskäyttöön tai luontomatkailuun.

Natura 2000 –verkoston kohteet Päijänteen ympäryskunnissa Keski-Suomessa

Eerolanlahti - Rautpohjanlahti

Jyväskylä

FI0900033

Pinta-ala: 43 ha

Sallistensuo, Jyväskylän

mlk, Petäjavesi

FI0900008

Pinta-ala: 69,1 ha

Ylistönrinne - Kylmänoron

kalliot Jyväskylä

FI0900022

Pinta-ala: 15 ha

Härkösuo-Hongistonkorpi

Jyväskylä, Muurame

FI0900006

Pinta-ala: 24 ha

Kanavuori-Koskenvuori

Jyväskylän mlk

FI0900003

Pinta-ala: 162 ha

Kuusmäki - Tikkamäki -

Kirkkokangas - Valkeavuori Muurame

FI0900111

Pinta-ala: 223 ha

Palstonvuori - Jääskelä Jyväskylän mlk

FI0900088

Pinta-ala: 178 ha

Muuramenharju - Innanlahden

lehto Muurame

FI0900023

Pinta-ala: 228 ha

Pohjoisjärven metsä, Jyväskylän mlk

FI0900087

Pinta-ala: 27 ha

Partastenmäet Muurame

FI0900014

Pinta-ala: 26 ha

Tervajärvi, Jyväskylän mlk

FI0900081

Pinta-ala: 24 ha

Lullinvuori - Kustaanvuori -

Härköpohja Muurame, Korpilahti

FI0900084

Pinta-ala: 96 ha

Vääräpään lammet ja lähteet,

Jyväskylän mlk

FI0900009

Pinta-ala: 21 ha

Putkilahti Korpilahti

FI0900098

Pinta-ala: 226 ha

Syväojanmäki, Jyväskylän mlk

FI0900134

Pinta-ala: 18,6 ha

Ristisuo Korpilahti

FI0900099

Pinta-ala: 52 ha

**Kivijärvenvuori - Mäyrämäen
lehto Korpilahti**
FI0900086
Pinta-ala: 32 ha

**Särkijärven metsä -
Myllyvuori Korpilahti**
FI0900096
Pinta-ala: 142 ha

**Vanhanselkä - Ruppavuori
Korpilahti, Luhanka, Jämsä**
FI0900079
Pinta-ala: 306 ha

Vaarunvuoret Korpilahti
FI0900039
Pinta-ala: 604 ha

Humalalahti - Pitkäjoen suu Toivakka
FI0900024
Pinta-ala: 83 ha

**Ilijärven alue Toivakka,
Jyväskylän mlk**
FI0900083
Pinta-ala: 889 ha

**Katajaneva - Vuorilammen alue
- Huhtalampi Toivakka**
FI0900114
Pinta-ala: 236 ha

**Lapinjärvi - Teerikangas
Laukaa, Toivakka**
FI0900103
Pinta-ala: 106 ha

Palosenranta Toivakka
FI0900144
Pinta-ala: 4,4 ha

Nytkymenjärvi Jämsä
FI0900052
Pinta-ala: 483 ha

**Pitkäjärvenvuoren metsät
Jämsänkoski, Jämsä**
FI0900089
Pinta-ala: 210 ha

Rotkovuoren alue Jämsä
FI0900100
Pinta-ala: 47 ha

Matolammi – Mäntymäki, Jämsä
FI0320001
Pinta-ala 122 ha

Väärä-Väihä Jämsä
FI0320002
Pinta-ala 37 ha

Hepojärvi Jämsä
FI0329002
Pinta-ala: 3 ha

**Onkisalo - Herjaanselkä
Luhanka, Hartola**
FI0900077
Pinta-ala: 2063 ha

Vahervuori Luhanka
FI0900080
Pinta-ala: 21 ha

**Haapasuo - Syysniemi -
Rutajärvi – Kivijärvi, Joutsa**
FI0900074
Pinta-ala: 5063,8 ha

Rokasuo, Joutsa
FI0900106
Pinta-ala: 99 ha

**Vällyvuori - Huuvuori –
Haukkavuori, Joutsa, Toivakka**
FI0900107
Pinta-ala: 184 ha

**Edessalo - Haukkasalo
Jämsä, Kuhmoinen**
FI0900078
Pinta-ala: 2653,9 ha

Hertunvuori Kuhmoinen
FI0900095
Pinta-ala: 93 ha

Hopeaharjunkorpi Kuhmoinen
FI0900049
Pinta-ala: 25 ha

Huhkainvuori, Kuhmoinen, Padasjoki

FI0900102

Pinta-ala: 28 ha

Isojärvi - Arvajanreitti

Kuhmoinen, Jämsä

FI0900101

Pinta-ala: 4641 ha

Kaitajärvi Kuhmoinen

FI0900115

Pinta-ala: 206 ha

Kylämän lammet Kuhmoinen

FI0900060

Pinta-ala: 68 ha

Kärppjärven alue Kuhmoinen

FI0900126

Pinta-ala: 809 ha

Rajala Kuhmoinen

FI0900139

Pinta-ala: 91ha

**Natura 2000 –verkoston kohteet Päijänteiden
ympäryskunnissa Päijät-Hämeessä**

Kivijärvi Hollola

FI0306008

Pinta-ala 32 ha

Linnaistensuo Lahti, Nastola

FI0324001

Pinta-ala 201 ha

Kotajärvi Hollola

FI0306009

Pinta-ala 11 ha

Pesäkallio Lahti

FI0324002

Pinta-ala 68,2 ha

Kutajärven alue Hollola, Asikkala

FI0306006

Pinta-ala 1051 ha

Pähkinäkukkula Hollola

FI0306004

Pinta-ala 13 ha

Riihikallio-Pilkanmäki

Hollola, Asikkala

FI0301001

Pinta-ala 64

Tiirismaa Hollola

FI0306003

Pinta-ala 245 ha

LIITE 4.

Päijänteen seudun kulttuuriperintö

Kulttuuriympäristöt ovat ihmisen muovaamia ympäristöjä, jotka ovat syntyneet ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta. Kulttuuriympäristöihin luetaan muinaisjäänneökset, rakennukset ja rakenteet, maisema ja perinnebiotoopit. Kulttuuriympäristön arvo perustuu alueelliseen ja ajalliseen kerrostuneisuuteen. Kulttuuriympäristön vaaliminen edistää kulttuuriympäristön säilymistä, välittymistä tulevaisuuteen ja sen muutoksen hallintaa. Vaalimisen keinoja ovat tiedon tallentaminen ja välittäminen, kohteiden hoito ja restaurointi sekä vapaaehtoinen ja kaavoituksen avulla tapahtuva suojelu.

Keski-Suomi

Keski-Suomen kulttuuriperintöä koskevat tiedot on pääosin koottu Keski-Suomen museon johtajan Heli-Maija Voutilaisen Päijänne-hankkeelle toimittamasta Powerpoint-esityksestä. Esitys on kokonaisuudessaan nähtävillä internetosoitteessa www.ymparisto.fi/ksu - Minä ja ympäristö – Päijänne-hanke. Esityksessä on käytetty lähteitä Jäppinen 2006, Kumpulainen 2006 ja Voutilainen 2006.

Keski-Suomessa muinaisjäänneökset on vastikään inventoitu uudelleen maakuntakaavatyötä varten. Pohjois-Päijänteen alueella on noin 270 kiinteää muinaisjäänneöstä. Valtakunnallisesti arvokkaita kiinteitä muinaisjäänneöksiä ovat Pyhäsaaren ja Oravasaaren lapinrauniot Jyväskylän maalaiskunnassa, Tarvaannen ja Koukunkallion varhaismetallikautiset lapinrauniot Korpilahdella sekä Päijälän linnavuori Kuhmoisissa. Kalliomaalauksia on Joutsan Viherinkoskella, Jyväskylän maalaiskunnan Halsvuorella, Kuhmoisten Pyhänpäässä, Kuhmoisten Pyhävuorella, Luhangan Jyrtynniemessä ja Luhangan Avosaaressa.

Valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita on Pohjois-Päijänteen ympäristössä kolme: Hassi-Kotakoski Jämsässä ja Kuhmoisissa, Putkilahti Korpilahdella ja Viisarinmäki-Rutalahti Toivakassa ja Joutsassa. Maakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita on 14. Valtakunnallisesti arvokkaita perinnemaisemia on kaksi: Roinila Kuhmoisissa ja Mäentalo (Peltola) Luhangassa. Maakunnallisesti arvokkaat perinnemaisemia on 17. Korpilahti-Luhanka-Sysmä –tie on nimetty maisematieksi.

Rakennusperintö muodostuu yhdyskuntarakenteesta, rakennuksista sisä- ja ulkotiiloineen sekä pihoista, puistoista, kaduista, teistä, silloista, kanavista tai muista ihmisen ympäristöön tekemistä rakenteista. Rakennusperintökokonaisuuteen kuuluvat yhtä tärkeänä osana niin rakennukset kuin niiden ympäristötkin. Rakennusperinnön perustana ovat luonnonolot, maisemamaakuntien piirteet sekä muun Suomen tavoin pohjoinen sijainti ja niukat voimavarat. Rakennusperinnössä näkyvät paikallinen rakentamisen traditio ja vaikutteiden tulosuunnat. Keski-Suomi ja Päijänteen seutu on kulttuurien vaihtuma-alueita, jossa hämäläiset ja itäsuomalaiset piirteet kohtaavat. Etenkin talojen, torppien ja mäkitupien rakentamisessa näkyvät läntiset ja itäiset kulttuuripiirteet. Suurten talojen esikuvina saatettiin käyttää virka- ja kaupunkitaloja, ja niissä näkyy Päijänteen seudun vauraus. Paikka paikoin maaseudun vanhat sosiaaliset kerrostumat ovat luettavissa rakennetussa ympäristössä.

Keski-Suomessa Päijänteen ympäryskunnissa on 29 valtakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä, mm. Joutsan kirkon miljö ja Jousitien keskusraitti Joutsassa, Jyväskylän yliopiston alue ja Säynätsalon kunnantalo Jyväskylässä, Vaa-jakosken teollisuusympäristö Jyväskylän maalaiskunnassa, Arvajanreitien alaosan koskireitin kulttuuriympäristö ja Jämsänjoen agraarimaisema Jämsässä, Korpilahden kirkko ja kirkkoranta Korpilahdella, Huhtalan talo ja pihapiiri sekä Kotakoski, Kivikosken mylly ja koskimaisema Kuhmoisissa sekä Luhangan kirkko ja Peltolan

mäkitupalaismuseo Luhangassa. Maakunnallisesti arvokkaita rakennettuja kulttuuriympäristöjä on yhteensä 146.

Teollisuusympäristöihin kuuluu esiteollista aikaa kuvastavia myllyjä, muun muassa taidemaalari Pekka Halosen kuvaama Kuhmoisten Kotakosken mylly, sahoja, paperiteollisuutta ja vaneritehtaita. Esimerkiksi Säynätsalossa oli yhtiön asuntotuotantoa ja työväen omia asuinalueita. Myös Vaajakoskella oli monipuolista tuotantoa, kaksi voimalaitosta sekä tuotantorakennuksia ja asuintaloja.

Hallinnolliset toimet vaikuttivat kylien, etenkin kirkonkylien rakennuskantaan. Kirkko rakennettiin mäelle hyvän kulkutien varteen. Kirkon läheisyyteen rakennettiin hautausmaa ja pappila. Kylään kuului myös pitäjänmakasiini ja pitäjätupa sekä koulu, pankki ja kauppaja. Vanha kylärakenne on edelleen näkyvissä useissa kuntien keskustoissa. Myös teollisuus on synnyttänyt tiiviitä yhteisöjä. Kansakoulujen rakentaminen käynnistyy vuoden 1866 kansakouluasetuksen myötä. Puiset kyläkoulut eivät aluksi poikkea juuri maalaistaloista. Vasta 1900-luvun alkupuolella alettiin tehdä tyyppiirustuksia erikokoisille kouluille. Jyväskylään perustettiin Suomen ensimmäinen kansakoulunopettajaseminaari vuonna 1863.

Puukirkkoja on Keski-Suomessa paljon. Vanhimmat kirkot olivat kansanrakentajien suunnittelema ja rakentamia, mutta 1800-luvulta lähtien arkkitehdit alkoivat suunnitella kirkkoja. Pohjois-Päijänteen vanhin säilynyt kirkko on kirkonrakentaja Matti Åkerblomin johdolla vuosina 1784-1785 rakennettu Kuhmoisten kirkko. Vuonna 1880 valmistunut arkkitehti Ludvig Isak Lindqvistin suunnittelema Jyväskylän kaupunginkirkko on Pohjois-Päijänteen ensimmäinen kivikirkko. Jämsän kirkossa on säilynyt esineistöä keskialjalta. Pohjoisen Päijänteen alueella on yhdeksän valtakunnallisesti merkittävää kylämiljöötä ja taajamaa. Jyväskylä oli pitkään seudun ainoa kaupunki. C.L. Engel laati ruutuasemakaavan vuonna 1837 perustetulle kaupungille. 1950- ja 1960-luvulle asti Jyväskylä oli pieni puutalokaupunki. 2000-luvun alussa se on yksi Suomen johtavista modernin arkkitehtuurin kaupungeista, jossa on 11 valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä. Jyväskylää pidetään arkkitehti Alvar Aallon tuotannon keskittymänä.

Keski-Suomi on vesistöjen rikkomaa, joten vesistöt ovat olleet tärkeitä kulkuväyliä tai muuten ohjanneet kulkemista. Vaativissa vesistöjen ylityksissä käytettiin losseja. Kärkisten silta Korpilahdella otettiin käyttöön vuonna 1987. Vesillä kulkeminen näkyy myös rakennetussa ympäristössä, esimerkiksi Kuhmoisten kylän rannan venekoppeleissa tai satamissa, mutta myös esimerkiksi Jämsän Paatsalon kalastajatilän pihapiirissä. Höyrylaivaliikenne Päijänteellä Anianpellon ja Jyväskylän välillä käynnistyi vuonna 1856, ja tuolloin alettiin rakentaa suuria laivalaitureita. Päijänteen sisävesireitti merkittiin kummelein ja vuonna 1888 rakennettiin luotsiasema Luhangan Judinsaloon. Säynätsalon Haikan johtoloisto valmistui vuonna 1943.

Pohjois-Päijänteen saarien huvila-asutuksessa näkyvät virkistyskäyttö, purjehdus ja akateemisuus. Saaret eivät olleet maatalouskäytössä kuten Jämsässä ja eteläisellä Päijänteellä. Jyväskylän saarista esimerkiksi Iso Lehtissaareissa oli runsaasti huvilarakentamista 1900-1920-luvuilla. Huviloita on säilynyt saareissa nykypäiviin saakka (Saija Silenin tiedonanto).

Päijänteen alueen esineellistä kulttuuriperintöä on tallennettu kuntien ja kotiseutuyhdistysten ylläpitämiin paikallismuseoihin sekä Jyväskylässä maakuntamuseona toimivaan Keski-Suomen museoon.

Päijät-Häme

Eteläisen Päijänteen maisemarakenteen perustan muodostavat Salpausselät, jotka kulkevat maiseman selkärankoina Päijät-Hämeen poikki. Salpausselkien välialue on maastonmuodoiltaan vaihtelevaa. Sen osia ovat mm. Vesijärven laakso ja Nastolan ruhjelaaksojen halkoma kallioselännealue. Sysmän–Hartolan vaiheilla kulkee korkeuseroiltaan maltillinen jokilaaksojen ja matalien kumpumaiden luonnehtima vyöhyke. Päijänteen ympäristö on kumpuilevaa mäkimaata, joka Padasjoen ja Sysmän pohjoisosissa kasvaa mittakaavaltaan vuorimaa-tyyppiseksi. Maisemarakenteen solmukohtina voidaan pitää Lahtea Vesijärven, Porvoonjokilaakson ja I Salpausselän yhtymäkohdassa sekä Vääkysyä II Salpausselän, Vesijärven ja Päijänteen liitoksessa (Aarrevaara ym. 2007).

Päijät-Hämeen keskeisimpiä kivikauden asutuskeskittymiä on Porvoonjokilaakso. Rautakautisia keskittymiä on ollut Sysmän ja Hartolan nykyisissä kirkonkylissä, Nastolan Ruuhijärvellä, Lahden Ahtialassa ja Padasjoen Nyystölässä. Päijät-Hämeen yleisimmät muinaisjäännöstyyppit ovat asuinpaikkojen lisäksi erilaiset kiviröykkiöt, uhrikivet sekä pyyntikuopat. Linnavuoria Päijät-Hämeessä tunnetaan neljätoista. Valtakunnallisesti merkittäviksi muinaisjäännöskohteiksi on luokiteltu Päijät-Hämeessä viisi kohdetta: Hollolan Kapatuosian linnavuori, Hollolan Kirkk'ailanmäen myöhäisrautakautinen ja varhaiskeskiaikainen ruumiskalmisto, Lahden ja Hollolan Nostavan–Luhdanjoen kivikautiset asuinpaikat, Padasjoen Linnasaaren muinaislinna ja Sysmän kirkonseudun rautakautinen asutusalue (Aarrevaara ym. 2007).

Asutus, viljelymaat ja kulkuväylät ovat eri aikoina sijoittuneet eri paikoille maisemassa. Ihminen on ottanut käyttöönsä ne alueet, jotka kunkin ajan elinkeinoille ja asumistavoille ovat olleet kaikkein suotuisimmat. Päijät-Hämeessä ihmisten toiminta näyttää keskittyneen vuosituhansien ajan erityisesti vesistöjen ja harjujen läheisyyteen. Näille ihmisen käyttöönsä ottamille maiseman osille on muodostunut kerroksellisia kulttuuriympäristövyöhykkeitä, alueita, joilla on asuttu ja eletty ainakin jonakin aikakautena. Monille alueille on tyypillistä, että asutus on jatkunut samoilla paikoilla hyvin pitkään, jopa rautakaudelta nykypäivään saakka. Kivikautiset asuinpaikat sen sijaan ovat usein palautuneet luonnonmaisemaksi, jossa ei ole enää näkyviä jälkiä ihmistoiminnasta. Sodan jälkeisen jälleenrakennuskauden asutus on usein sijoittunut alueille, joilla historiallisen ajan asutus on ollut vähäistä. (Aarrevaara ym. 2007)

Esihistoriallisen ajan loppuun mennessä asutus ulottui sisämaassa epäyhtenäisenä vyöhykkeenä Kokemäeltä Nastolaan ja Iittiin. Päijänteen länsi- ja itärannoille oli syntynyt jo joitakin asuinpaikkoja, joista pohjoisimmat olivat Jämsässä ja Hartolassa. 1500-luvun kuluessa asutettiin kuninkaan käskystä pohjoisen Hämeen erämaa-alueita, ja uudisasutus levisi näin aiemmin asumattomille seuduille Päijänteen pohjoispuolisille alueille. (Aarrevaara ym. 2007)

Kyläasutus keskittyi myöhäiskeskiajalla Ylisen Viipurintien varteen ja Päijänteen rannoille. Myös Salpausselän eteläpuolisella alueella oli suurehkoja ryhmäkyliä noihin aikoihin. Kartta 1560-luvun asutuksesta kuvaa kylien kokoa taloluvun mukaan, ja sen mukaan taloluvultaan suurimmat kylät sijaitsivat nykyisen Hollolan, Lahden ja Nastolan seuduilla. Pohjoisessa suurimmat kylät sijaitsivat Padasjoen ja Sysmän alueilla siten, että Päijänteen länsirannan kyläasutus on laajempaa kuin itärannan. (Aarrevaara ym. 2007)

1500-luvulla muodostettuja kartanoita olivat esimerkiksi Sysmän Nuoramaisissa sijaitsevat Nordenlundin, Vanha- ja Uusi-Olkkolan kartanot, joka muodostettiin 1500-luvun ratsutiloista. Myös Virtaan kartanoiden historia palautuu 1500-luvulle. Päijänteen rannalla sijaitseva Rapalan kartano sai alkunsa ensin 1500-luvulla kolmesta tilasta, ja muodostui 1604 lisäalueiden kanssa ratsutilaksi (Aarrevaara ym. 2007).

Valtakunnallisesti merkittäviä kulttuuriympäristöjä on luokiteltu Päijät-Hämeessä 33: Asikkala 6, Hollola 3, Lahti 7, Nastola 4, Padasjoki 7, Sysmä 6. Maakunnallisia maisema-alueita on Päijät-Hämeessä luokiteltu 67: Asikkala 15, Hollola 9, Lahti 2, Nastola 9, Padasjoki 18 ja Sysmä 14.

LIITE 5.

Perustietoja Päijänteen ympäryskunnista

Tilastotietoja kuntien ikäjakaumasta, työpaikkojen jakaumasta, asuinrakennusten määrästä ja pendelöinnin määrästä.

Kuva 1. Ikäjakauma kunnittain Keski-Suomessa.

Kuva 2. Ikäjakauma kunnittain Päijät-Hämeessä.

Kuva 3. Nuorin ja vanhin ikäluokka kunnittain Keski-Suomessa.

Kuva 4. Nuorin ja vanhin ikäluokka kunnittain Päijät-Hämeessä.

Kuva 5. Työpaikkojen jakauma kunnittain Keski-Suomessa.

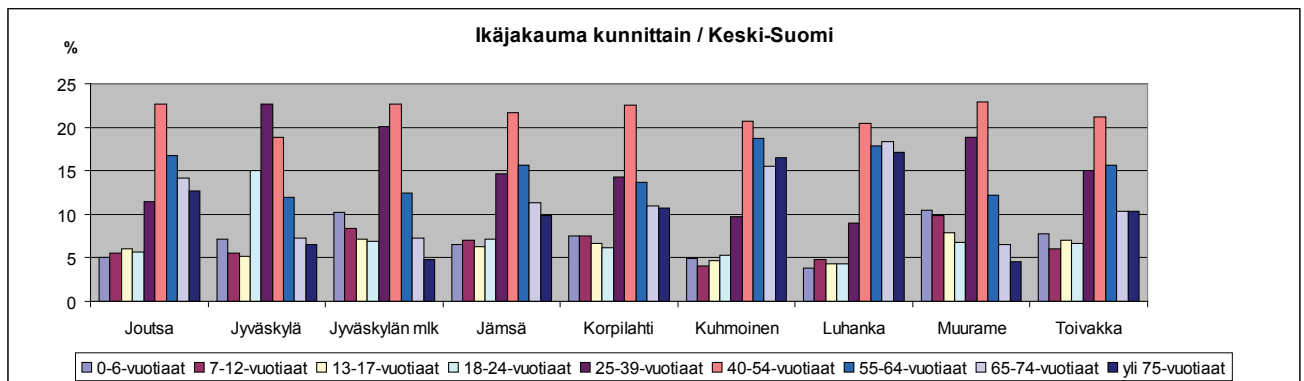
Kuva 6. Työpaikkojen jakauma kunnittain Päijät-Hämeessä.

Kuva 7. Asuin- ja vapaa-ajanasuinrakennusten määrä kunnittain Keski-Suomessa.

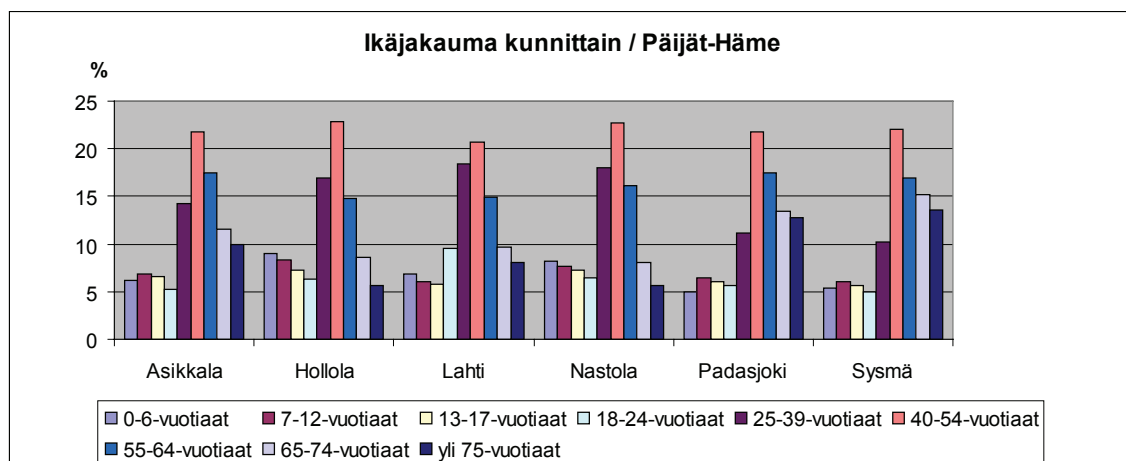
Kuva 8. Asuin- ja vapaa-ajanasuinrakennusten määrä kunnittain Päijät-Hämeessä.

Kuva 9. Pendelöinnin määrä kunnittain Keski-Suomessa.

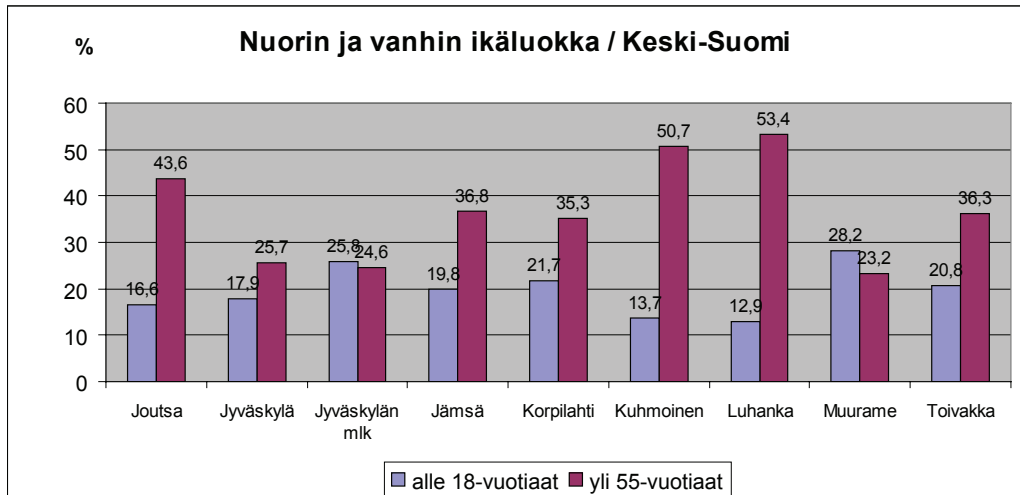
Kuva 10. Pendelöinnin määrä kunnittain Päijät-Hämeessä.

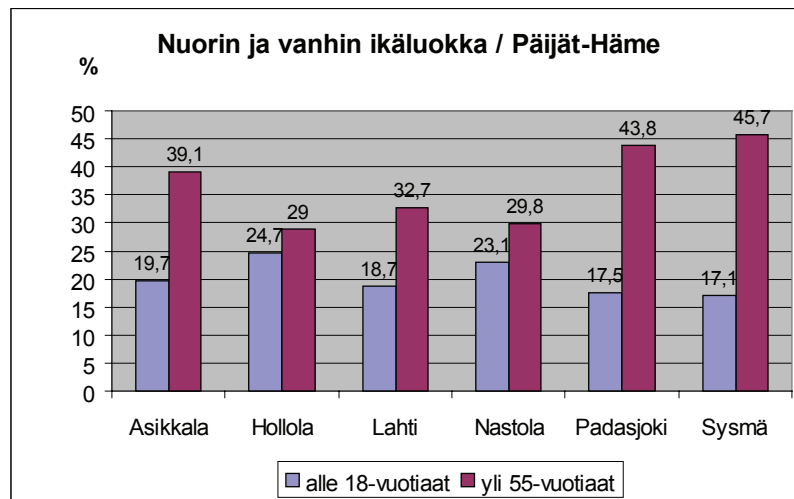
Kuva 1. Ikäjakauma Päijänteen ympäryskunnissa Keski-Suomessa. Lähde: ELYSE-tietokanta; GISALU/Syke, Tilastokeskus, Väestötietojärjestelmä/Väestörekisterikeskus 2006.

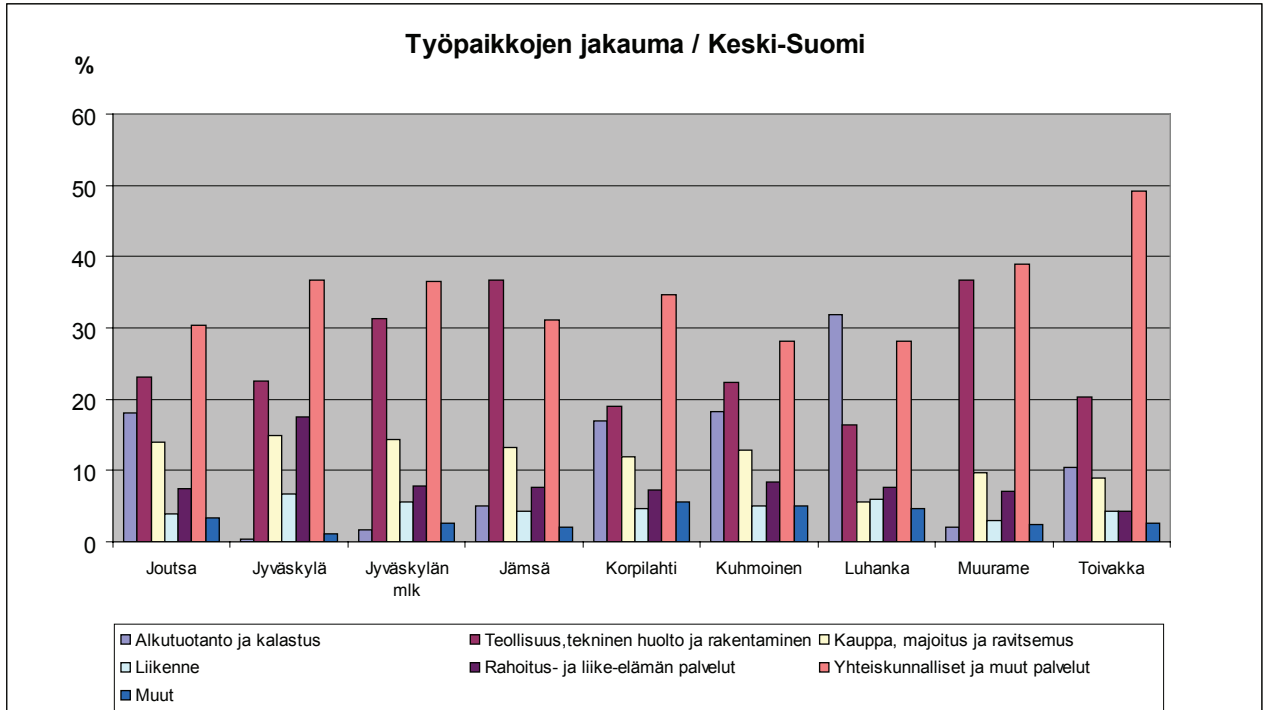
Kuva 2. Ikäjakauma Päijänteen ympäryskunnissa Päijät-Hämeessä. Lähde: ELYSE-tietokanta; GISALU/Syke, Tilastokeskus, Väestötietojärjestelmä/Väestörekisterikeskus 2006.

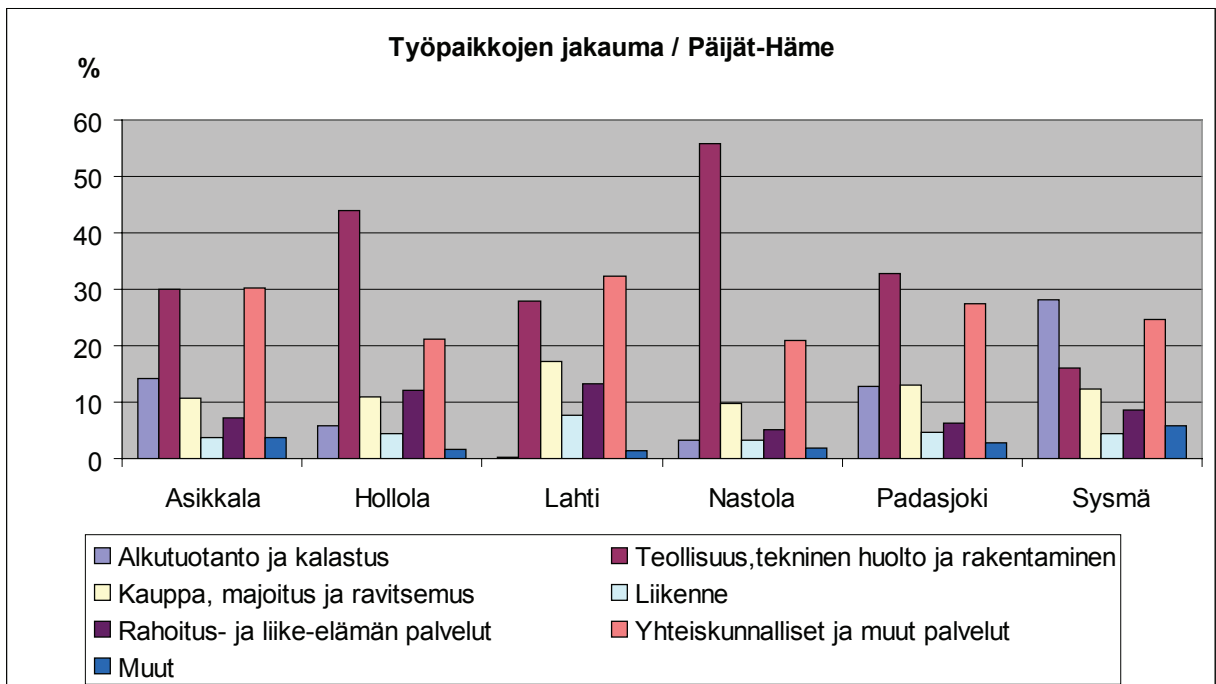
Kuva 3. Nuorin ja vanhin ikäluokka Päijänteen ympäryskunnissa Keski-Suomessa. Lähde: ELYSE-tietokanta; GISALU/Syke, Tilastokeskus, Väestötietojärjestelmä/Väestörekisterikeskus 2006.

Kuva 4. Nuorin ja vanhin ikäluokka Päijänteen ympäryskunnissa Päijät-Hämeessä. Lähde: ELYSE-tietokanta; GISALU/Syke, Tilastokeskus, Väestötietojärjestelmä/Väestörekisterikeskus 2006.

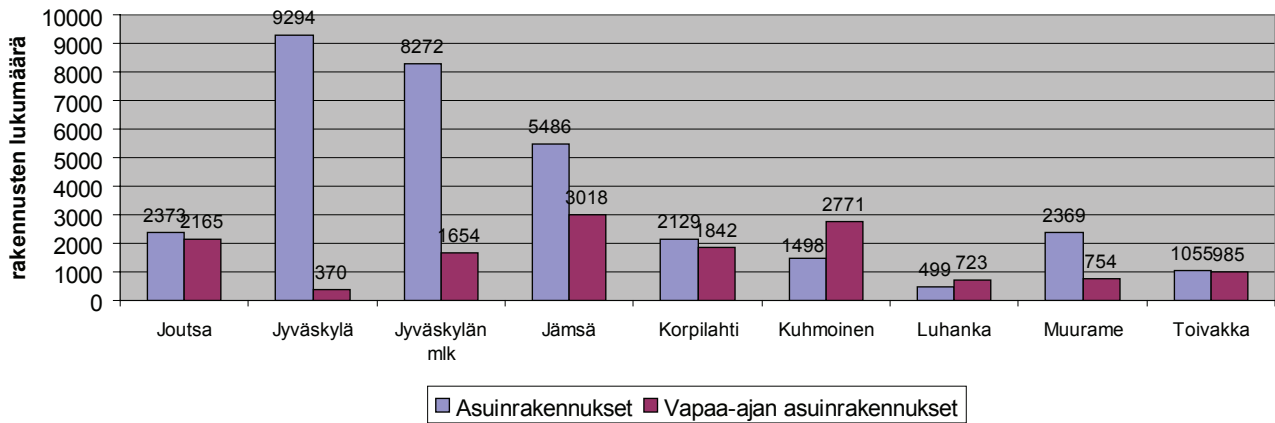

Kuva 5. Työpaikkojen jakauma (osuus kaikista työpaikoista) Päijänteen ympäryskunnissa Keski-Suomessa. Lähde: ELYSE-tietokanta; GISALU/Syke, Tilastokeskus 2003.

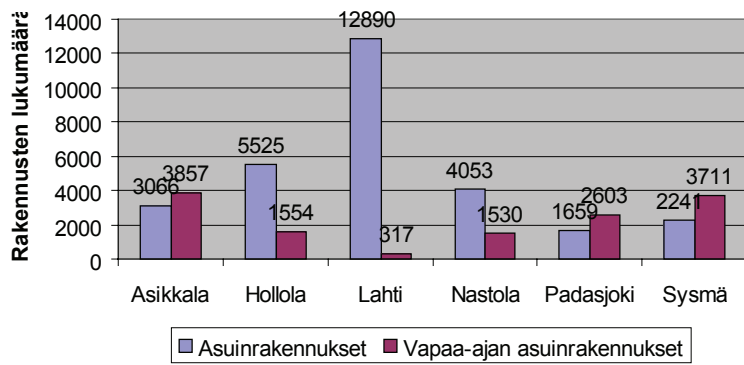
Kuva 6. Työpaikkojen jakauma / osuus kaikista työpaikoista Päijänteen ympäryskunnissa Päijät-Hämeessä. Lähde: ELYSE-tietokanta; GISALU/Syke, Tilastokeskus 2003.

Asuin- ja vapaa-ajanasuinrakennukset / Keski-Suomi

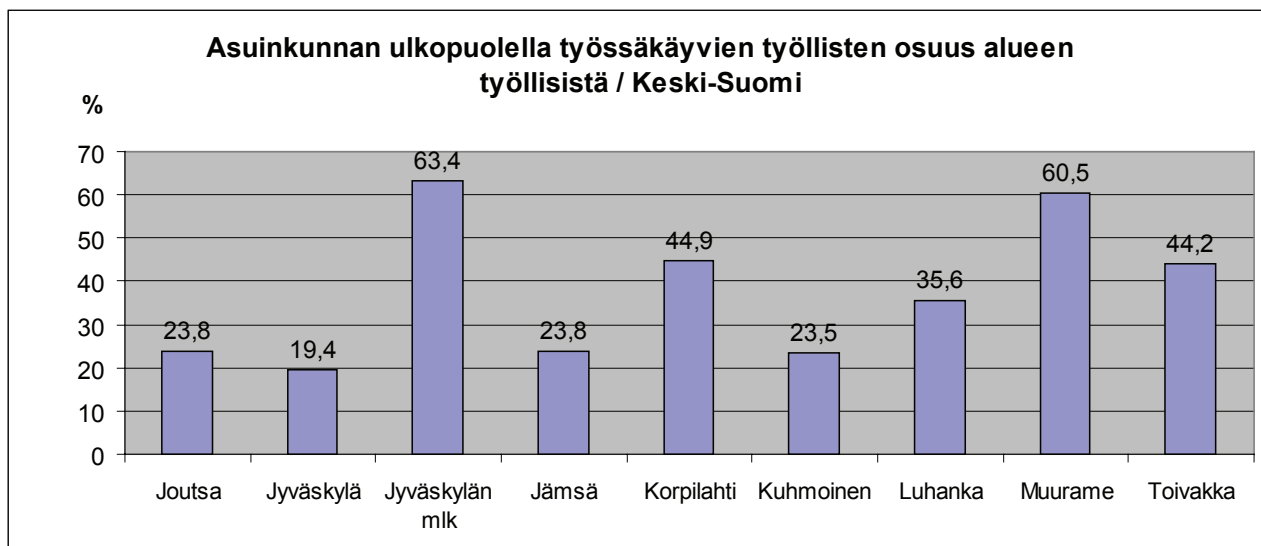

Kuva 7. Asuin- ja vapaa-ajanasuinrakennusten määrä Päijänteen ympäryskunnissa Keski-Suomessa. Lähde: ELYSE-tietokanta; GISALU/Syke, Väestötietojärjestelmä/Väestörekisterikeskus 2006.

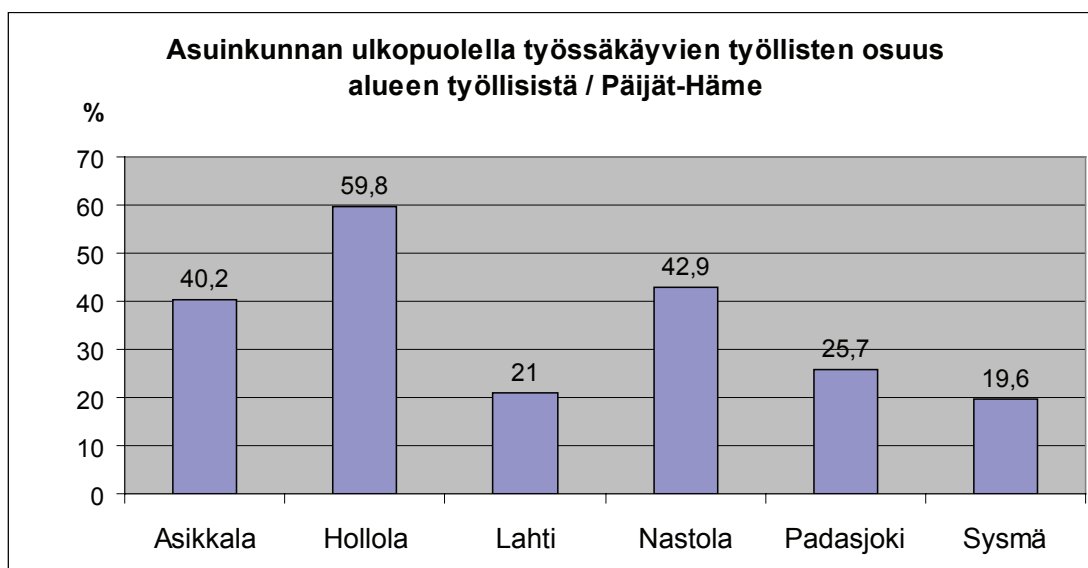
Asuin- ja vapaa-ajanasuinrakennukset Päijät-Häme

Kuva 8. Asuin- ja vapaa-ajanasuinrakennusten määrä Päijänteen ympäryskunnissa Päijät-Hämeessä. Lähde: ELYSE-tietokanta; GISALU/Syke, Väestötietojärjestelmä/Väestörekisterikeskus 2006.

Kuva 9. Pendelöinnin määrä Päijänteen ympäryskunnissa Keski-Suomessa. Lähde: ELYSE-tietokanta; GISALU/Syke,Yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmä, Tilastokeskus 2003.

Kuva 10. Pendelöinnin määrä Päijänteen ympäryskunnissa Päijät-Hämeessä. Lähde: ELYSE-tietokanta; GISALU/Syke,Yhdyskuntarakenteen seurantajärjestelmä, Tilastokeskus 2003.

LIITE 6.

Maakuntakaavoitus

Keski-Suomi

Keski-Suomen maakuntakaavaehdotus on hyväksytty maakuntahallituksessa 16.5.2007. Maakuntakaavaehdotus on tämän selvityksen kirjoittamisen aikaan ympäristöministeriössä vahvistettavana. Alla on lueteltu maakuntakaavaehdotuksessa Päijänteen ympäryskunnissa sijaitsevia virkistystä ja matkailua, kulttuuriympäristöjä, luonnonsuojelua sekä luonnonvaroja koskevia merkintöjä (Keski-Suomen maakuntakaavan kaavaselostus ja alueluettelo).

VIRKISTYS JA MATKAILU

Matkailun ja virkistyksen kehittämisen kohdealue (Mv) -merkinnällä osoitetaan maakunnallisesti tärkeä matkailussa ja virkistyksessä jo oleva tai siihen soveltuva aluekokonaisuus. Suunnittelumääräyksen mukaan näillä alueilla alueidenkäytön suunnittelussa on erityisesti kiinnitettävä huomiota reitistöjen ja virkistysalueiden verkostojen muodostamiseen sekä maisema- ja ympäristöarvojen säilymiseen ja kehittämiseen sekä matkailulliseen hyödyntämiseen. Alueen rakentamisen suunnittelussa uusien matkailukeskusten rakentaminen tulee sopeuttaa ympäristöön. Matkailun ja virkistyksen kehittämisen kohdealueiden ytiminä toimivat usein kansallispuistot, matkailukeskukset sekä venesatamat. Alueita kehitettäessä suojelualueet ja kulttuuriympäristöt sekä reitistöt ja virkistysalueet ovat vetovoimatekijöitä. Jyväskylän seutuun sekä Leivonmäen kansallispuisto-Rutalahti -alueeseen sisältyy ekologinen vyöhyke. Himoksen ja Jyväskylän seudun alueet liittyvät kiinteästi Päijänteeseen.

Vesimatkailun kehittämisen kohdealue (Vm) -merkinnällä osoitetaan maakunnallisesti tärkeä vesimatkailussa jo oleva tai siihen soveltuva aluekokonaisuus. Suunnittelumääräyksen mukaan suunnittelulla tulee turvata kohdealueen varausperusteen mukainen arvo ja käyttökelpoisuus. Vesimatkailun kehittämisen kohdealueet liittyvät vesiliikenteeseen ja kalastusmatkailuun. Päijänteen alueella olevat vesimatkailun kehittämisen kohdealueet Kärkinen, Mämminiemi ja Pihlajakoski ovat vesiliikenteeseen liittyviä kohdealueita.

Ulkoilun yhteystarve -merkinnällä osoitetaan virkistysalue- ja ulkoilureittiverkostoon liittyvä tavoitteellinen yhteys. Suunnittelumääräyksen mukaan yksityiskohtaisemmalla suunnittelulla tulee turvata ulkoilureittien jatkuvuus. **Ulkoilun reittiyhteydet** liittyvät ihmisten ulkoilun harrastamiseen, matkailun ja virkistyksen vetovoima-alueisiin ja ylimaakunnallisiin yhteyksiin. Muuramen-Äänekosken reittiyhteys vaatii tarkennusta. Jyväskylää kiertävä reittiyhteys yhdessä Sippulanniemen reittiyhteyden kanssa liittyvät alueen virkistysalueet luontevasti toisiinsa. Leivonmäen ja Himoksen alueiden reittiyhteydet liittyvät luonnonympäristöjen matkailulliseen hyödyntämiseen sekä veneilyn liittämiseksi luontevaksi osaksi matkailun ja virkistyksen veto-voima-alueita.

Vesiliikenteen yhteystarve -merkinnällä osoitetaan vesiliikenteen ja vesimatkailun tavoitteellinen yhteys. Päijänteellä vesiliikenteen yhteystarve on merkitty Tehinselälle maakunnan rajalle Kuhmoisten, Asikkalan ja Sysmän vesialueiden välille. **Tärkeä vesialue (W)**. Päijänteellä on neljä vesiretkeilyyn soveltuvaa aluetta. Pohjois-Päijänteen

alueeseen liittyvä kiinteästi suunnitelma Pohjois-Päijänteen kansallisesta kaupunkipuistosta. Tärkeä vesialue-merkinnällä osoitettu alue soveltuu hyvin melomalla, soutamalla tai moottoriveneellä tapahtuvaa retkeilyä ja virkistäytymistä varten. Sillä on useita rantautumispaikkoja ja se voi pitää sisällään myös laiva- ja veneväyliä sekä paikallisia leirikeskkuksia ja leirintäalueita. Alueella voi olla merkitystä myös kalastusmatkailulle tai vaelluskalakantojen lisääntymiselle.

Tärkeät virkistysalueet (V,v) Päijänteellä:

Keljonlahti, Jyväskylä
Iso-Urtti-Haapavuori, Jyväskylä, Muurame
Äijänniemi, Jyväskylän maalaiskunta
Kalasaari, Jyväskylän maalaiskunta
Jääskelä, Jyväskylän maalaiskunta
Kukkaronsalmi, Jämsä,
Taivasalo, Jämsä
Livansaari, Korpilahti,
Kokkomäki, Korpilahti
Pirttisaari, Korpilahti
Kiviönniemi ja Kalliosaari, Korpilahti
Tervämäki, Korpilahti
Koreakoivu, Kuhmoinen
Ruolahti, Kuhmoinen
Sarvisalon luoto, Kuhmoinen
Vähä Selkäsaari, Kuhmoinen
Haukkasalonselän pohjoisosa, Kuhmoinen
Askonniemi, Kuhmoinen
Pihlajasaaret, Kuhmoinen,
Jyrtynniemi, Luhanka
Ahoasaari, Luhanka,
Sudensaari Muurame,
Mikonniemi, Muurame
Mämminiemi Toivakka,

RM, r Matkailupalvelujen alue -Merkinnällä osoitetaan merkittävä matkailupalvelujen alue. Rakentamismääräyksen mukaan alueella sallitaan matkailupalveluja tukeva rakentaminen. Alueen rakentamisen suunnittelussa uusi rakentaminen on sopeutettava ympäristöön. Päijänteen ympäristössä olevia matkailupalvelujen alueita ovat Jyväskylän Laajavuori, Jämsän Himos ja Muuramen Riihivuori. **Ulkoilureitti**-merkinnällä osoitetaan Keski-Suomen maakunta- ja muut sitä tukevat reitistöt ohjeellisina. Maakuntakaavaa varten maakunta- on suunniteltu uudelleen. **Vesiretkeilyreitti**-merkinnällä osoitetaan vesiretkeilyyn soveltuva reitti. Vesiretkeilyreiteistä Vanhan Vitosen reitti kulkee Jämsä, Jämsänkosken ja Petäjaveden alueilla.

KULTTUURIYMPÄRISTÖT

Kulttuuriympäristön kehittämisen kohdealue (kuk) -merkinnällä osoitetaan alueita, joilla on kulttuuriympäristön näkökulmasta erityistä kehittämispotentiaalia. Suunnittelumääräyksen mukaan aluetta kehitetään kulttuuriympäristön kannalta arvokkaana kokonaisuutena. Alueella edistetään kulttuuriympäristöön liittyvää elinkeinotoimintaa ja asumista. Päijänteen ympäristökunnissa kuk-merkinnällä on osoitettu Vanha nelostie Kuhmoisten ja Jämsän välillä sekä Jyväskylä-Haapamäki-radon asemaympäristöt.

Unescon maailmanperintökohde (un) -merkinnällä osoitetaan Unescon maailmanperintökohteet. Suunnittelumääräyksen mukaan kohdetta ja sen lähiympäristöä on suunniteltava siten, että maailmanperintökohteen rakennus- ja kulttuurihistorialliset sekä maisemalliset arvot säilyvät ja vahvistuvat. Korpilahden Puolakassa sijaitseva Struven kolmiomittausketjuun kuuluva kolmiomittaustorni on Unescon maailmanperintökohde.

Valtakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö. Suunnittelumääräyksen mukaan alueen suunnittelussa on otettava huomioon kulttuurihistoriallisen rakennetun ympäristön kokonaisuus, ominaispiirteet ja identiteetti.

Valtakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt:

Joutsan kirkon miljöö ja Jousitien keskusraitti, Joutsa
Enzo-Gutzeitin rivitalo- ja omakotialueet Säynätsalossa, Jyväskylä
Jyväskylän rautatieasema, Jyväskylä
Jyväskylän Työväentalo, Jyväskylä
Jyväskylän yliopiston alue, Jyväskylä
Mankolan alue, Jyväskylä
Kirkkopuisto ympäristöineen, Jyväskylä
Säynätsalon kunnantalo, Jyväskylä
Taulumäen kirkko ympäristöineen, Jyväskylä
Tourulan kivääritehdas ja asuntoalue, Jyväskylä
Rautpohjan asuinalue, Jyväskylä
Vaajakosken teollisuusympäristö, Jyväskylän maalaiskunta
Arvajanreitin alaosan koskireitin kulttuuriympäristö, Jämsä
Kuoreveden kirkko ja Kirkkoniemen maisema, Jämsä
Vanha Jämsä, Jämsä
Jämsänjoen agraarimaisema, Jämsä
Korpilahden kirkko ja kirkkoranta, Korpilahti
Huhtalan talo ja pihapiiri, Kuhmoinen
Kotakoski, Kivikosken mylly ja koskimaisema, Kuhmoinen
Kuhmoisten kirkonmäki, Kuhmoinen
Päijälän raitti, Kuhmoinen
Luhangan kirkko, Luhanka
Peltolan mäkitupalaismuseo, Luhanka
Hautalanmäen alue, kirkonkylä, Muurame
Kinkomaan sairaala-alue, Muurame
Muuramen kirkko, Muurame
Heiskan ja Niemelän talojen kulttuuriympäristö, Toivakka
Toivakan kirkko, Toivakka
Viisarinnmäen ja Rutalahden kulttuuriympäristö, Toivakka

Maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt:

Joutsa, 11 kohdetta
Jyväskylä, 26 kohdetta
Jyväskylän maalaiskunta, 28 kohdetta
Jämsä, 2 kohdetta
Korpilahti, 18 kohdetta
Kuhmoinen, 23 kohdetta
Leivonmäki, 8 kohdetta
Luhanka, 15 kohdetta
Muurame, 10 kohdetta
Toivakka, 5 kohdetta

Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet:

Hassi-Kotakoski, Jämsä, Kuhmoinen
Putkilahti, Korpilahti
Viisarinmäki-Rutalahti, Toivakka, Leivonmäki

Maakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet:

Kuukanpää, Jyväskylän maalaiskunta
Puuppola, Jyväskylän maalaiskunta
Alhojärvi, Jämsä
Hopsu, Jämsä
Jämsänjoki, Jämsä
Juokslahti, Jämsä
Maatianjärvi, Korpilahti
Oittila, Korpilahti
Särkijoki, Korpilahti
Kissakulma, Kuhmoinen
Ruolahti, Kuhmoinen
Rekola, Luhanka
Tammijärvi, Luhanka
Saarenkylä, Muurame

Valtakunnallisesti (v) ja maakunnallisesti arvokkaat perinnemaisemat:

Hautala, Jyväskylän maalaiskunta
Rättäli, Jyväskylän maalaiskunta
Autioniemi, Korpilahti
Kirkonmäki, Korpilahti
Kääjinsalmi, Korpilahti
Leustu, Korpilahti
Mattila, Korpilahti
Hakki, Kuhmoinen
Huusko, Kuhmoinen
Konkari, Kuhmoinen
Liehu, Kuhmoinen
Luutsaari, Kuhmoinen
Nuuttila, Kuhmoinen
Roinila, Kuhmoinen (v)
Karhukorpi, Leivonmäki
Kivijärvi, Leivonmäki
Mäentalo / Peltola, Luhanka, (v)
Hettee, Muurame
Vaateri, Toivakka

Muinaismuistokohteet:

Jyväskylä, 4 kohdetta
Jyväskylän maalaiskunta, 25 kohdetta
Jämsä, 52 kohdetta
Jämsänkoski, 44 kohdetta
Korpilahti, 46 kohdetta
Kuhmoinen, 26 kohdetta
Leivonmäki, 10 kohdetta
Luhanka, 24 kohdetta
Muurame, 4 kohdetta
Toivakka, 9 kohdetta

Maisematie (st/ma) -merkinnällä osoitetaan maisemallisesti arvokas tie. Alueella on voimassa MRL 33§:n mukainen ehdollinen rakentamisrajoitus. Maisematie on Korpilahti-Luhanka-(Sysmä), Luhanka-Korpilahti

LUONNONSUOJELU

Arvokkaat harjualueet (ge/2). Valtakunnallisesti arvokkaat harjualueet sisältyvät harjujensuojeluohjelmaan. Maakunnallisesti arvokkaista harjualueista suurin osa sisältyy Natura-verkostoon. Suunnittelumääräyksen mukaan alueen käytön suunnittelussa on otettava huomioon alueen luonnonkauneuden, geologisten muodostumien sekä erikoisten luonnonolosuhteiden ja -esiintymien säilyminen. Arvokkaita harjualueita:

Sarvaharju ja aarnihauta, Kuhmoinen
Joutsniemi-Harjunkangas, Leivonmäki
Muuratharju, Muurame

Suojelualue (S, s) -merkinnällä osoitetaan suojelualue, joka voidaan toteuttaa luonnonsuojelulain ja/tai muun lainsäädännön perusteella. Alueella on voimassa MRL 33 §:n mukainen ehdollinen rakentamisrajoitus. Suojelualueita ovat:

Leppälahden luonnonhoitometsä, Jyväskylän maalaiskunta
Mustalammi, Jämsä
Juurikkajärvi, Korpilahti
Lahnajärvi, Korpilahti
Isojärven suojelumetsä, Kuhmoinen
Kuusmäen-Tikkamäen suojelumetsä, Muurame
Muuramenjoki, Muurame
Liikalanlampi, Toivakka

Maakuntakaavassa esitetyt **kansallispuistot** ja **Natura 2000-kohteet** on esitetty liitteessä 3.

LUONNONVARAT

Maa-ainesten ottovyöhyke (eo/1) -merkinnällä osoitetaan maa- ja metsätalousvaltainen alue, jolla on maakunnallista merkitystä sora- ja hiekkahuollossa. Maa-ainesten ottovyöhykkeitä ovat:

Joutsenlampi, Joutsa
Askeleentakanen, Jyväskylän maalaiskunta, Laukaa
Lintumäki, Jyväskylän maalaiskunta, Laukaa
Haaralankangas, Jämsä
Heräkulma, Jämsä
Kollinkangas, Jämsä
Keskisenkangas, Kuhmoinen
Lempää, Luhanka

Kalliokiviainesten ottovyöhyke (eo/2) -merkinnällä osoitetaan maa- ja metsätalousvaltainen alue, jolla on maakunnallista merkitystä kiviaineshuollossa. Kalliokiviainesten ottovyöhykkeitä ovat:

Askeleentakanen, Jyväskylän maalaiskunta, Laukaa
Leppänen, Jyväskylän maalaiskunta
Palokan kalliolouhos, Jyväskylän maalaiskunta

Riukukallio, Jyväskylän maalaiskunta
Mustikkamäki, Jämsä
Partalankoski, Jämsä
Riitavuori N, Jämsä
Pieni Koukkujärvi S, Jämsä
Hernemäki, Korpilahti, Luhanka
Punakangas, Korpilahti, Muurame
Tuohivuori, Korpilahti
Kukkulamäki, Leivonmäki
Lapinvuori, Leivonmäki
Ylimmäinen Riipilampi, Leivonmäki
Hokkalanmäki, Toivakka
Korkealehdonmäki, Toivakka

Rakennuskiviaineksen ottovyöhyke (eo/3) -merkinnällä osoitetaan sellainen maa- ja metsätalousvaltainen alue, jolla on merkitystä rakennuskiviteollisuudelle. Rakennuskiviaineksen ottovyöhykkeitä ovat:

Kiviahonriutta, Joutsa
Loukkumäki, Jyväskylän maalaiskunta
Halli, Jämsä
Lanttumäki-Sulunharju, Korpilahti
Papinmäki, Korpilahti
Punakangas, Korpilahti, Muurame
Sarvenperä, Korpilahti

Turvetuotantovyöhyke (eo/tu1) -merkinnällä osoitetaan maa- ja metsätalousvaltaisia aluekokonaisuuksia, joilla on maakunnallisesti merkittäviä turvetuotantoon soveltuvia turvevaroja. Turvetuotantovyöhykkeitä ovat:

Nytkymen turvevyöhyke, Jämsä
Ruotsinkorven turvevyöhyke, Jämsä
Pohjansuon-Hirvimäen turvevyöhyke, Jämsänkoski, Jämsä, Korpilahti
Havumäen turvevyöhyke, Leivonmäki

Turvetuotantoalue (EO/tu, eo/tu) -merkinnällä osoitetaan turvetuotantoalueita, joilla jo on turpeen ottotoimintaa tai joilla ottotoiminnan edellytykset on selvitetty. Turvetuotantoalueita ovat:

Maissuo, Joutsa, Leivonmäki
Palosuo, Jyväskylän maalaiskunta
Pohjansuo, Jämsä, Jämsänkoski
Aukeasuo, Leivonmäki
Haapasuo, Leivonmäki
Havusuo, Leivonmäki
Höystösensuo, Leivonmäki
Jokipolvensuo, Leivonmäki
Kailasuo, Leivonmäki
Kailasuo, Leivonmäki
Mesiäissuo, Leivonmäki
Pihlassuo, Pajusuo, Leivonmäki
Rääsyesuo, Leivonmäki

LIITE 7.

Luontomatkailuun ja virkistyskäyttöön soveltuvia Natura 2000 -alueita.

Lähde: Lea-Elina Nikkilä/Päijänne-hanke

Kunta	Natura-alueet	Soveltuvuus matk/virk min - ja max +++	Kehittäminen
Jyväskylä	Eerolanlahti-	- / + (lintutorni)	koko alueelle tehty hoitosuunnitelma
	Rautpohjanlahti	- / -	sis. kansall. kaupunkipuistosuun
	Ylistönrinne – Kylmänoron kalliot	- / + (lähivirkistysalue)	koko alueelle tehty hoitosuunnitelma, sis. kansall. kaupunkipuistosuun
Jyväskylän maalais-kunta	Kanavuori-Koskenvuori	+ / ++(+)	HKS (MH) 2010, Naissaaren matkailutoiminta
	Palstonvuori-Jääskelä	++ / ++	HKS tarve, kunnan omistus, miten jatkossa?
Muurame	Muuramenharju –	- / +++ (lähivirkistys)	yksit., kunnan polut ja ladut, HKS tarvitaan
	Kuusmäki - Tikkamäki - Kirkkokangas - Valkeavuori	+ / + (lähivirkistys-tukialue)	tutkimus- ja luonnonsuojelu, nähtävyys (“Suomen suurin kuusi”)
Muurame – Korpilahti	Lullinvuori - Kustaanvuori - Härköpohja	- / + (+)	luontopolku, laavu (Mikonniemi, PVY), HKS tehty (KSU)
Korpilahti	Vaarunvuoret	++ / ++ (vesistönäkökulma)	HKS (MH) 2008, rantautumispaikka (kultt.hist.)
	Putkilampi	+ / +	potentiaalia vesistönäkökulmasta, melonta - maisemakohteita
	Särkijärven metsä –	+ / +	Maakuntaura, laavu (kunta), P-P-reitti
Korpilahti – Jämsä	Vanhanselkä - (Ruppavuori)	(+) / + (iso laituri)	Paatsalon kalastajamaja
	(sis. Oravivuori)	(+)+ / + (+)	UNESCO (Struven ketju), ysit.maalla
	(sis. Haukkavuori)	- / +	Kiviönniemi; MH (ei Naturassa)
Jämsä	Rotkovooren alue	- / +	kunnan polku
Toivakka	Ilinjärven alue	- / +	P-P:n reitti
Toivakka-Joutsa	Vällyvuori-Huuvuori-Haukkavuori	- / -	valtak. arvokas maisema-alue
Joutsa	Haapasuo-Syysniemi-Rutajärvi-Kivijärvi	+++ / +++	Leivonmäen kansallispuisto, HKS (MH) 2007, JKL lähivirkistys, koululaisryhmät
Jämsä-Kuhmoinen	Isojärvi-Arvajanreitti	++ / +++	Isojärven kansallispuisto, HKS (MH) 2008, Luotsaaren kalapirtti, päiväretket, Himos-kohde
	Edessalo -	+ / ++	veneenlasku- ja rantautumispaikka
	Haukkasalo	- / -	yksityinen
	(Askonniemi)	+ / ++	rantautumispaikka, tuotteistus
Kuhmoinen	Kärppäjärven alue	+ / +	HKS (MH) suunnitteilla, maastoretkely
Luhanka	Onkisalo – Herjaanselkä (Judinsalo)	(+) / + (vesiltä)	HKS (MH) 2010, vesistö; melonta, kalliomaalaukset, lintujentarkkailu
Asikkala, Sysmä, Padasjoki	Päijänteiden alue	(+)+ / +++	Päijänteiden kp (MH) HKS 2010 (päivit), vesistömatkailun kehittäminen

LIITE 8.

Luonto- ja kulttuurimatkailua tukevia kohteita sekä matkailua palvelevia yrityksiä

Lähde: Lea-Elina Nikkilä / Päijänne-hanke

Kunta	Kulttuurimatkailu	Luontomatkailu	Yritykset
Jyväskylä	Pohjois-Päijänteen kansallinen kaupunkipuisto, Alvar Aalto Säynätsalo	Jyväskylän satamat, Mattilanniemen ja Rauhaniemen vieraslaiturit Säynätsalon satamat	Paviljonki, Rhea Shiplines, Latitude Lines, Viherlandia, Laajavuori Juhlatalo Juurikasaari, K-S Kalastusoppaat, Tavinsulka
Jyväskylän maalaiskunta	Pohjois-Päijänteen kansallinen kaupunkipuisto Vaajakosken teollisuusympäristö Kalasaaren purjehduspaviljonki	Noukanniemen vierassatama Jääskelän alue Vaajakosken vieraslaituri Kalasaaren retkisatama (PVY)	Noukanniemi, Päijänneristeilyt Hildén, Merimeininki Jääskelän kartano ja Secret Forest Naissaari Savutuvan apaja, Turan tila
Muurame	Muuramen saunakylä	Riihivuori Muuramenjoki	Riihivuoren alueen palvelut Saunakylä, Sateentekijät Kultakenkä, Turkkilan tila
Korpilahti	Korpilahden kirkonkylä Oittila Putkilahdi Oravivuori; Struven ketju UNESCO	Korpilahden satama, luontoreitit Synsiänlahden palvelusatama Putkilahden satama, Vaarunvuori Koros pohjan retkisatama suunnitteilla	Korpilahden palvelut, Satamakaapteeni Oittilan kylä, Villa Cavén, Ylä-Tihtiari Putkilahden kylä, Heljän luontopalvelut Aholan tila, Veijon tila
Toivakka		Mämmiemen retkisatama (JKL)	Piililän tila Nisulan kylän palvelut Heiskan tila, Taulun kartano, Ruuhipirtti
Joutsa	Viisarinmäki-Rutalahti	Rutalahden laiturit, reitit, kansallispuisto Leivonmäen kansallispuisto	Rutalahden kylä, Rutasen lomamökkit Selänpohjan matkailukeskus, Old Lady Maahisen Muki ja Mela, Lomaleivo
Jämsä	Jämsänjoen kulttuurimaisema Juokslahden maisema-alue Hassi-Kotakoski valtakunnallisesti arvokas maisema Alhojärven maisema-alue	Jämsän ja Hulkonlahden satamat Himoksen alueen luontomatka- luinfra Juokslahden vieraslaituri Vuoritsalon, Edessalmen ja Edessalon retkisatamat Himoksen satama suunnitteilla	Jämsän kaupungin palvelut Himoksen alueen yritykset Kukkaimäki, Majatalo Morva Päijänneomatkat Koskinen, Villa Vekkula Ravintola Sininen Seilori Nokinokka, Jussin aktiivilomat Himoksen alueen yritykset
Kuhmoinen	Ruolahti Kissakulma	Pihlajakosken palvelusatama Kuhmoisten vierasvenesatama Askonniemen retkisatama (MH) Ruolahden ja Sarvisalon luodon retkeilysatamat (PVY) Harjoisten retkisatama	Pihlajakosken kylä Leena's Gasthaus Sahanranta Meola Oy Lehdesmäen lomakoti Hukin kahvila

Luhanka	Rekola Tammijärvi	Luhangan palvelusatama Kesäniemen vieraslaituri Judisalon vieralaituri	Luhangan kylän palvelut Marja- ja matkailutila Salvia Haapalan lomamökit Tammijärven kylä, Ruohtulan B&B
Asikkala	Asikkalan kirkonkylä Pulkkilanharju Myllykselän kylä Vähä-Äiniön ja Pätiälän kylät	Kanavalahden vierassatama Kanavaniemen vieraslaituri Lehmonkärjen vieraslaituri Päijänteen kansallispuiston retki- satamat, Valtionkärki (MH) Reimarinmäen vieraslaituri Rismalahden retkisatama Kalkkisten vieraslaituri	Majakka-paviljonki, Vääksyn palvelut Tallukka, Päijännetalo Lehmonkärki Troutdoor-eräpaja Reimari Marttilan tila Kalkkisten kylän palvelut
Padasjoki	Nyystölä Mainiemen saha Virmailansaari Maakeski	Padasjoen vierassatama Päijänteen kansallispuisto, useita retkisatamia ja luontopolku Mainiemen ja Kellosalmen vieras- laiturit Lehtisen ja Selkäsaaren retkisata- mat (PVY)	Padasjoen Laiva Oy Padasjoen Latu ry Wild Canoe
Sysmä	Rapalan kartano Suopellon huvila-asutus Majutveden pohjoisosa Tainionvirta ja Virtaankoski Ravioskorven karjalaisasutus	Sysmän ja Ohrasaaren vieralaiturit Päijätsalon retkisatama (MH) Karhunsaaressa retkisatama Vintturin retkisatama Suopellon vieraslaituri Vähä Lampsalon retkisatama	Sysmän kirkonkylä Päijänne Recreation Oy Luontopalvelut Erämaan Kutsu

KUVAILEHTI

Julkaisija	Keski-Suomen ympäristökeskus			Julkaisu-aika 2008 Elokuu
Tekijä(t)	Anna Uusitalo, Erkki Kellomäki, Sanna Vääriskoski-Kaukanen			
Julkaisun nimi	Selvitys Päijänteen biosfäärialueen perustamisedellytyksistä			
Julkaisusarjan nimi ja numero	Keski-Suomen ympäristökeskuksen raportteja 4 2008			
Julkaisun teema				
Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut				
Tiivistelmä	<p>Päijänne on tärkeä vesistö asumisen, virkistyskäytön, raakaveden oton, matkailun ja muun elinkeinotoiminnan sekä tutkimuksenkin näkökulmasta. Päijänteen seutua halutaan kehittää kokonaisvaltaisesti turvaten samalla alueen luonto- ja kulttuuriperintöarvot sekä veden laatu. YK:n Unescon MAB-ohjelmaan perustuva biosfäärialue eli kestävä kehityksen mallialue on nähty toimintamalliksi, joka voisi tarkoituksenmukaisella tavalla yhdistää Päijänteen seudun toimijoita ja edistää alueen kestävä kehitystä. Biosfäärialue on myös valmis kansainvälinen tuotemerkki. Unescon alaiseen biosfäärialueverkostoon sisältyy maailmanlaajuisesti yli 500 aluetta yli sadassa maassa.</p> <p>Keski-Suomen ja Hämeen ympäristökeskukset selvittivät yhteisesti Päijänteen biosfäärialueen perustamisedellytyksiä Päijänne – kansainvälinen luonto- ja kulttuurimatkailukohde -kehittämishankkeessa 1.2.2007 – 28.2.2008. Hankkeen aikana järjestettiin kuusikymmentä tilaisuutta ja neuvottelua kymmenien keskeisten sidosryhmien edustajien kanssa. Hankkeen ohjausryhmä ja kolme asiantuntijaryhmää pohtivat omia teemojaan kokouksissaan.</p> <p>Selvityksessä on pohdittu sitä, soveltuisiko biosfäärialueen eli kestävä kehityksen mallialueen perustaminen Päijänteen seudulle ja millainen biosfäärialuetoiminta parhaimmalla mahdollisella tavalla tukisi Päijänteen ympäristön taloudellisesti ja ekologisesti kestävä elinkeino- ja muuta ihmistoimintaa, luonto- ja kulttuuriperinnön vaalimista, tutkimusta sekä ympäristökasvatusta. Selvitys toimii pohjana Päijänteen biosfäärialueen tarpeellisuudesta ja mahdollisesta perustamisesta käytävälle keskustelulle. Selvityksessä esitellään biosfäärialuetoiminnan tavoitteita ja puitteita Päijänteen seudulla sekä malleja ja konkreettisia esimerkkejä siitä, millaista biosfäärialuetoimintaa Päijänteen alueella voisi olla. Selvityksessä ehdotetaan kahta eri rajausvaihtoehtoa biosfäärialueelle: Päijänteen lähialue-alue- ja Päijänteen ympäryskuntien ulkorajojen mukaista rajausta.</p>			
Asiasanat				
Rahoittaja/ toimeksiantaja	Keski-Suomen ympäristökeskus			
	ISBN 978-952-11-3207-0 (nid.)	ISBN 978-952-11-3208-7 (PDF)	ISSN 1796-1890 (pain.)	ISSN 1796-1904 (verkkokj.)
	Sivuja 92	Kieli suomi	Luottamuksellisuus julkinen	Hinta (sis.alv 8 %)
Julkaisun myynti/ jakaja	Keski-Suomen ympäristökeskus			
Julkaisun kustantaja	Keski-Suomen ympäristökeskus			
Painopaikka ja -aika				

Päijänne on tärkeä vesistö niin asumisen, virkistyskäytön, matkailun, raakaveden oton, elinkeinotoiminnan kuin tutkimuksenkin näkökulmasta. Päijänteiden seutua halutaan kehittää kokonaisvaltaisesti turvaten samalla alueen luonto- ja kulttuuriperintöarvot sekä veden laatu. YK:n Unescon MAB-ohjelmaan perustuva biosfäärialue eli kestävä kehityksen mallialue on nähty toimintamalliksi, joka voisi tarkoituksenmukaisella tavalla yhdistää Päijänteiden seudun toimijoita ja edistää alueen kestävä kehitystä. Biosfäärialue on myös valmis kansainvälinen tuotemerkki.

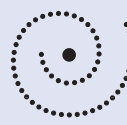
Selvitys on tarkoitettu pohjaksi Päijänteiden biosfäärialueen perustamisesta käytävälle keskustelulle. Selvitys on tuotettu Keski-Suomen ympäristökeskuksen vetämässä Päijänne - kansainvälinen luonto- ja kulttuurimatkailukohde -hankkeessa.

**Elinvoimaa
EU-ohjelmista**

**KESKI-SUOMEN
YMPÄRISTÖKESKUS**

**HÄMEEN
YMPÄRISTÖKESKUS**

ISBN 978-952-11-3207-0 (nid.)

ISBN 978-952-11-3208-7 (PDF)

ISSN 1796-1890 (pain.)

ISSN 1796-1904 (verkkok.)